

K269.661
3

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

სომხური ლექსები ქართულად

სომხური ლექსები ქართულად

პროფ. ლ. შალიჩხეთ-ბაგი

სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა

თბილისი 1985

წ ი ნ ა ს ი ტ უ ვ ა ო ბ ა ¹

საიათნოვას შესახებ ბევრი რამ არის დაწერილი, ბევრი იწერება² და ბევრიც დაიწერება. უმთავრესად იწერება სომხურ და ქართულ ენებზე.

სომხურად, სხვათა შორის, პიესაც კი არის შეთხზული მხატვარ გიგო შარბაბჯიანის მიერ სათაურით „ხალხის ნოქარი (საიათნოვა)“, რომელიც, როგორც ერთ-ერთ გაზეთის რეცენზენტმა³ სამართლიანად აღნიშნა, „ტფილისის სომხურ სახელმწიფო დრამის მიმართ სახანძრო რაზმის ანუ სასწრაფო დახმარების კარეტის როლს ასრულებს“. და მართლაც, „როდესაც რომელიმე მორიგი დადგმა რაიმე მიზეზის გამო გადაიდგება, „ხალხის ნოქარი“ მორჩილი მხლებელის დამახასიათებელი თავაზიანობით შეცვლის ხოლმე მას“; აგრეთვე „როდესაც სენონის გახსნის შემდეგ თეატრში სიარულის ტემპები სასურველ კალაპოტში ვერ ჩადგება ხოლმე და დრამის სალაროს პირი ეწვის თვისი სიცალიერის სირცხვილის გამო,—„ხალხის ნოქარი“ ამაყად გამოდის ასპარეზზე და თავს უყრის ათასეულ მაყურებელს“. როგორც იგივე რეცენზენტი სამართლიანად აღნიშნავს, ასეთი ფართოდ გამომკლავნებული მასიური სიმპატია „ხალხის ნოქარი“-სადმი იმით კი არ აიხსნება, რომ პიესას თვალსაჩინო მხატვრული ღირსება ჰქონდეს, არამედ საიათნოვას დიდი პოპულარობით.

რაც შეეხება საიათნოვას პოპულარობას, ჩვენ გვგონია, რომ იგი მარტო იმით კი არ უნდა აიხსნას, რომ საიათნოვა 3 ან 4 ენაზე თხზავდა ლექსებს, ე. ი. სომხურად, ქართულად და თურქულად, ან სომხურად, ქართულად, თურქულად და სპარსულად (ზოგჯერ სამივეზე

¹ როგორც ეს წინასიტყვაობა, ისე მომდევნო შესავალი წაკითხულ იქნა მოხსენებად, სათაურით „საიათნოვას სამოცი ლექსი“, ტფილისის სახ. უნივერსიტეტის ძველი ქართული ლიტერატურისა და კავკასურ-ალმოსავლურ ენათა და ლიტერატურათა კათედრების გაერთიანებულ საჯარო სხდომაზე 1934 წ. 11 იანვარს.

² იხ. ჩვენი ნაშრომები საიათნოვას შესახებ: საიათნოვას ვინაობა. კრიტიკულ-ბიოგრაფიული ეტიუდი. ტფ. 1930; საიათნოვას შემოქმედების ლიტერატურულ-ხალხური წყაროები, — „ლიტერატურული მემკვიდრეობა“ I, 1935, გვ. 232—254; იონა ხელაშვილი სომხეთში და საიათნოვა (იბეჭდება); და სხვა.

³ იხ. გახ. „პროლეტარ“ (სომხ.), 1933 წ. 29 XII, № 299.

ან ოთხივეზე ერთად),—ვინაიდან მასზე წინ, ჯერ კიდევ მე-XVI საუკუნეში, გრიგოლ ანთამარელიც თხზავდა ლექსებს 3 ენაზე: სომხურად, თურქულად და სპარსულად, მაგრამ მან მაინც ვერ მოიპოვა საიათნოვასებური სახელი, —არამედ უმთავრესად იმ მხატვრული მაღალი სახეების გამო, რომლითაც უმთავრესად სომხური და თურქული ლექსებია გამსჭვალული, და საზოგადოდ იმ დემოკრატიული სულისკვეთებით, რომელიც მის მუზას ახლავს, როგორც პოეზიას ხელოვანთა იდეოლოგიისას.

სამ ნაკუწად ქცეული საიათნოვას სხეული მომავალში სომხურ-ქართული ფილოლოგიის კომპეტენციის საზღვრებსაც გასცილდება. მისი კვლევის გარდამავალი დროშაც სწორედ მაშინ იმ მკვლევარის ხელში გადავა, ვინც ამისათვის უფრო მეტად მოწოდებული აღმოჩნდება. და ამრიგად ეს კვლევაც სომხურ-ქართულ-თურქული ფილოლოგიის საგნად გადაიქცევა, უკეთ რომ ვთქვათ, თურქულ-სომხურ-ქართული ფილოლოგიისა, რამდენადაც საიათნოვას თურქული ლექსების რიცხვი (115) სომხურისა და ქართულის საერთო ჯამს აღემატება ($60+30=90$).

ხოლო „მთლიანი საიათნოვა“,—აწ განსვენებული სომეხი პუბლიცისტი-ისტორიკოს ლეოს (არაქელ ბაბახანიანის) კილოთი რომ ვთქვათ¹,—ჩვენს წინაშე წარმოდგება მხოლოდ მაშინ, როდესაც, ერთის მხრივ, ქართულად—ქართულ ლექსებთან ერთად სომხური და თურქული ლექსების თარგმანიც გვექნება, მეორეს მხრივ—სომხურად—სომხურ ლექსებთან ერთად ქართული და თურქული ლექსების თარგმანიც, დაბოლოს, თურქულად—თურქულ ლექსებთან ერთად ქართული და სომხური ლექსების თარგმანიც².

რამდენადაც საიათნოვას თურქული ლექსები ჯერჯერობით გამოქვეყნებული არაა, ხოლო ქართული ლექსები სომხურად უკვე გადათარგმნილია გეორგ მურადიანის მიერ³, ჩვენ მორიგ ამოცანად დავისახეთ იმავე საიათნოვას სომხური ლექსების გადმოქართულება. ეს ადვილი საქმე არ იყო, ვინაიდან საიათნოვას სომხური ლექსები შეთხზულია არც ძველი სალიტერატურო სომხური ენით (გრაზარით), არც ახალით (აშხარაბარით), რომელიც მე-XVIII საუკუნეში არც იყო ჩამოყალიბებული და გამართული, არამედ—ქართულ-თურქულ-არაბულ-სპარსული ლექსიკით გაყენებული სპეციფიკური ტფი-

¹ ლეო, საიათნოვას საკითხი, სომხ., ვახ. „ხორ. ჰაიასტან“ 1926 წ. № 2.

² შდრ. ტიციან ტაბიძე, საიათნოვა, — „ლიტერატურული გახეობი“ 1934 წ. 6. XII. № 28; იგივე სომხურად, ვახ. „პროლეტარ“ 1934 წ. 10. XII № 283.

³ რამდენადაც ვიცით, 1930 წელს გადაგზავნილია სომხეთის სახელგამოში დასაბეჭდად.

ლისის სომხური (სეიდაბადისეულ-კლდისუბნისეული) დიალექტით, რომელმაც ჩვენ დრომდე მოაღწია და ჩვენს თვალწინ საგრძნობლად იცვალა სახე, რამდენადაც საიათნოვას პირველი მკვლევარის გეორგ ახვერდიანის ენა (მე-XIX საუკუნის შუა ხანებში) უკვე განსხვავდება საიათნოვას ენისაგან, შემდეგ—ახვერდიანის ენისაგან განსხვავდება დრამატურგ გაბრიელ სუნდუკიანცის და მის თანამედროვე ზოგიერთი მწერლის ენა (იმავე მე-XIX საუკუნის მეორე ნახევარში), და ბოლოს—უკანასკნელთაგან განსხვავდება იუმორისტ ბუღდან ერიციანის და საერთოდ ჟურნალ „ხათაბალა“-ს ირგვლივ თავმოყრილი წრის ენა (მე-XX საუკუნის დასაწყისში).

ხოლო თუ რამდენად ჩვენი ამოცანა ქართველი მკითხველი საზოგადოების წინაშე პირნათლად შევასრულებთ, დეე თვით ამ საზოგადოებამ შეაფასოს. მხოლოდ ვიტყვით, რომ ჩვენ შევეცადეთ მოგვეწოდებია, შეძლებისდაგვარად ლექსთაწყობის კანონების დაცვით, ისეთი თარგმანი, რომელიც ახლოს იდგებოდა სომხურ დედანთან და, ამასთანავე, მის სპეციფიურობასაც გამოხატავდა.

რაც შეეხება საიათნოვას ლექსთა შეფასებას არსებითად შინაარსის მხრივ, ასეთი მოცემულია შესავალ წერილში: „საიათნოვას შემოქმედების ლიტერატურულ-ხალხური წყაროები“ (იგივე:—ლიტერატურული მემკვიდრეობა, ტ. I, 1935, გვ. 232—254), ხოლო მისივე ბიოგრაფია იხ. ეტიუდში: „საიათნოვას ვინაობა“, ტფ. 1930.

* * *

საიათნოვას სომხური ლექსები პირველად გამოიცა მოსკოვში 1852 წელს გეორგ (იური) ახვერდიანის მიერ, თანახმად იმ ხელნაწერი დაეთრისა, რომელიც ამჟამად ერევნის სახელმწიფო მუზეუმშია დაცული საიათნოვას სახელობის სპეციალურ კარადაში. ამ პირველ გამოცემაში მოთავსებული იყო სულ 46 ლექსი.

თუ რა ტირაჟით იყო გამოცემული ეს ლექსთა კრებული, არაა ცნობილი. მიქ. ნალბანდიანის ახლახან გამოქვეყნებული საარქივო მასალებიდან კი ვტყობილობთ, რომ იგი (ლექსთა კრებული) უკვე 1863 წელს საქებარი ყოფილა პეტერბურგში და მასზე თვალსაჩინო უსომეხ მოღვაწეს ბუნდოვანი წარმოდგენა ჰქონია: „საიათნოვას სიმღერათა კრებული, — ამბობს მ. ნალბანდიანი 1863 წ. 12 აპრილის თარიღით თავის ძმი-სადმი მიწერილ წერილში (იხ. ე. შაჰაზიზის გამ., ერევანი 1932, გვ. 274—275), — დაწერილია სერიოზულად, განსაკუთრებით იმ კილოთი, რომლითაც საქართველოს სომხები საუბრობენ“, და შემდეგ დასძენს: „საიათნოვას რომ ამბობენ, ევე 1853 ან 1854 წელს (sic. ლ. მ.-ბ.) მოსკოვში დასტამბული საკმაოდ მოზდილი წიგნია, რომელშიც მოთავსებულია აგრეთვე იური (გეორგ) ახვერდიანის გამოკვლევა

ხსენებული კილოს შესახებ. ვიმედოვნებ, რომ შენ უკვე მონახული გექნება ის, რასაც გთხოვ“, და სხვ.

1882 წელს ტფილისში, სომხურ წიგნთა საგამომცემლო საზოგადოებამ გამოსცა ცალკე წიგნად ზემოაღნიშნული 46 ლექსიდან 20, პატარა წინასიტყვაობით.

1885 წელს ტფილისშივე გეორგ ტერ-ალექსანდრიანმა გამოაქვეყნა საიათნოვას 2 ახლად აღმოჩენილი ლექსი—ჯერ ეურნალ „არძაგანქ“-ში (№ 1), შემდეგ კი კრებულში „ტფილელ სომეხთა გონებრივი ცხოვრება“ (გვ. 39 - 40).

1903 წელს ტფილისის სომეხთა საეთნოგრაფიო საზოგადოების ორგანოს „ახვაგრაქან ჰანდეს“-ის (ეთნოგრაფიული ეურნალი) მე-X წიგნში მოთავსებულ იქმნა გეორგ ტერ-ახტვანატრიანის (გეორგ ასატურის) პატარა წერილი სათაურით „საიათნოვას უცნობ სიმღერათაგან“ (გვ. 94—112), სადაც მოტანილი იყო საიათნოვას სომხურ სიმღერათაგან ახლად ნაპოვნი 8 ნიმუში და 3 ახალი ვარიანტი, თანახმად პეტერბურგის სამეცნიერო აკადემიის სააზიო მუზეუმის ხელნაწერისა Georiga № 222.

1912 წელს ტფილისის გაზეთ „კოვკასი ლრაბერ“-ის (კავკასიის მოამბე) № 36-ში გამოქვეყნდა საიათნოვას კვლავ 2 უცნობი ლექსი.

1914 წელს სომეხ მწერალთა კავკასიის საზოგადოებამ, პოეტ ომ. თუმანიანის თაოსნობით, ხელმეორედ გამოსცა საიათნოვას სომხური ლექსების კრებული იმავე წინასიტყვაობით, რომელიც მას უძღვნა გეორგ ახვერდიანმა, და გეორგ ასატურის მიერ გამოქვეყნებული 8 ლექსის დართვით, სულ, მაშასადამე, $46+8=54$ ლექსის რაოდენობით, ხოლო ბოლოში მოაქცია „ლექსიკონი“.

1922 წელს გეორგ ასატურმა ეჯმიანის სამეცნიერო ინსტიტუტის მოამბეში (№ 1—2) მოთავსებულ თავის წერილში „საიათნოვას ხელნაწერი დაეთარი“ გამოაქვეყნა საიათნოვას კვლავ 1 უცნობი ლექსი.

1924 წელს გეორგ ბაშინჯალიანმა ტფილისის გაზეთ „მარტაკონი“-ის № 181-ში, შეეხო რა საიათნოვას თურქული ლექსების საკითხს, გამოაქვეყნა საიათნოვას კვლავ 1 უცნობი ლექსი.

დაბოლოს, 1932 წელს ერევანში გარეგინ ლევონიანმა კვლავ გამოსცა საიათნოვას ლექსთა კრებული, რომელშიც თავი მოუყარა როგორც გ. ახვერდიანის მიერ გამოცემულ 46 ლექსს, ისე გ. ასატურის და სხვა პირთა მიერ სხვადასხვა ღრის გამოქვეყნებულ 13 ლექსს, რომელსაც დაურთო თავის მიერ აღმოჩენილი კიდევ 1 სომხურ-თურქული ლექსი, მაშასადამე, სულ 60 ლექსის რაოდენობით. თვით კრებული გამოიცა პ. მაკინციანის წინასიტყვაობითა და გ. ლევონიანის გამოკვლევით, შენიშვნებითა და ვარიანტების ჩვენებით, ლექსიკონითა და ბიბლიოგრაფიითურთ.

ეს უკანასკნელი გამოცემა, რომელიც საფუძვლად უდევს ჩვენს თარგმანს, გამოქვეყნებულია შემდეგი ვრცელი სათაურით: „საიათნოვია. სომხურ სიმღერათა სრული კრებული. გ. ლევონიანის შესავალი წერილით, შენიშვნებით, ლექსიკონით და რედაქციითა. წინასიტყვაობა-[შესავალი] წერილი ჰოლოს მაკინციანისა. 46 სიმღერა გ. ახვერდიანის გამოცემიდან, 8 სიმღერა გ. ასატურის გამოცემიდან, 6 სიმღერა სხვადასხვა წყაროთაგან“; სულ 196 გვერდია (მათ შორის 1—12 პ. მაკინციანის წინასიტყვაობა, 15—72 გ. ლევონიანის გამოკვლევა, 77—150 თვით ლექსები, 153—177 შენიშვნები და ვარიანტები, 180—189 ლექსიკონი, 190—194 ბიბლიოგრაფია).

თვით ლექსები ჩვენს თარგმანში მოტანილია იმავე ნუმერაციით, როგორც გ. ლევონიანის გამოცემაში: 1 — 60. ერთად - ერთი ლექსი № 52, რომელიც „ანბანთ-ქება“-ს წარმოადგენს და რომლის ყადისაც ქართულადაც არსებობს (ი. გრიშაშვილის გამოცემით, გვ. 62), ჩვენ მიერ არაა ვადმოქართულებული, რადგანაც მისი თარგმნა შეუძლებელია: ამ შემთხვევაში ჩვენ მხოლოდ ვკმაყოფილებით დებით, რომ ყოველი ასოს პირისპირ ვუჩვენებთ იმ სომხურ სიტყვას, რომლითაც შესაფერისი სტროფი იწყება, რასაკვირველია, ამ სიტყვის ქართული თარგმანის მოტანით. მე-5ა ლექსი აღდგენილია ტაეპებისა და სტროფების გადასმით: ამიტომაც არის, რომ ამ ლექსის მარჯვნივ შესაფერისი ციფრებით ნაჩვენებია ძველი აღნაგობის რიგი. მე-44 ლექსი (ჯინჯილ-ღამა) გაყოფილია 5 განყოფილებად, თითოში 4 ექვსსტროფიანი და 1 ოთხსტროფიანი ტაეპით. ყოველი ლექსის ბოლოში მოტანილია post-scriptum-ი საიათნოვას ლექსთა ორივე დავეთრის მიხედვით, რომელთაგან ერთი (A) თვით საიათნოვასია 1765 წლის თარიღით (დაცულია ერევნის მუზეუმში), ხოლო მეორე (B) საიათნოვას შვილის ივან სეიდოვისა 1823 წლის თარიღით (დაცულია ლენინგრადს სამეცნიერო აკადემიის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის, ყ. სააზიო მუზეუმის Georgica № 222). ამასთანავე, თუ რომელიმე ლექსი რუსულადაც არის ნათარგმნი, შენიშვნაში ნაჩვენებია შესაფერისი გამოცემა გვერდების აღნუსხვით¹.

ლექსები ჩვენ მიერ ვადმოქართულებულია ყველა ცნობილი ვარიანტების გათვალისწინებით² და, სადაც შესაძლებელი იყო, დაზიანებული ადგილების აღდგენით, რითაც, ვფიქრობთ, ხელს შევეუწყობთ

¹ ვკვლისხმობთ: В. Б р ю с о в, Поэзия Армении, Москва 1915; С. Я. Ша р т и, Армянские поэты, Саратов 1916 (в.1), Тифлис 1917.
² ერთი ამათგანი (№ 15) გამოქვეყნებულია ჩვენს ნაშრომშიც „საიათნოვია“, გვ. 99—100, ხოლო ერთი კიდევ (№ 50) გ. ასატურის მიერ „გრაკან თერთ“-ში, 1934 წ. № 17.

საიათნოვას ლექსთა იმ ადვილები გაგებას, რომელიც დღემდე მოუხერხებელი იყო; ამასთანავე გაადვილებული იქნება ამ ლექსთა კრებულის ხელახალი გამოცემაც.

საიათნოვას სომხური ლექსები სხვადასხვა ზომითაა დაწერილი, რომელთა რიცხვი 11-ს აღწევს. მისთვის ყველაზე საყვარელი ზომაა, — როგორც **გ. ლევონიანი**ც სამართლიანად აღნიშნავს (გვ. 58), — მუხამბაზი, რომლითაც შეთხზულია სომხურ ლექსთა თითქმის ნახევარი (31). შემდეგ მოდის ლოშმა (12), დიუბეით (6), ჯინჯილ-ლაბა (2), დივანი (2), რუბია დივანი (2) და სხვა ამ ლექსთა ზომისა და თვისებათა დაწვრილებითი დახასიათება მოცემულია იმავე **გ. ლევონიანის** წიგნში (გვ. 58—59), ამიტომაც აქ აღარ ვიმეორებ. მხოლოდ აღვნიშნავ, რომ საიათნოვას ყველა ლექსების გადმოქართულება იმავე ზომით, როგორც იგი სომხურ დედანშია, ყოველთვის არ ხერხდებოდა. აქ დართულ პირველ ტაბულაში მოცემულია ნუსხა საიათნოვას სომხური ლექსების ზომისა (მარცვალთა ჯამის აღნიშვნით) ისე, როგორც იგი მოცემულია დედანში, გვერდით კი ნაჩვენებია ჩვენი თარგმანის ზომა. მეორე ტაბულაში კი მოცემულია იმავე ლექსთა ქრონოლოგიური მაჩვენებლები.

* * *

საიათნოვას სომხური ლექსების გადმოქართულებისა და თვით ამ კრებულის გამოსაცემად დამზადების საქმეში სხვადასხვა განმარტებებითა და დახმარებით ხელი შემიწყეს დოც. ნ. კეცხოველმა, დოც. ილ. აბულაძემ და აღ. კობახიძემ, რომელთაც გულითად მადლობას მოვახსენებ.

ლ. მ.-ბ.

ტფილისი.
11/IV. 1935.

P. S. ახლახან ერევანში გამოიცა საიათნოვას ზოგიერთი სომხური ლექსები ნოტებით, დამუშავებული **სარგის ბარსუდარიანის** მიერ (საიათნოვა, სიმღერები. დამუშავება **სარგის ბარსუდარიანისა**, ერევანი 1935, გვ. 1—52), სადაც მოთავსებულია შემდეგი ლექსები: №№ 5, 15, 33, 10, 20, 8, 42 და 24.

I

Սահադերկրատու	Իջցնիտ	Սահադերկրատու	Իջցնիտ
1—16	{ 8 7	31— 11	15
2— 12 (II ժ. 8)	15	32— 16	18
3— 11	15 (14)	33— 8 (6,5)	7(7,7)
4— 16	16	34— 16	15
5— 16	15	35— 16	15
6— 8(16)	15	36— (15)8	(8)8 (8)
7— 11	11	37— 16	15
8— 16	15	38— 16	15
9— 16	15	39— 16	16
10— 8	8	40— 15	15
11— 16(7,7)	15 (8,7)	41— 16	15
12— 11	11	42— 15(15)	15 (7) (7) (7)
13— 16	15	43— 16	16
14— 16	15	44— 8	7
15— 8(3,3)	8 (4,4)	45— 14 (11)	15 (8)
16— 11	15	46— 8 (6—8)	7 (7)
17— 14—16	15	47— 16	16
18— 16	15	48— 16	16
19— 16	15	49— (16)8 } 8 }	15
20— 11	{ 7 7	50— 16	15
21— 16	15	51— 14—15	15
22— 15—16	15	52— 10—12	—
23— 15	15	53— 11	11
24— 8 } (15) 8 }	15	54— 11	15
25— 16	15	55— 16	15
26— 16	16	56— 11	15
27— 11	15	57— 11	15
28— 16	15	58— 15	15
29— 15	15	59— 14	15
30— 16	15	60— 15	15

		II	
1—	1759	31—	—
2—	—	32—	1758
3— 1 მაისს	1753	33— მარტს	1752
4—	1758	34— აპრილს	1759
5—	1758	35— მარტს	1759
6— 5 აპრილს	1757	36— 5 აპრილს	1757
7—	—	37—	1759
8—	1753	38— 6 სექტემბერს	1758
9—	—	39—	1755
10—	—	40— 1 მარტს	1754
11—	—	41— 9 ოქტომბერს	1758
12—	—	42— 2 მაისს	1757
13—	1759	43—	1758
14— ივნისს	1758	44—	—
15—	—	45—	1753
16—	—	46— 10 მაისს	1758
17—	—	47—	—
18—	—	48—	—
19— 1 აპრილს	1754	49—	—
20— 3 სექტემბერს	1756	50—	—
21—	1758	51—	—
22—	1758	52—	—
23—	—	53—	—
24—	—	54—	—
25—	1758	55—	—
26—	—	56—	—
27—	—	57—	—
28—	1759	58—	[post 1751]*
29—	—	59—	—
30—	—	60—	—

* ჩვენი გამოანგარიშებით

შენახვალი

საიათნოვას შემოქმედების ლიტერატურულ- ხალხური წყაროები

საკითხის ასეთი დასმით ჩვენ მიზნად ვისახავთ, შეძლებისდაგვარად, ავენუსხოთ ყველა ის ლიტერატურული წყაროები, — როგორც მწერლობითი, ისე ზეპირსიტყვიანობითი ანუ ფოლკლორული, — რომლებიც ასეთუისე ნაგულისხმევია ან გამოყენებული საიათნოვას ლექსებში.

მართალია, საიათნოვას პოეტური შემოქმედების უდიდესი ნაწილი, რომელიც თურქულ ლექსებშია აღბეჭდილი 115 სიმღერის სახით, ჯერ კიდევ გამოუქვეყნებელია, მაგრამ ის, რაც დღესდღეობით დასტამბულია (30-ოდე ქართული და 60 სომხური ლექსი), საკმარისია იმისათვის, რომ ჩვენს მიერ წამოყენებულ საკითხზე გარკვეული პასუხი გავცეთ, თუმცა ეს პასუხი, გასაგები მიზეზის გამო, ამომწურავი არ იქნება.

საიათნოვას პოეზია, უმთავრესად სომხურ და ნაწილობრივ ქართულ ლექსებში აღბეჭდილი, განსაკუთრებით საინტერესოა იმ თვალსაზრისით, რამდენადაც გვიხატავს მის, მგონის, საზოგადოებრივ ფიზიონომიას. და ეს საკითხი ჩვენ მიერ სპეციალურად განხილულია ჩვენი წინა მონოგრაფიის მე-XXI თავში¹, ხოლო ახლახან მასვე შეეხო სიმეონ აკოფიანი სპეციალურ სტატიის სომხურ ენაზე², სადაც იგი ახასიათებს საიათნოვას, როგორც ხელოსანთა ფენის იდეოლოგს.

ის დასკვნა, რომელიც ჩვენ საიათნოვას სომხური ლექსების შესახებ წარმოვადგინეთ 1930 წელს, რასაკვირველია, დღესაც ძალაში რჩება: „თუ საიათნოვას ყველა სიმღერას ჩვენ დავალაგებთ ქრონოლოგიური რიგით და მხოლოდ ასე დალაგებულს ჩავუყვირდებით, დავინახავთ, რომ წინა ხანებში მგოსანი მხოლოდ სატრფიალო ლექსებსა თხზავდა, ხოლო შემდეგ დიდაქტურ-მორალურსაც, სადაც უკვე დროგამოშვებით მისტიკურ-კლერიკალური ჰანგებიც კი იჩინენ თავს, ის ჰანგები, რომლებშიც მგოსანი გვიხატავს თავის სურვილს ემსახუროს ღმერთს, სულს, ანგელოზს, საერთოდ ზეციურ ობიექტებსა და მონასტრებს“³. ხოლო სატრფიალო ლექსები, რამდენადაც

¹ ლეონ მელიქსეთ-ბეგი, საიათნოვას ვინაობა, ტფ. 1930, გვ. 128—130.

² სიმ. აკოფიანი, საიათნოვას შემოქმედების სოციალური შინაარსი, სომხურად, — თურნ. „ვერელქ“ 1933 № 2—3, გვ. 185—200.

³ ლ. მელიქსეთ-ბეგი, op. cit., 130—131.

სათანადო თარიღებიდან ჩანს, უმთავრესად შეთხზულია გაზაფხულსა და შემოდგომას¹, ე. ი. იმ თვეებში, როდესაც მგოსანს საშუალება ჰქონდა მონაწილეობა მიეღო ქეიფში, რომელიც ტფილისის ბაღებსა ანდა ამათუმი „ხატის“ გაღვანში დღეობასთან დაკავშირებით იპარ-თებოდა ხოლმე.

ამიტომაცაა, რომ საიათნოვა თავის მრავალ ლექსში, უმთავრესად სომხურში, რამდენადაც იგი „სომეხი ქრისტიანი“ იყო, ქრისტიანული მორალის მქადაგებლად გამოდის, ხოლო დაჩაგრულთ მო-რჩილებასა და მოთმინებას უნერგავს.

ასეთია, მაგალითად, № 3 სომხური ლექსი, 1753 წლის თა-რილით².

1. მოდი ახლო, ყური მიგდე, გულო შეშლილო ჩემო!
ქვეყანა რომ დაგრჩეს შენა, რით უნდა დაჩემო?
პირისწყალი, თავმდაბლობა, კდემა შეიყვარე!
ღმერთი-სული და მოყვარეც ისე შეიყვარე!
2. შენ ისეთი საქმენი ჰქმენ, რომ შეიქმნე ღვთის გულის.
სამი რამე არს ამ ქვეყნად ხორციელის და სულის:
წიგნი, კალამი, დავთარი კარგად შეიყვარე!
სვინაქსრისა დარიგებაც ისე შეიყვარე!
3. კმარა, გულო, რაც გაქვადი; მოდი, ერთი მომხედე!
ჭალალითა ზრახვით-ნდობით პურმარილსა შეხედე!
რომ შენ არეინ არ დაგცინოს, აღთქმა შეიყვარე!
დარიგება, მოთმინებაც ისე შეიყვარე!
4. თუ რომ არ გაიბერები, მოგიწონებს უფალი.
იყავ შენზე ქვეით მდგომთან ქცევითა თავმდაბალი.
ყველა ერთი სულისაა, ერთობ შეიყვარე!
აღქატ-სტუმარი და მწირიც ისე შეიყვარე!
5. ნეტამცა შენ, საიათნოვა, საქმეს ისეთსა ჰქმნიდე,
სულის ხათრით სხეულს ყოფად ხელს რომ აღარ უშლიდე.
სანამ სასჯელს დაეწრები, სალი შეიყვარე!
მონასტერი და უდაბნოც ისე შეიყვარე!

№ 4 ლექსში, 1758 წლის თარიღით, პირველ ტაეპში იგი ამბობს:

როგორც ყარიბი ბუღბუღი ბაღებისა ნატრულია...
სწორედ ისე შენი ყმაცა ბატონისა ნატრულია...

¹ Ibid., 48—49.

² როგორც აქ, ისე ყველგან ქვემოთ სომხურ ლექსებს ჩვენ აღვნიშნავთ თანახმად უკანასკნელი, მესამე გამოცემისა (გ. ლევონიანის რედაქციით, ერევანს 1932 წელს) იმავე ნომრების (№№ 1—60) ქვეშე.

№ 8 ლექსში, 1753 წლის თარიღით, მესამე ტაეპში:

დაპრილს ექიმი თუ უნდა, იმიტომ რომ განკურნოს.
ყული ალაზე არ ჩივის, კვლავ შეჭფერის ითმინოს.
უცხოს ნულარ დაუჯერებ, არ შეგშალოს, გაცდინოს.
ღვთის სერობის ქადაგივით პასუხს კარით ნუ გასცემ!

№ 16 ლექსში, უთარილოში, მეოთხე ტაეპში:

მსურს ყოველთვის კარზე გეგდო ხატის მონასავითა.

ან და კიდევ № 34 ლექსში, 1759 წლის თარიღით, მესამე ტაეპში:

ვინ დაიკვებს: „მე ვარ უკვდავ“, ანდა „არ მაქვს ტკივილი“,
ღვთით ამ ქვეყნად ადვილია კაცის შობა-სიკვდილი.
სიმართლევა არა საღობს, როს მრავლდება ტყუილი.
ოცსა ერთი ყულიც არ ყავს, ალაზე გვაქვს ჩივილი.

და სხვა.

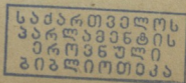
რაც შეეხება ლიტერატურულ წყაროებს, რომელიც საიათნოვას შემოქმედებას გააჩნია, ამის შესახებ ჩვენ ნათქვამი გვექონდა შემდეგი:

„თვის ლექსებში საიათნოვას მრავალი ისეთი რამ აქვს მოხსენებული, რომლითაც ადვილად შეიძლება გამოაშკარავდეს მის მიერ ლიტერატურის ცოდნისა თუ არცოდნის ფაქტი.“

„რასაკვირველია, როდესაც მგოსანი იხსენიებს სასულიერო წიგნებს, როგორც არიან: **ჰარანც ვარქ** (№ 3—2, № 32—3) — „მამათა - ცხოვრება“, **ახმავურ** (№ 11—3, № 41—1) — „სვინაქსარი“, ანუ **ავიტარან** || **ავეტარან** (№ 32—3, № 45—2) — „სახარება“, ასეთები მას ნომინალურად მაინც ეცოდინებოდა, ვინაიდან გავონილი ექნებოდა შესაფერ წრეებში, რომლებთანაც იგი თავიდანვე იდგა ახლოს და რომლებსაც შემდეგში თვითონაც შეუერთდა. ამავე გზით შეეძლო საიათნოვას შეეთვისებინა გამოთქმა: **დაშტი წალიკ**, **ჰოვტაც შუშან** (№ 18—5) — „ყვავილი ველისა, შროშანი ღელეთა“, რომელშიც ემჩნევა „ქებათა ქების“ (II, 1) ზეგავლენა. მაგრამ საერო ხასიათის ნაწარმოებებს იგი ასე ადვილად ვერ გაეცნობოდა, თუ რომ ან პირადად არ წაიკითხავდა ქართულ ხელნაწერებში, ან სხვისგან არ მოისმენდა ნაამბობს“¹.

ამასთანავე ჩვენ აღნიშნული გვექონდა ისიც, რომ „საიათნოვას როგორც სომხურს, ისე ქართულ ლექსებში უფრო ხშირად ემჩნევა ლეილ-მეჯლუმიანისა (ლეილასა და მეჯლუმის), როსტომიანისა, უკეთ როსტომ-ზაალიანისა (როსტომისა და ზაალის), აგრეთვე ვარდ-ბულ-

¹ ლ. მელიქიეთ-ბეგი, op. cit., 114.

ბულანის და „სპილენძის ქალაქის“ ზეგავლენა, ნაწილობრივ ალბათ იმიტომ, რომ სწორედ ეს და არა დანარჩენი ნაწარმოებნი სომხურ ვერსიებადაც იყვნენ ძველად ცნობილნი, რომლებზედაც მას, საიათნოვას, შეეძლო რომ გაეგო, ქართულ საზოგადოებას რომ თავი დაეანებოთ, ტფილისის სომეხთა ლიტერატურულ წრეებშიც¹.

თავის სპეციალურ გამოკვლევაში ძველი სომხური ხალხური პოეზიის შესახებ მანუკ აბელიანი იმ აზრს გამოთქვამს, რომ „გარკვეული გამოთქმები და მსგავსებანი, რომლებსაც თითქმის ერთი-და-იმავე სიტყვებით იყენებენ კონსტანტინე ერზინკაელი, იოანე თლკუჩრანელი, გრაგოლ ახთამარელი, ნალაშ იონათანი და ნაწილობრივ საათნოვაც, ავრეთვე სხვებიც“, გამოწვეულია მით, რომ „ძველ სომხურ სიმღერებს გააჩნია სხვადასხვა დროს სხვადასხვა პოეტების მიერ შეთხზული და გავრცელებული მოტივები, რომლებითაც ყველა სარგებლობს და რომლებიც დღემდე ხალხურ სიმღერებში იჩენს ხოლმე თავს“².

ხიმ. აკოფიანს კი მაინც საეჭვოდ მიაჩნია, რომ საიათნოვას საერთოდ ლიტერატურული წყაროებით ესარგებლოს: „რაც შეეხება ბიბლიის ანუ საეკლესიო ლიტერატურის ზეგავლენას საიათნოვაზე, — ამბობს იგი, — არაა საჭირო რომ-მავაში რამდენადმე სერიოზული ზეგავლენა შევამჩნიოთ, ან და მას საზოგადოდ (რაიმე) წონა მივანიჭოთ. საიათნოვას მითითებას ამ მიმართულებით ვერ ძალუძს გვაფიქრებინოს, ვითომდა მას შეესწავლოს, ან წაეკითხოს საეკლესიო მამათა თხზულებები. ამ წიგნების ან და მათი „სალვითა“ ავტორების ამბავი მას გაგებულნი ექნებოდა გარეთ, ან ეკლესიაში, ხელოსანთა იმ ფენებში, რომლებსაც იმ დროს კავშირი ჰქონდათ ეკლესიასთან ან მღვდელთან“, ხოლო ამაში „გარკვეულ როლს თამაშობდა ეკლესია, ხატი და მათი მომსახურე მღვდელი, ხშირად შიგნით ეკლესია კი არა, არამედ მისი მიდამო, მისი არემარე და ხალხის ის თავმოყრა და დღესასწაულები, რომლებიც იქ იმართებოდა“³.

ასეთი განცხადება, ჩვენის აზრით, არ შეეფერება სინამდვილეს.

საიათნოვა რომ გარკვეული დროიდან წერა-კითხვის მცოდნე ყოფილა, ჯერ ქართულისა და შემდეგ სომხურისაც, ჩანს იქიდან, რომ ერეგნის სახელმწიფო მუზეუმში დაცული მისი „დავთარი“⁴,

¹ Ibid., 115.

² შ. აბელიანი, ძველი მგოსნური ხალხური სიმღერები, სომხურად, ერევანი 1930, გვ. 122, შდრ. 127, 130—135, 138, 142—143.

³ ხიმ. აკოფიანი, op. cit., — „ვერელქ“ 1933 № 2—3, გვ. 198—199.

⁴ ამ დავთრის აღწერა იხ: ვ. ახვერდიანი, საიათნოვა, სომხურად, მოსკოვი 1852, გვ. XIII—XV; გ. ახატური, საიათნოვას ხელნაწერი დავთარი, სომხ., — „ეჯმიაწინის სამეცნიერო ინსტიტუტის მოამბე“, I—II, ეჯმიაწინი 1921—1922, გვ. 230—234.

რომელიც მის სომხურ და თურქულ ლექსებს შეიცავს, სწორედ მას სივე ხელითაა დაწერილი: სომხური ლექსები—ქართული ასოებით, ხოლო თურქული—სომხური ასოებით¹, რასაც საუცხოოდ ადასტურებს პენტელაანთ იოვანეს მიერ მასში (გვ. 8) ჩართული მინაწერი, 1765 წლის მაისის 1-ის თარიღით, შემდეგი შინაარსისა: „ეს სიმღერები სულ საიათნოვას ნათქომია, ქ. კეთილმორწმუნენო და ქრისტეს მოყვარენო. ამის დამწერს და ამ სიმღერის მთქმელს ბევრი დღე დაუღამებია და ღამე გაუთენებია ამის თქმაში. ახლა ამას გვევდრებით, ამის მკითხველნო, რომ ამის მთქმელი კეთილად და ცხონებით ახსენოთ და თქვენც ქრისტეს პირისაგან კეთილად მოიხსენოთ. მე, პენტელაანთ იოვანემ, დავსწერე ეს მოხსენება მაისის ა-ქვს უნგ“². ამასვე ადასტურებენ იმავე „დავთრის“ სხვადასხვა ადგილას ჩართული ჩანაწერები, რომელთაგან ერთში ვკითხულობთ: „ქ. ნეტ[ა]ი ღმერთმა ტერ სტეფანას³ შავიდლობით მოიღვანოს, მე ეს დავთარი წამიკითხინოს მე, ამისი არზი არ დარჩეს, და ჩემი თავი იმას ემსახუროს“ (გვ. 24), ხოლო მეორეში: „ქ. ნეტ[ა]ი ტერ სტეფანა⁴ შავიდობით მოვიდეს, მე ეს წიგნი წამიკითხოს თავის შავილების სადღეძელოთ, და ჩემი არზი არ დარჩეს, და ჩემი ცოდვილი თავი იმას ემსახუროს. ამინ“ (გვ. 84)⁵.

¹ შდრ. აგრეთვე ჩვენი მონოგრაფიის XVIII თავი („იყო თუ არა საიათნოვა წერაკითხვის მცოდნე?“), *op. cit.*, გვ. 107—113.

² იხ. გ. ახვერდიანი, *op. cit.*, XIV; ლ. მელიქსეთ-ბეგი, *op. cit.*, 86—87. სურათი საიათნოვას სომხური ლექსების მესამე გამოცემაში, გ. ლევონიანის რედაქციით, ერევანი 1932, გვ. 46.—პენტელაანთ იოვანე უცნობი პიროვნება არაა ქართული ლიტერატურის ასპარეზზე. ასე, მაგალითად, იგი ცნობილია როგორც მთარგმნელი სომხურიდან ქართულად ე. წ. „მელის წიგნისა“, რომელიც შემონახულია ქ. შ. წ.-კ. გ. ს. კოლექციის № 1786 ხელნაწერში (რომელზედაც ყურადღება მიგვაქცევინა დოც. ალ. ბარამიძემ), რომელსაც დართული აქვს ბოლოში შემდეგი მინაწერი 1798 წლის ნოემბრის 14-ის თარიღით: „დასრულდა დროსა უკეთილმსახურებისა და უმაღლესის მეფის გიორგისა და მამათმთავრის, მის უწმიდესობის კათალიკოსის ანტონისა, გარდმოვთარგმნე სომეხთაგან ქართულს ენაზედ მე იოანე პენტელააშვილმა ნოემბრის იდ ქკს უპე“. საეკლესიო მუზეუმის № 308 ხელნაწერს, რომელიც სხვადასხვა შინაარსის კრებულს წარმოადგენს, დართული აქვს (გვ. 69r-ზე) შემდეგი მინაწერი 1808 წლის დეკემბრის 20-ის თარიღით: „ადვსწერე წიგნი ესე სისწრაფით იოანე პენტელააშვილმა. ვისაც ჩავივარდესთ კარგს კელით გარდიღვით ჩუც წელსა ფებერვალის კ ქკს უფე“ (შდრ. Ф. Жордания, Описание рукописей Тифлисского Церковного музея, кн. I. Тифл. 1903, стр. 306—307; ლ. მელიქსეთ-ბეგი, *op. cit.*, გვ. 86, შენ. 3).

³ „ტერ-სტეფანე“ საიათნოვას სახელწოდებაა, „ართინას“ ნაცვლად, მღვდლად კურთხევის შემდეგ, რომელსაც ადგილი უნდა ჰქონოდა 1765—1766 წ. წ. (ამის შესახებ იხ. ლ. მელიქსეთ-ბეგი, *op. cit.*, გვ. 81—92, 101—106, 141—144).

⁴ იგივე.

⁵ ლ. მელიქსეთ-ბეგი, *op. cit.*, 88—89.

მეორეს მხრით, საინტერესოა თავრიზიდან გადმოტანილი და ამჟამად ეჯმიაწინის სახელმწიფო მუზეუმის ხელნაწერთა ძირითად კოლექციაში დაცული № 4270 მანუსკრიპტი სომხურ ენაზე, რომელიც სასულიერო ხასიათის სხვადასხვა ნაწარმოებთა კრებულს წარმოადგენს და გადაწერილია ტერ-სტეფანე—საიათნოვას მიერ კახში (საინგილოში) 1215 = 1766 წელს, რასაც ჩვენ ვტყობილობთ მისი შემდეგი მინაწერებიდან: 1. „სტეფანე მღვდლისაა წიგნი ესე. შეგვიწყ[ალენ]“ (გვ. 1 a), 2. „... საიად-ნოვას დაწერილია“ (გვ. 37 b), 3. „დაიწერა კახის ქარვასლას. ო, მკითხველო, მოიხსენე შენთა წმიდათა ლოცვათა შინა დამწერი [ამისა], ცოდვილი მღვდელი სტეფანე და მისნი მშობელნი—მაჰტესი კარაპეტა, დედა სარა და სხვანი ყოველნი ღვიძლნი ნათესავნი ჩვენნი“ (გვ. 100 b), 4. „ო, მკითხველო, მოიხსენე მღვდელი სტეფანე ტფილსელი. დაიწერა კახ[ს] 1215-[ს]“ (გვ. 170 b), და 5. „წელსა სომეხთასა 1215... დაიწერა კახის ქარვასლას. ო, მკითხველო, მოიხსენე დამწერი ამ წიგნისა, ცოდვილი მღვდელი სტეფანე, რომელსაც საეად-ნოვას უწოდებენ, და მამა ჩემი მაჰტესი კარაპეტა და დედა ჩემი სარა. თქვენც მოხსენებულ იქმნეთ წინაშე ღვთისა. ამინ“ (გვ. 277 a)¹.

1766 წელს კახში გადაწერილი კრებული, მართალია, ორიგინალურს არაფერს არ წარმოადგენს, მაგრამ მიუხედავად ამისა, მაინც საინტერესოა, როგორც ანთოლოგიის ერთგვარი ცდა. იგი შესდგება შემდეგი თავებისაგან: 1) ეკლესიასტე, 2) ქება ქებათა, 3) სიბრძნე სოლომონისა, 4) ეკლესიასტის გაგრძელება, 5) წიგნი ივავთა, 6) იაკობ მოციქულის ეპისტოლე კათოლიკეთა მიმართ, 7) პავლეს ეპისტოლე პრომაელთა მიმართ, 8) კორინთელთა პირველი, 9) კორინთელთა მეორე, 10) გალატელთა, 11) ეფესელთა მიმართ, 12) პავლეს ეპისტოლე ფილიპეს მიმართ, 13) კოლოსელთა მიმართ, 14) თესალონიკელთა მეორე, 15) ტიმოთელთა პირველი, 16) ტიტეს მიმართ, 17) ებრაელთა, 18) პეტრესი პირველი, 19) პეტრესი მეორე, 20) იოანესი პირველი, 21) იოანესი მეორე, 22) იოანესი მესამე, 23) ეპისტოლე იუდასი, 24) თვეთა ამინდისათვის, 25) ათორმეტთა მამასახლისთათვის, 26) memoriae, 27) მარხვის დღეთა ცხრილები².

განსაკუთრებით საინტერესოა უკანასკნელი ოთხი ნაკვეთი, რომელთაგან პირველ სამს „ეფრემ-ვერდის“ ზეგავლენა ემჩნევა, ხოლო უკანასკნელს—ოთხთავ-სახარებასთან დართულის ჩეულებრივის „პას-ქალიებისა“.

¹ ამ კრებულის აღწერა იხ.: Hratchia Adjarian, Katalog der armenischen Handschriften in Täbris, Wien 1910, S. 97. ლ. მელიქსეთ-ბეგი, op. cit., გვ. 81—83, იქვე: საიათნოვას ავტოგრაფი, გვ. 01—015.

² H. Adjarian, op. cit., ლ. მელიქსეთ-ბეგი, op. cit., 81.

„პასქალიების“ ამოკრეფა საიათნოვა—ტერ-სტეფანეს, რასაკვირ-
ველია, შეედლო ყოველი ხელნაწერი სახარებრიდან, რომელიც ყველა
ეკლესიას და ყოველ მღვდელს მოეპოვებოდა. ხოლო რაც შეეხება
„ეფრემ-ვერდს“, ასეთი მასაღვილად შეედლო ჩაეგდო ხელთ, რამდენ-
ადაც იგი მის დროს უკვე გამოცემული იყო ვენეციის მხითარიათ
კონგრეგაციის მიერ: „გრგუჟ ვორ კოჩი ეფიმერტე“, პირველი გამო-
ცემა 1748 წელს, მეორე კი 1752-ს (მესამე გამოცემა 1796-ს).
ხოლო ეს „ეფიმერტე“ ანუ „ეფრემ-ვერდი“ ქართულადაცაა ნათარ-
გმნი გრიგორიანციის მიერ, რომელიც ორჯელ გამოიცა ტფილისში:
1897 და 1910 წ. წ.

და აი სწორედ ეს „ეფრემ-ვერდი“-ა 1748 ან 1752 წლის გა-
მოცემისა, რომ საიათნოვა--ტერ-სტეფანეს ხელთ ჰქონია კახში
1766 წელს, რომლითაც უხვად უსარგებლია, რამდენადაც თვის
კრებულში შეტანილი ორი თავი—„თვეთა ამინდისათვის“ და „ათორ-
მეტთა მამასახლისთათვის“ (ე. ი. ზოდიაქოთათვის)—სიტყვა-სიტ-
ყვით იქიდანაა გადმოწერილი.

ამ დებულების დასამტკიცებლად საკმარისია ორივე ნაკვეთი
საიათნოვას კრებულისა შევადაროთ ეფრემ-ვერდისეულ ტექს-
ტებთან.

I. თვეთა ამინდისათვის.

ვასნ ამსოც ძელანაკაც ¹ .	ცუცმუნქ ვასნ პატაჰარაც ი ვერა ძელანაკაც ბოლორ ამსოც ² .
-------------------------------------	--

წინასწარმეტყველებანი თვითოეულსა თვეზედ ბუნების მოვ-
ლენათა³.

1. „ჰუნვარ, ვორ ე ჰორი, თე ი ნუან ამსოჯ ლუსინნ ხავარი. ძევ ჰარუცმუნქ გეტოც“.	1. „ი ჰუნვარ, ვორ ე ჰორი, თე ლუსინნ ხავარი ძევ ჰარუცმუნქ გეტოც“.
--	--

II. ათორმეტთა მამასახლისთათვის.

ჰალაგხ აერკუტახან ტანუტუ- რაც ⁴ .	ცუცმუნქ ი ვერა აერკოტახან კენდანაკერპიც, ვოროც ძევ ასი ტანუტერ ⁵ .
---	---

¹ ეჯმაწინის მუხეუმის ხელნაწერი №4270, გვ. 253ა—266ბ.

² ეფიმერტე, 117—132.

³ მღრ. ეფრემ-ვერდი, ქართ. თარგმანი, ტფ. 1910, გვ. 85—99.

⁴ ეჯმაწინის მუხეუმის ხელნაწერი № 4270, გვ. 267ა—173ა.

⁵ ეფიმერტე, 133—140.

ნიშნები ათორმეტ ზოდიაქოს თვისების შესახებ¹.

1. „ჰორუამ ხოან ლინი ტა-
ნუტერნ... მარდკან აროლჯუთაუნ“.

1. „ჰორუამ ხოან ლინი ტანუ-
ტერნ... აევ მარდკან აროლჯუ-
თაუნ“.

და სხვ.

ასევე გადმოწერილია „პასქალიები“².

ახლა სრულიად გასაგებია, თუ იმავე 1766 წლის ხელნაწერში, 276ხ გვერდზე მოთავსებულ მინაწერში საიათნოვა — ტერ-სტეფანე ეფრემ-ვერდის მიმბაძველობით რატომ იხსენიებს მამასახლისთ — „თხის-რქას“ (აიწელჯაურ), „კირჩხიბს“ (ხეცგეტინ), „ლრიანკალს“ (კარიკ) და „თევზს“ (ძუქნ)³, რომლებიც ზოდიაქოს ნიშნებია.

ხოლო ზოდიაქოს ერთერთი ნიშნის, სახელდობრ „თევზის“ ანუ „ტულის“ ცნებასთან დაკავშირებით თავის ახსნა-განმარტებას პოულობს საიათნოვას ერთ-ერთი სომხური ლექსი № 41, 1758 წლის თარიღით, რომლის მესამე ტაეში ვკითხულობთ შემდეგს (სატრფოს მიმართ ნათქვამს):

წვრილი ტანი ლერწამივით, სახით თაიგულისებრ,
დღეში სამ-ათ ფერად იცვლი, ვერც ერთხელ კი ტულისებრ“.
როს თამაშობ, აღიგზნები, გველის პირის მძივისებრ.
ბნელ ადგილას როს ანათებ, უტეცხლოდა, მთვარისებრ.

„ეფრემ-ვერდის“ გარდა საიათნოვა კარგად იცნობს სასულიერო მწერლობასაც, კერძოდ „დაბადებას“ და მასში შემავალ სხვადასხვა წიგნებს, რომელთაგან **ზოჯიერთი სიტყვა-სიტყვითა აქვს გადაწერილი** თვის 1766 წლის ხელნაწერში, რომლის შინაარსი ჩვენ ზემოთ მოვიყვანეთ. ამისათვის კი საიათნოვას შეეძლო გამოეყენებინა

¹ შდრ. ეფრემ-ვერდი, ქართ. თარგმანი, გვ. 100—107.

² ეჯშიაწინის მუზეუმის ხელნაწერი № 4270, გვ. 277 a—279 b.

³ იხ. ლ. მელიქსეთ-ბეგი, საიათნოვას ავტოგრაფი, გვ. 06, 015.

⁴ სომხურ დედანში: „ტალი ნმან“, რომელსაც **გ. ახვერდიანი** (საიათნოვა, გვ. 152) გვიხსნის ასე: „ტალ—ქართულია, ნიშნავს მოასაკეს“. მაგრამ ეს მიუღებელია, ვინაიდან „ტალი ნმან“ უნდა შესწორებულ იქნეს „ტული ნმან“-ზე, რამდენადაც იმავე ტაევის პირველ და მესამე სტრიქონებში იკითხება: „თაიგული ნმან“ და „ტული ნმან“. ამ აზრისაა **გ. ლევონიანი** (საიათნოვა, გვ. 169), როდესაც აღნიშნავს, რომ ტაევის მეორე სტრიქონში „I და III სტრიქონების მოთხოვნით შეუძლებელია რომ ყოფილიყო ტალი ნმან, არამედ უნდა ყოფილიყო ტული ნმან. „ტოლ“ ქართულად ნიშნავს მოასაკეს, ერთწლოვანს. „ტული“ კი ერთია ზოდიაქოს 12 სახეთაგანი, „მერწყული“ (verseau). ტული აღნიშნავს აგრეთვე ქვრივს (თურქულად). ჩვენ ვეთანხმებით **გ. ლევონიანს**, რომ „ტული“ ზოდიაქოს ნიშანთაგანი უნდა იყოს, მაგრამ არა „მერწყული“ ანუ „წყლის-საქანელი“, როგორც მას ჰგონია, არამედ „თევზი“, რამდენადაც ქართულად „ტულაობა თევზთ პეპლვა“-ს აღნიშნავს (საბას ლექსიკონი, 336). მაშასადამე, ქართულში ამჟამად არ არსებული სიტყვა „ტული“ თევზს უნდა აღნიშნავდეს.

როგორც ხელნაწერი „დაბადება“ (ასტვანაშუნი), რომელიც ყველა ეკლესია-მონასტერში და კერძოდ ახბატსა და სანაინში ან მათი ტფილისის მეტოქეებშიც მოიპოვებოდა¹, ისე ნაბეჭდი ვეზემპლარიც, რომელიც გამოიცა ამსტერდამს 1666 წელს და, მაშასადამე, მის დროს საქართველოშიც იყო ცნობილი, რამდენადაც ამ ბიბლიით მე-XVIII საუკუნის დასაწყისში უსარგებლია, როგორც ილია აბულაძემ გამოარკვია, სულხან-საბა ორბელიანსაც.

ხოლო იმავე საიათნოვას ლექსებში დაბადების ამათუიმ წიგნის ან გამოთქმის ზეგავლენა ეტყობა შემდეგ ადგილებში:

1) „შექმნათა“-ს (IV, 1—16)—სომხურ ლექსში № 46, 1758 წლის თარიღით, რომლის მესამე ტაეპში ვკითხულობთ:

ვინც ცერადა შეგზედოს,
 აბელ-კაენს ედაროს,
 ცოდვილ კაცსაც ვრიდევ:
 ჰმართებს ღმერთსა ვევედროს.

2) „მეორე მეფეთა“-ს (XIV, 16—25)—სომხურ ლექსში № 37, 1759 წლის თარიღით, რომლის მეოთხე ტაეპში ვკითხულობთ:

ქალი დედას რომ გაეყო, მიტომ ტირის ქალია,
 ადამიანთ დასაპყრობად ეშმაკს უდგა გალია.
 ბევრი მიჰყავს თვით ეშმაკსა, დანარჩენიც ვაია.
 თუ ურნას არ ემსგავსება, მკობა ვის რასლა არაგებს?

3) „იგავნი სოლომონისნი“-ს (XXI, 4)—სომხურ ლექსში № 21, 1758 წლის თარიღით, რომლის მეოთხე ტაეპში ვკითხულობთ:

თუ რომ სიბრძნით სოლომონი იყოს კაცი ან ქალი,
 თუ რომ სავსე მარგალიტით ჰქონდეს ყელი და მკლავი,
 მზე და მთვარეც ერთობ იყოს, ანდა დევი ან ალი,
 შენებური მარიფათით ყველას დასძლევ შენ, ტურფავ!

4) „ქება-ქებათა“-ს (II, 1)—სომხურ ლექსში № 18 უთარილოში, რომლის მეხუთე ტაეპში ვკითხულობთ:

რა იქნება მესაუბრო, საიათნოვას სატრფო ხარ.
 ქვეყანას რომ შენ აჩრდილებ, მზის პირისპირ ფარი ხარ.
 მიხაკ-ილი-დარიჩინი, ია-ვარდი-სუსამბარ.
 ველის წითელი ყვავილი, ღელეთ შროშანიცა ხარ?

5) სახარებისა საერთოდ—სომხურ ლექსებში № 32, 1758 წლის თარიღით, რომლის მესამე ტაეპში ნათქვამი აქვს, რომ „სახარების სიტყვები მარგალიტის წყებაა ლამაზი“, აგრეთვე № 45, 1753 წლის თარიღით, რომლის მეორე ტაეპში ნათქვამია, რომ „სახარება კაცს თავმდაბალს როდი აყენებს უკან“.

¹ შდრ. ჩვენი ზემოაღნიშნული მონოგრაფიის III თავი (გვ. 17—22).

ყველა ეკლესია-მონასტერში და კერძოდ ახპატსა და სანაინში და მათი ტფილისის მეტოქეებში, რომლებთანაც საიათნოვა ახლოს იდგა, მოიპოვებოდა არა მხოლოდ „დაბადება“, არამედ აგრეთვე „მამათა ცხოვრება“ (ვარკ ჰარანც) და „სვინაქსარი“-ც (ჰაესმავეურქ), რომლებიც საიათნოვას დროს დაბეჭდილიც კი იყვნენ: „მამათა ცხოვრება“ (ჰარანც ვარკ) პირველად გამოიცა ჯულფაში 1641 წელს, ხოლო მეორედ კონსტანტინეპოლში 1721 წელს, ხოლო „სვინაქსარი“ (ჰაესმავეურქ) კონსტანტინეპოლს პირველად 1706 წელს, მეორედ კი 1730 წელს¹.

ამიტომაცაა, რომ ზემომოყვანილ № 3 სომხურ ლექსში, 1753 წლის თარიღით, სახელდობრ მის მეორე ტაეპში, საიათნოვა გაიძახის:

წიგნი, კალამი, დავთარი კარგად შეიყვარე!
სვინაქსრისა² დარიგებაც ისე შეიყვარე!

ასევე მთელ რიგ სომხურ ლექსებშივე, რომელთაგან ერთში, № 11, უთარილოში, მესამე ტაეპში ნათქვამია:

განა ვინმე გიბაასებს—ათასგვარი სიტყვა ხარ.
გამოთქმითა ჯავაირი, სვინაქსრისა სიტყვა ხარ.

ანდა № 32 ლექსში, 1758 წ. თარიღით, მესამე ტაეპში:

თუგინდ გაიგო და შეიტყო რიცხვი ვარსკვლავთა შენ ლამაზი,
შორს სიავეს, და მაშ იკითხე მამათ-ცხოვრება მთლად ლამაზი.

აგრეთვე № 41 ლექსში, იმავე წლის თარიღით, პირველ ტაეპში:

ქალადღი გაქვს ვარაყისა, სვინაქსრისა სიტყვა ხარ.
მხილველმაც კი არა იცის, რომ ვარსკვლავი მთვარის ხარ.

სასულიერო მწერლობაზე არა ნაკლებ იცნობს საიათნოვა საეროსაც, კერძოდ ეპიკურ ნაწარმოებებსა და ფოლკლორს, რომელთა კვალიც ემჩნევა მის როგორც სომხურ, ისე ქართულ ლექსებშიც (ეპიკური ნაწარმოებებისა ხელნაწერებში წაკითხვის ანდა ზეპირ-სიტყვაობითის გზით, ხოლო ფოლკლორისა—მხოლოდ ზეპირსიტყვაობით).

¹ ერთ-ერთ ამ გამოცემათაგანს, უთუოდ, ჰგულისხმობს ანტონ კათალიკოზი 1750—1752 წ. წ. შედგენილს თავის „მზამეტყველება“-ში (გამოც. ტფილისს 1892 წ.), როდესაც იხსენიებს მას როგორც ერთ-ერთ წყაროს თვისი შრომისას: „ახმაორქი სომეზთა, რომელ არს სვინაქსარი“ (გვ. 8) ანუ „ხოლო დღესასწაულნი იგი ახმაურქსა შინა, სადაცა განწესებულ არიან დღეთა მათე, დღეთა მათ შინა მოიხსენებინან“ (გვ. 595).

² დედანში: „მამათა ცხოვრება“ (ჰარანც ვარკ).

ამ წყებიდან პირველ ყოვლისა აღსანიშნავია როსტომიანი,
ლეილ-მეჯღლუმიანი და ფაჰრად-შირინიანი.

როსტომიანის ანუ როსტომ-ზაალიანის კვალია საიათნოვას შემ-
დეგ ლექსებში:

ქართულ ლექსებიდან—

ლექსში „ზოგ-ზოგი კაცი“ (გრიშაშვილის გამ., 102), მესამე
ტაეპში:

ზოგი კაცი ზღვაში შვევა ნავათა,
ბაყაყს გვერდით დაინახამს შავათა,
ზოგი კაციც გარეთ გდია ავათა,
სახლში შვევა როსტომ-ხალს დაიწუნებს!

მეორეში—„საყვარლის ბაღში“ (გვ. 104), მეოთხე ტაეპში;

შენის ნაქცევურობით მე გამაკვირე!..
როსტომის ხანჯალი ყელთ დამაჭირე!

მესამეში—„ბალი ბულბულით ავისილა“ (გვ. 110), მეოთხე
ტაეპში:

ხელმწიფესაც არ უქნია როსტომ-ზაალისათვისა,
ნიშნობა და ქორწილიცა თავისი ქალისათვისა!

იქვე, მეხუთე ტაეპში:

ტურფა ტანი ლერწამს გიგავს—მორთულხარ ქირმანშალშია,
კბილები მარგალიტში გაქვს, ინდის პილბილი ხალშია,
ფალღევანთა მომრევი ხარ, ნაქები როსტომ-ხალშია,
თუ ჩვენსა არ მობძანდები, წავიდეთ სამართალშია..

მეოთხეში—„ანბანთ ქება“ (გვ. 119), მესამე ტაეპში:

ონ—ომი როსტომ-ხალს არ დაემართოს.

ამავე როსტომ-ზაალიანის კვალი ემჩნევა მთელ რიგ სომხურ
ლექსებსაც.

მაგალითად, № 8 ლექსში, 1753 წლის თარიღით, მეორე ტაეპ-
ში ვკითხულობთ:

შენისთანა მბრძანებელი არ არს, როსტომ-ზაალო!
შენი გვარი გვართა შორის ნაქებია, ჰაღალაო!
თუ მე ბევრი ცოდვა მქონდეს, თავი მომჭერ, უფალო!
შენ შეხედე შენს გამჩენსა და უბრალოდ ნუ მსაჯავ!

მეორეში, № 31 ლექსში, უთარილოში, მეოთხე ტაეპში:

თუ, ვინ იცის, მიჯნურთანა სიარული იკითხო,
როსტომ-ზაალის ამბავი გმართებს რომ წაიკითხო.
თუ უწყალო სატრფოს ყოფა ერთხელ მაინც იკითხო,
შენ პასუხად მოგესმება: სულთან-ხანად მოვდივარ!

მესამეში, № 48 ლექსში, უთარილოში, პირველ ტაეპში:

ინდოეთით მოტანილო, ჯავაირო საკვირველო!
რასაც კი რომ მოედები, დაამშვენებ ოქროს ფარგლად.
ყოველ კაცს არ შეუძლია შე გიშოვოს, საკვირველო!
ვის ძალუძს რომ გესაუბროს, შენ ცნობილსა როსტომ-ხალად?

მეოთხეში, № 50, უთარილოში, მეორე ტაეპში:

ბულბულმა სთქვა: „თუნდ რომ უმტრონ ძილში ხელებ შეკრულსა,
ბოლოს ბურთი-მეიდანა როსტომ-ხალისა არის“.

ლეილ-მეჯღლუმიანის კვალი ემჩნევა საიათნოვას შემდეგ ლექსებში:

ქართული ლექსებიდან—

ლექსში „ბალი ბულბულით ავისილა“ (გვ. 110), მესამე ტაეპში:

ტრიალებს ოქროს თასები, ლეილუმ ნახი არ აკლია!

იქვე მეოთხე ტაეპში:

რაც რომ გადამხდა თავზედა, სულ იმ მაღალისათვინა:
ლეილუმის ქამანჩისა დოულ-ყავაღისათვინა...

მეორეში—„რა ზარბაზი“ (გვ. 112), მეორე ტაეპში:

ახლა მოდი, მოგახსენო, ქვეყანაზედ რა ვიარე:
ლეილუმ ტოლი დავკარგე, მეჯუნღივით დავიარე.

ამავე ლეილ-მეჯღლუმიანის კვალი ემჩნევა მთელ რიგ სომხურ ლექსებშიც.

მაგალითად, № 6 ლექსში, 1757 წლის თარიღით, პირველ ტაეპში ვკითხულობთ:

როგორც ლეილი მეჯღლუმსა, დამეკარგე უმწიკლოდ.
ლეილი-ჯან, დავებნიე, ვხეტიალობ უმიხნოდ.
მეწვის ფილტვი და გულ-ღვიძლი ყოველდღე, უთავბოლოდ.
ცრემლის ნაცვლად თვალთ სისხლი მდის, სადა ხარ უზზაკვლოდ?

მეორეში, № 12 ლექსში, უთარილოში, პირველ ტაეპში:

ბევრი იტყვის: მე დატრილი არა ვარ,
ლეილ-მეჯღლუმის ყოფაში არა ვარ,
კაცს ყოველთვის პირისახით ვუქივარ,
სიტყვას ამბობ არაკებრივ მასალით.

მესამეში, № 24 ლექსში, უთარილოში, პირველ ტაეპში:

შენი ფასი მე არ ვიცი, ჯავაირის მსგავსი ხარ.
მეჯღლუმადაც აქცევ მხილველს, ლეილასი მსგავსი ხარ!

მეოთხეში, № 36 ლექსში, 1757 წლის თარიღით, პირველ ტაეპში:

შენის ეშხით ანთებულვარ,
მეჯღლუმივით აღვხნებულვარ,

შენის ხილვის ნატრული ვარ.

გადადგე მთაო,—შენ გეტყვი!

მეხუთეში, № 40 ლექსში, 1754 წლის თარიღით, მეოთხე ტაეპში:

მეჯღუმივით მთად გავარდი, ლეილასგან ცნობა არ მაქვს.

შენის ეშხით გული მეწვის, გაგრილების შეველა არ მაქვს.

მეექვსეში, № 42 ლექსში, 1757 წლის თარიღით, მეოთხე ტაეპში:

პატიოსნად აგებული, შენ ლეილას სახე გაქვს.

თმები დაგრჩა მუჯარზე, ყველგანაცა ქება გაქვს.

ასევე საიათნოვას ლექსებში ემჩნევა ფაჰრად-შირინიანის ზე-გავლენა.

ასე, ქართულ ლექსში „მტკვარო ამღვრეულო“ (გვ. 99) მეოთხე ტაეპში ვკითხულობთ:

მოდი, დამიჯერე, ბაღდადის წერო,

ინდოეთის თუთისაებრ იმღერო!...

რა იქნება ერთხელ მეც დამიჯერო,

ფერჰადის ბებერო, შირინის მტერო,

შე ავო მიჯნურო, შე ბრაზიანო!?

სომხური ლექსებიდან ერთში, № 20, 1756 წლის თარიღით, მერვე ტაეპში ვკითხულობთ:

თვალი პატიოსანი

ვარ გვირგვინის ნიშანი;

ვით შირინი ფაჰრადის

ულამაზეს მარადის.

მეორეში, № 47 ლექსში, უთარილოში, მესამე ტაეპში:

ერთი გზაზე დამაყენე უზრუნველი, მართლაც, კმნილი,

დღე და ღამე სულ ვტირივარ, თვალეზი მაქვს დაცრემლილი.

დღე ვეგდო კარად შენდა, მწირის მსგავსად, დაღვრემილი.

ღმერთმა მოკლას ანგალიცა, ვით ფაჰრადმა თვის შირინი.

მესამეში, № 50 ლექსში, უთარილოში, მესამე ტაეპში:

ფაჰრად მოკვდა წერაქვითა, შირინს დარჩა ხანჯალი.

მეოთხეში, № 51 ლექსში, უთარილოში, პირველ ტაეპში:

ფაჰრად მოკვდა, შირინმა სთქვა: „დარდისგან დამწვარი ვარ;

ვარდი ყვავის, არ მიკარებს; ღობითა დამწვარი ვარ“.

ფაჰრად-შირინიანის გვერდით საიათნოვა, უთუოდ, გაცნობი-ლი იქნებოდა ხოსრო-შირინიანისა და იოსებ-ზილიხანიანის სიუჟე-ტებთანაც, რამდენადაც სწორედ ეს სიუჟეტები, გარდა ქართულისა, სომხურ ფოლკლორშიც იყო კარგად ცნობილი; მით უმეტეს, რომ ამათგან ერთი, სახელდობრ ხოსრო-შირინიანი, საიათნოვაზე ცოტა

წინ ფარსადან გორგიჯანიძის მიერ უკვე ვრცლად აღნუსხული იყო საქართველოს ისტორიის მიმოხილვაში.

თუ ზემოდასახელებული ეპიკური ნაწარმოებები საიათნოვას მწერლობითი ძეგლებიდან შეეძლო აპოკეითხა, ამის თქმა შეუძლებელია მთელ რიგ იმ სიუჟეტების შესახებ, რომლებსაც მას ყური უნდა მოეკრა და ესარგებლა კიდევ იმ მდიდარი საუნჯიდან, რომელიც ფოლკლორის სახით იყო ცნობილი: როგორც თურქულისა, ისე სომხურისა და ქართულიდანაც.

და მართლაც, წმიდა ფოლკლორული ხასიათის სიუჟეტებიდან, რომლებიც უხვადაა გამოყენებული საიათნოვას სომხურ და ნაწილობრივ ქართულ ლექსებშიც, აღსანიშნავია შემდეგი:

1. სკანდარ-ზულღარიანი (მოთხრობა ალექსანდრე მაკედონელის შესახებ).

სომხური ლექსებით—

№ 21 ლექსში, 1758 წლის თარიღით, მესამე ტაეპში, ვკითხულობთ:

სკანდარ-ზულღარას ცნობილი ჯავაირი—ლალი ხარ,
დანგი დანგთაგან რჩეული, მოხდილი მისხალი ხარ,
სასეირნოდ როს მიდიხარ, არვის უცქერ, ცალი ხარ.
მეფის-წულის შიში არ გაქვს, უსახტო ხარ, შენ ტურფავ?

№ 48 ლექსში, უთარილოში, მესამე ტაეპში:

ადვილად ვინ გაგიმეტებს, ძნელად ნაშოვო, მნათობო!
ვინც შენს სახეს დაინახავს, გადირევა, საკვირველო!
შე, აღმასო, იაყუთო, სათამაშო გასართობო!
სკანდარ-ზულღარას უმსგავსო, შე თალისმავ საკვირველო!

2. ყარიზ-შაჰსანაშიანი (აშიკ-ყარიზის ამბავი).

სომხური ლექსით—

№ 5 ლექსში, 1758 წლის თარიღით, მეოთხე ტაეპში ვკითხულობთ:

მინდა პირი გავაღო და შეგაქო აშუღივით.
ათი წელია დავდივარ ფადიშაჰის ელჩივით.
შემდეგ შეიდ წელს კიდევ ვივლი სახით ხელთ, ყარიზივით.
შენ ხარ ჩემი შაჰსანამი, სხვა არვინ მყავს, ნათელავ!

3. ფაჰლულ-დევიანი.

სომხური ლექსით—

№ 43 ლექსში, 1758 წლის თარიღით, პირველ ტაეპში ვკითხულობთ:

შენთან მჯდომსა მუდამ ათრობ,—ბანგი-ბუხა ხარ, აზიზო,
მზილველს ფაჰლულ-დევად აქცევ,—თითქოს ჯაზა ხარ, აზიზო.
სადაც იქნე, დაამშვენებ,—მეჯლისთ მაზა ხარ, აზიზო!
ერთ საათით ნუგბარ-მაზა, მუდამ ნორჩი ხარ, აზიზო

4. სპილენძის-ქალაქის ისტორია (სპილენძის ქვეყნის ამბავი).
ქართული ლექსით—

„კოკობი ძუძუთ გაზრდილო“ (გვ. 108), მეორე ტაეპში ვკითხულობთ:

ქარში გულის დიდი ჯარი, გამოდი, სულთანო ხანო!
ბალში ვარდო და ნარგიზო, მთაში—სუმბულო, სოსანო.
ოქრომკერდში ამოსხმულო მარგალიტის კრიალოსანო,
„სპილენძის ქვეყნის“ დედოფლის საყურისაგან ლამაზი ხარ!..

რაკი სიტყვამ მოიტანა, აქვე აღვნიშნავთ, რომ როგორც „ფაჰლულ-დევიანის“, ისე „სპილენძის ქალაქის“ სიუჟეტები საიათნოვას დროს უკვე ნაბეჭდ წიგნადაც არსებობდა, რამდენადაც 1707 წელს პირველი გამოცემით, ხოლო 1731 წელს მეორე გამოცემით კონსტანტინეპოლში გამოცემული წიგნი სპილენძის ქალაქის შესახებ შეიცავდა როგორც ამ სპილენძის ქალაქის ისტორიას, ისე ხიკარისა და ფაჰლულ მეფის ისტორიასაც.

5. ექიმ ლოხმანის ამბავი.

სომხური ლექსებით—

№ 4 ლექსში, 1753 წლის თარიღით, მეოთხე ტაეპში ვკითხულობთ:

არ მყავს მიჯნური შენს მეტი, გავფრბი სხვას ამ ქვეყნისას.
თუ ერთ კვირას შენ ვერ გნახავ, გავწყვეტ სიმსა ქამანჩისას.
ყურს არ ვუგდებ ხმას ლოხმანის და მეფისას ძაბილისას.
რომელ ერთ დარდს გამიგებენ,—წყალული დაღის ნატრულია!

№ 22 ლექსში, 1758 წლის თარიღით, მეორე ტაეპში:

არსად პატრონი არ მოჩანს, ვუკაჯუნო ქარშია.
ექიმ ლოხმანი რო იყოს, ჩახედავდა დარდშია.
მნახე როგორ არეულვარ, ჩამიხედე ტკეპშია.
წყალმა ძელი წამამგლიჯა, რტოსთვისაა რო ეტირი!

აქაც საჭიროა აღვნიშნოს, რომ ექიმ ლოხმანის არსებობაზე საიათნოვას, ფოლკლორულ სიუჟეტებს გარდა, შეეძლო რომ გაეგონა ყურანიდანაც, სადაც იგი, ლოხმანი (ლოკმანი), ორჯელ მაინც არის მოხსენებული: სურ. XXXI, 11—12.

6. სოლომონ ბრძენის ამბავი.

№ 21 სომხურ ლექსში, 1758 წლის თარიღით, საიათნოვა, როგორც ზემოდ დავინახეთ, იხსენიებს სოლომონ ბრძენს, რომლის იგავებს იგი კარგად იცნობდა და 1766 წ. გადაწერა კიდევ. მაგრამ ამ სოლომონზე მას, საიათნოვას, შეეძლო ბევრი რამ გაეგო ქართული და სომხური ფოლკლორიდანაც.

7. შვიდ ბრძენთა ისტორია.

სომხური ლექსით—

№ 7 ლექსში, უთარილოში, მეხუთე ტაეპში ვკითხულობთ:

ვინ იცის თუ ვინ შემხვდება—მირჩიოს,
გული ჩემი კვლავ აღარ ამიმღვრიოს.
შვიდნი ბრძენნი მკვიდრნი იქ—საიჭიოს
სადათნოვას ვერ დასძლევენ საქმითა!

იგულისხმება, რომ ეს შვიდნი ბრძენნი არიან: პიტტაჟე მიტი-
ლენელი, სოლონ ათინელი, კლეობულე როდოსელი, პერიანდრე
კრინთელი, ქეილონ სპარტელი, თალესი მილეტელი და ბიას პრიე-
ნელი¹.

8. წითელი ძროხის ზღაპარი.

სომხური ლექსით—

№ 56 ლექსში, უთარილოში, მეხუთე ტაეპში ვკითხულობთ:

სადათნოვამ სთქვა ასე რომ: „მე წითელი ძროხა ვარ;
საწველ ქოთანი გამიტყდა, რძალთან უმძრახადა ვარ“.

9. საფრანგეთის ატლასის ამბავი.

სომხური ლექსით—

№ 16 ლექსში, უთარილოში, პირველ ტაეპში ვკითხულობთ:

მეტად ტკბილი ხმა გაქვს შენა, ლამაზადაც საუბრობ.
მან დაგლოცოს, სამსახურსა ვისაც უწევ და უთმობ.
წელი თუ გაქვს ჯეირანის, შაქარივით თვალს ატკობ.
საფრანგეთიდან მოსული შენ ხარა ხარ, კეკლუცო!

№ 19 ლექსში, 1754 წლის თარიღით, მეხუთე ტაეპში:

შენმა დარდმა დამაბერა, ვისდა უთხრა, თუ რა ვარ.
ნუ გამიშვებ ხელიდანა: მე ხომ ოქროს თასი ვარ.
საფრანგეთით მოტანილი ზარ-ატლასიც თითონ ვარ.
დაკეც და ყუთში ჩადე ეგ დავთარი შენთვის!

№ 26 ლექსში, უთარილოში, მესამე ტაეპში:

ერთი ტვირთი სავსეა მაქვს საფრანგეთის ატლასითა,
მეორე ზარ-ყალამქარით, სახით ვითარ ეტრატითა;
მესამეცა ჩინმაჩინსა აფარლათებს სრულგებითა;
არის ენგიდუნიაცა, ფადიშაჰის ხალათითა,
გაქრა-გამოჭრა არ უნდა, კერვამ მე არ მიმუნათოს.

10. რაშის ამბავი.

სომხური ლექსებით—

№ 1 ლექსში, 1759 წლის თარიღით, მესამე ტაეპში ვკით-
ხულობთ:

ხემი მდიდრად დაფერილი
თვით ფერადის ქარგითა;

¹ იხ. Bohren, De septem sapientibus, Bonnae 1867.

ძუაც რაშის კუდის წილი,
ხმა-ჰყავ ტკბილის ჰანგითა!

№ 18 ლექსში, უთარილოში, მეოთხე ტაეპში:

შენმა ეშხმა მთლად დამათრო: მღვიძავს, თითქოს ძიღშიც ვარ!
ქვეყნით სოფელი გამოდლა, მე შენგნით მშიერი ვარ.
როგორ გაქო, რა გიწოდო, არაფერი არა ვარ.
ცეცხლის ზღვიდან ამოსული ჯეირანი-რაში ხარ!

№ 25 ლექსში, 1758 წლის თარიღით, მეოთხე ტაეპში:

სახე, ფარსულად რომ გითხრა, გიგავს შამსა-ყამარსა.
წერილი ტანი ქირმანშალი, გიგავს ოქროს ქამარსა.
კალამი ხელთ ვერ ჩერდება, ასულელებ მხატვარსა.
თუთიყუში ხარ მჯდომარედ, რაში მდგომარედ, ტურფავ!

№ 37 ლექსში, 1759 წლის თარიღით, მესამე ტაეპში:

კარგი კაცი არის მხოლოდ ანგელოზთა ხელშია.
სუნი-გემო ამ ქვეყნისა ვერ შეიტყო ბრძნებშია.
ბედიღბალსა უნაგირი უდევს რაშსა, წელშია.
ქვეყანა ჩვენ არ დაგვრჩება, სუნაგობა ვის არავებს?

№ 43 ლექსში, 1758 წლის თარიღით, მეორე ტაეპში:

შენი სიტყვა შაქარსა სჯობს, უფრო ტკბილი-საამოა.
მიხრა-მოხრით რაშსა გვეხარ, შენთან რბენა ამაოა.
მარგალიტით სავსე კალო, სადაფებიც საკმაოა.
ვერცხლის კლიტით ჩაკეტილო, ოქროს რაზა ხარ, აზიზო!

11. ვარღ-ბულბულიანი.

აღმოსავლურ ძველ ლიტერატურებში და, კერძოდ, სომხურშიც გავრცელებულია ალეგორიული სიუჟეტი ვარდისა და ბულბულის შესახებ, რომელიც მე-XVI საუკუნეში საუცხოოდ გამოყენებული იყო პოეტ გრიგოლ ახთამარელის მიერაც; იგი საფუძვლად დასდებია საიათნოვას ეროს სომხურ ლექსს (№ 50), უთარილოს, 4 ტაეპად.

ამგვარად, მრავალი კიდევ სხვა ნაწარმოების ჩვენება შეიძლება ბოდა, რომლებიც საიათნოვას სახეში აქვს ამათუიმ სომხური ან ქართული ლექსის შეთხზვისას ან და იმავე ლექსთა ამათუიმ ტაეპისა ან სტრიქონის გამართვისას.

დასასრულ, შევჩერდეთ ორიოდ ფაქტზე იმ დებულების ნათელსაყოფად, რომ თუ, ერთის მხრივ, საიათნოვას შემოქმედებას გარკვეული ბეჭედი აზის მის დროს არსებულის სასულიერო და საერო ლიტერატურისას ფართო გავებით, მეორეს მხრივ, მასშივე, მის შემოქმედებაში, ასახულია ზოგიერთი ისეთი ფაქტი, რომელიც საუცხოოდ თარიღდება საისტორიო წყაროებით.

აქ ჩვენ სახეში გვაქვს გავჩერდეთ, ჯერ ერთი, ე. წ. „თოუზის-ტახტის“, ხოლო შემდეგ ტფილისის მოლნინის ეკლესიის განახლების-საკითხზე.

საიათნოვას ერთს ქართულ ლექსში „მიხდება ზარი“ (გვ. 100) მებხუთე ტაეპში ნათქვამია:

წადმართი სიტყვა არ ვიცოდი, ვინ მოგაჩვენა,
ვინ მოგიტანა, ვინ გაჩვენა ვარდის გაფენა?
ტურფა-ზარიფო, შენსა ქებას ვერ იტყვის ენა,
მო, საიათნოვავ, რა გატირებს, ვინ მოგცემს შენა?—
ტახტი თოუზი ინდის მეფის ანაშენია!

მეორეში „ყურმოკრილი“ (გვ. 118) მეორე ტაეპში:

ინდის ხელმწიფის ტახტო, ძველის დიბის დოშვიანო,
ნეტავი შენსა მხლებელსა, უბე საცე მუშკიანო!
ვიხდება ოქროს ფიცრები, მარმარილოს კოშკიანო,
პატარა ციხევე, ლამაზო, შენ ქურდის კარი ნუ გინდა!

ხოლო № 21 სომხურ ლექსში, 1758 წლის თარიღით, მეორე ტაეპში:

სათითად ვერ ითქმევა ის, რაც ითქმის მოთხრობით:
ზარის-ზარბაბის კედლები, გული ხალით-ხალითი;
ჭერი ვერცხლით მოქედლი, ადგილ-ადგილ ვარაყით.
ხოსრო შაჰის აგებულო ტახტო თოვუზის, ტურფავ!

ამ უკანასკნელ სტრიქონს გ. ახვერდიანმა თავის დროს დაურთო შემდეგი განმარტება: „თოვუზის ტახტი—ტაჭთი თოვუზ ოქრო-თი აგებული და ანდამატ-მარგალიტებით შემკული სამეფო ტახტია, რომლის კამაროვანი სახურავი დაგვირგვინებული იყო ძვირფას ქვა-თაგან გამოყვანილი ცხოველის სახით—ფარშევანგით (თავუს). ეს ტახტი დიდხანს ინდოეთის დიდი მოგოლის ხელში რყო და ჯიჰნაბადის (დელიის) ხაზინაში ინახებოდა, საიდანაც 1739 წელს ნადირ-შაჰმა გამოიღო და სპარსეთში წაიღო“¹.

„თოუზის ტახტის“ ალეგორიულად ხსენებისას საიათნოვას მხედველობაში აქვს 1739 წლის ისტორიული ამბავი—ინდოეთის დაპყრობა ნადირ-შაჰის მიერ, როდესაც უკანასკნელმა ხელთ ჩაიგდო სამი ტახტი—ერთი ფრეზისა, მეორე მალახიტისა და მესამე ძვირფას თვლებითა და ფარშევანგის გამოსახულებით შემკულსა, რომელიც გადმოტანილ იქმნა სპარსეთში².

¹ გ. ახვერდიანი, 103.

² იხ. დაჰმას გულუ ხან თევარიქი, თურქულად (სომხური ასოებით), ვენეცია 1800, გვ. 57—58. Journal de Tambourin Aroutine sur la conquête de l'Inde par Hadir Schah (Thamas Kouly Schah) 1735—1740 (Traduit de l'original en langue Turque, écrit avec des caractères Arméniens) par Jacob Artin Pacha.—„Bulletin de l'Institut Egyptien“, cinquième série, t. VIII (premier fascicule). Année 1914, p. 208.

მეორე ამბავი, რომელსაც ჩვენ საიათნოვას შემოქმედებასთან დაკავშირებით უნდა შევეხოთ, გახლავს ე. წ. მოლნინის ანუ მოლნისის ეკლესიის განახლება ტფილისში 1751 წელს. ამ ამბავს საიათნოვა უძღვნის ერთს სომხურ ლექსს (№ 58), რომელიც ბოლოში დაზიანებულია და უთარილოცაა, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მაინც საუცხოო გამომხატველია მისი კლერიკალური სულისკვეთებისა, და შეიძლება მიეკუთვნოს ან იმავე 1751 ან, უკიდურეს შემთხვევაში, 1752 წელს, რომელი თარიღითაც საერთოდ ცნობილი არიან საიათნოვას აღრინდელ თარიღიანი ლექსებიც (გვიანდელი თარიღიანი ლექსები 1759 წლისა).

მოლნინის შესაფერი სომხური წარწერა, რომელიც 1751 წლის განახლების ფაქტს ადასტურებს, გადმოგვცემს შემდეგს:

„ნებითა და შეძლებითა ღვთისათა საძირკველთაგან აღიშენა წმიდა ესე ეკლესია, რომლის სახელწოდებაა კამაკატარ ღვთისმშობელი, მამათმთავრობასა უფლისა ლუკასი ბედნიერი კათალიკოზისა და შეფობასა ჩვენის ქვეყნისა ქართველთასა თეიმურაზ კრიტეს ნიერ გვირგვინოსანისა და ძისა მისისა ირაკლისა ხელმწიფებით ძლიერისა. აღიშენა ღვაწლითა ტფილისელის მუნთოანთ მამაჯანის ძის მიკირტუმასი და ბასტამაანთ სტეფანეს ძის მილდისა მეღქოსი და ბაშინჯალელის ყულიჯანის ძის პავლესი (პოლოსისა) და მის ღვთივ-განსვენებული სიმაჰრის მიკირტიჩასი. ესე იქმნა დეკანოზობასა მილდისა ტერ-აბრაამესა. ვინც წაიკითხოთ, შენდობა ბძანეთ. ღმერთმაც თქვენ შეგინდობს. წელსა 1200 (=1751) მარტის დასაწყისს“¹.

ესევე ამბავი უსახელო ავტორის მიერ 1837 წელს შედგენილს ტფილისის ეკლესიათა აღწერაში („წელსა ჩუღზ-სა აგვისტოს დ-სა დღესა. აღწერა ტფილისსა შინა მდგომარეთა ჰაოსთა სარწმუნოებისა ეკლესიათა, რომელნიცა არიან რიცხვით 22-ნი“) მოთხრობილია შემდეგნაირად, თარიღის გადასხვაფერებით: „მახლობელ თავადთა ბებუდოვთა სასახლეთა არს ეკლესია გუმბათიანი სახელსა ზედა წმინდისა გიორგისასა, მოლნინად წოდებული, მდგომარე ოთხსა სვეტსა ზედა. გარდა დიდისა ამის ეკლესიისა გუმბათისა სამსა მხარესა ზედა კუთხესა გარედამ ადგა სამი მოწვრილო გუმბათი. ამათ წვრილთა გუმბათთაგანი ერთი არს ზარებისათვის და ორი

¹ იხ. სარგის ჯალალიანი, მოგზაურობა დიდს სომხეთში, სომხურად, წ. I, ტფილისი 1842, გვ. 70. M. Brosset. Voyage archeologique dans la Géorgie et dans l' Arménie, V rap., p. p. 21—22; ხელნაწერი საქ. საისტორიო-საეთნოგრაფიო ყ. საზოგადოების კოლექციისა № 1633, 1 რ. უდრ. აგრეთვე П. Иоселиани, Описание древностей города Тифлиса, Тифл. 1866, стр. 238.

ცარიელ. ამას ეკლესიასა შინა ასენია ნაწილი წმინდისა გიორგისა ესე აღშენებულ არს წელსა 1532-სა (sic. ლ. მ.-ბ.) მოქალაქეთა მანდენოვთა, ბასტამოვთა და ბაშინჯაღელოვთაგან. შინაგან ფრიალ შვენიერ სახილველი ვიდრე გარეგან. ამას შინა არიან ფრთი დეკანოზი და ოთხი მღვდელი¹.

მოღნიწის ეკლესია სომეხთა ერთ-ერთი თვალსაჩინო „ხატ“-თაგანი იყო საქართველოში, რომელიც ქართულ საისტორიო საბუთებში თელეთთან ერთად იხსენიება ხოლმე. ასე, დავითგარეჯის 1724 წლის ერთს სიგელში წმ. გიორგის იმ „ხატებ“ შორის, რომლებსაც თავის თავს ანდობს თვით მისი დამწერი, მოხსენებულია: „წმინდ[ა] გიორგი გორისჯვარისა, წმინდა გიორგი ატოცისა, წმინდა გიორგი თელეთისა, წმინდა გიორგი მოღნიწისა“². ერთს სხვა ხელნაწერშიც, რომელიც წარმოადგენს შელოცვას რჩეულ წმიდათა მიმართ, „წმ. გიორგების“ ნუსხაში, თელეთის წმ. გიორგისთან ერთად, მოხსენებულია „წმ. გიორგი ვაღდაღნიწისა“³, რომელიც, ცხადია, „მოღნიწის“-ს გადამახინჯებული ფორმა უნდა იყოს⁴. ხოლო თვით სახელწოდება „მოღნიწი“ || „მოღნიწი“ || „მოღნიწი“ წარმოებულია სოფლის სახელწოდებიდან „მოღნიწი“ || „მუღნიწი“, წმ. გიორგის ეკლესიითურთ, ეჯვიაწინის მახლობლად, სადაც ცნობილი არიან „ვეშაპ“ — ფალუსის კულტთან დაკავშირებული ადგილები „აშტარაკ“ და „ოშაქან“-ი⁵.

¹ ლ. მელიქსეთ-ბეგი, მასალები ტფილისისა და „სომხეთის“ სიძველეთა ისტორიისათვის, — „ჩვენი მეცნიერება“ № 1, 1923 წ., გვ. 88.

² ნ. კაკაბაძე, ისტორიული საბუთები, V, ტფილისი 1913, გვ. 36.

³ А. Хаханов, Очерки по истории грузинской словесности, кн. I. Москва 1895, стр. 129.

⁴ იბ. ლ. მელიქსეთ-ბეგი, სომხური სიძველენი ტფილისის ახლო მიდამოებში. შავნაბად-თელეთ-წავკისი, — „საქართველოს მუზეუმის მოამბე“, t. I. 1922, გვ. 93—94.

⁵ Н. Марр, Книжная легенда об основании Киева на Руси и Куара в Армении, — Изв. ГАИМК, т. II, 1924, стр. 278.

ლექსთა კრებული

1*.

ԿՐԿԵԼ ՏԱՅՈՒ ՆԱՔԵԾԻ ԽԱՐ

1. Կրկեղ տայոյ յաքեծի Խար
Վոտա ճասի, յամանհաւ!
ժոնճոնսատոյի Տե Խրե՛ծի Խար
Ճա մարԽե՛ճա, յամանհաւ!

Եճաճե, ռոմ կարճ ճճե՛ճ ճա ճրոճ
մոճոնճո, յամանհաւ!
Տենի տաճի ճոն ճամարտոճ
ճաճասոճ, յամանհաւ!
2. Կրոյ ճերճճոնիտ Տեքեճճոնի,
տաճի ճճաճարիտա;
ճարի ճոնրմիտ Տեմկոճոնի,
ճոնոնճա ճաճաճոնիտա.

ճոմճա ճոքրոճ ճարաճոնճաճ
տոնտճեր-ճոնոնիտ ճամարտաճ;
ճաքեճ ճաքրաճ ճճոնրճոնճոնճաճ,
ճաճ-ճաճմաճո, յամանհաւ!
3. Խեմի մճոնճրաճ ճաճերոնի
տոնի ճերաճոնճ յարճոնիտա;
ժոնճ ճաճոնճ կոնճոնճ ճոնի,
Խմա ճոնճ ճոնճոնճ ճանճոնիտա!

ճճոնճոնճոնճոնճոնճ ճամոնճոնճաճ,
ժոնճոնճոնճաճոնճոնճոնճ;
ճոքրոնճ տաճոնճ ճոնճոնճ ճոնճաճ,
ճաճանճոնրոն-Խաճոնճոնճ!

* ճմ ճեքեճոնճ ճոնճոնճոնճոնճոնճ ճոնճ: Յ. Երոնճոն, Փոնճոն ճրմոննի, Մոճ
ճաճա 1915, ճճ. 257—258. (ճոն 12).

4. შენ დამკვრელსა სწვავ და ჰდაგავ,
ჩაის-ყავას მოითხოვ;
აივნებში ქეიფს აბავ,
რაფაზედაც ძილს ითხოვ.

თუ რომ შეხვალ შიგ მეჯლისში,
დიდს შექცევას გამართავ;
ქალებს მართებს სელა შეჯიბრში
შენით ეშხით, ქამანჩავ!

5. სევდიანი ბევრი ხარობს,
ცივანაც არ ცივდება;
ბევრიც შენგნით სმენას ატკობს,
ყურძენიცა მწიფდება.

შენს საქებად ბევრი მოვა,
იტყვის: ვაშა და ვაშა!
სანამ ცოცხლობს საათნოვა,
ბევრ რას ნახავ, ქამანჩავ!

P. S.: A. ესე არუთინას ნათქომი ქრონიკინის უ. მ. ზ. (447—1759).

B. ასე საიათნოვას თავისი საყვარელი და ძვირფასი მამული ქამანჩა-
რომ უჭია, მუხაბაზის ხმაზედ ათარგმნინეთ, გალობა ჩუმესა მაგა-
ლითები გაზლავს.

- var.: 4. შენ დამკვრელსა ორად ჰმართავ,
შალის ნაცვალს მოითხოვ;
აივნებში ქეიფს აბავ,
დასვენებასაც ითხოვ!

2.

შენი წონის მარგალიტი

1. შენი წონის მარგალიტი რო მომცენ მე უზომოდ,
შენი წონის ანდამატი რო მომცენ მე ურიცხვოდ,
საყვარელო, ცათასწორო, შენ არ დაგთმობ უომოდ.
2. სიკვდილს სულ არ გავექცევი, თუმც მომადგეს კარზედა;
თვით რაყიფის მუქარაც კი ველარ შემშლის კკვაზედა,
თუგინდ ყაენის ბრძანება მე დამატყდეს თავზედა.
საყვარელო, ცათასწორო, შენ არ დაგთმობ უომოდ.
3. შენი წონის ანდამატი რო მომცენ მე ურიცხვოდ,
შენი წონის მარგალიტი რო მომცენ მე უზომოდ,
საყვარელო, ცათასწორო, შენ არ დაგთმობ უომოდ.

P. S.: A. გიბსონის წიგნის შესახებ: იმედიანად:

3*.

მოდის ახლო, ყური მიგდე

1. მოდი ახლო, ყური მიგდე, გულო შეშლილო ჩემო!
ქვეყანა რომ დაგრჩეს შენა, რით უნდა დაიჩემო?
პირისწყალი, თავმდაბლობა, კდემა შეიყვარე!
ღმერთი-სული და მოყვარეც ისე შეიყვარე!
2. შენ ისეთი საქმენი ჰქმენ, რომ შეიქმნე ღვთის გულის.
სამი რამე არს ამ ქვეყნად ხორციელის და სულის:
წიგნი, კალამი, დავთარი კარგად შეიყვარე!
სვინაქსრისა დარიგებაც ისე შეიყვარე!
3. კმარა, გულო, რაც გაქვევდი; მოდი, ერთი მომხედე!
პალალითა ზრახვით-ნდობით პურმარილსა შეხედე!
რომ შენ არვინ არ დაგცინოს, აღთქმა შეიყვარე!
დარიგება, მოთმინებაც ისე შეიყვარე!
4. თუ რომ არ გაიბერები, მოგიწონებს უფალი.
იყავ შენზე ქვეით მღვდომთან ქცევითა თავმდაბალი.
ყველა ერთი სულისაა, ერთობ შეიყვარე!
ალქატ-სტუმარი და მწირიც ისე შეიყვარე!
5. ნეტამცა შენ, საჯათნოვა, საქმეს ისეთსა ჰქმნიდე,
სულის ხატრით სხეულს ყოფად ხელს რომ აღარ უშლიდე.
სანამ სასჯელს დაესწრები, სალი შეიყვარე!
მონასტერი და უდაბნოც ისე შეიყვარე!

P. S.: A. უჩლაშა არუთინას ნათქომი მაისის ა. ქრონიკონის უ. მ. ა.
(441—1753).

* რუსული თარგმანი იხ.: В. Брюсов, 257 (№ 11).

4*.

როგორც ყარბი ბულბული

1. როგორც ყარბი ბულბული ბაღებისა ნატრულია,
მოტრფიალედ ისე ტირის, შენს ხელთ რახის ნატრულია.
სწორედ ისე შენი ყმაცა ბატონისა ნატრულია,
უბის შამამიც მწიფე გაქვს, თაბახისა ნატრულია!
2. არვინაა ვუზიარო: შენი ფერი ასეთია.
თითქოს კალმით არ უხატავთ, შენი წარბი ისეთია.
განზე გახველ, ტანზე მეტად, გულმკერდიცა აგრეთია.
აბრეშუმით გაქვს დაწნული თმები,—ნამის ნატრულია!
3. შენ იმ თავით ნაქები ხარ, ახლა ქება გინდა რისა?
უბე უჯრა ვარაყისა, სუნი მას სდის მუშკანბრისა.
სამას-სამოც-ექვსი ასო გშვენის როგორც არავისა.
თითები გაქვს სანთელივით,—ბროლის ქაღის ნატრულია!
4. არ მყავს მიჯნური შენს მეტი, გავურბი სხვას ამ ქვე-
ყნისას,
თუ ერთ კვირას შენ ვერ გნახავ, გავწყვეტ სიმშა ქამან-
ჩისას;
ყურს არ ვუგდებ ხმას ლოხმანის და მეფისა ძახილისას:
რომელ ერთ დარღს გამიგებენ,—წყლული დაღის ნატ-
რულია!
5. დღე და ღამე შენის ეშხით ვხეტილობ, ო კეკლუცო!
ყური მიგდე, გენაცვალე, იარ ნელად, ო კეკლუცო!
ქვეყანა ვის შერჩენია, რომ ჩვენ დაგვრჩეს, ო კეკლუცო!
შენი ყური საათნოვას სიმღერისა ნატრულია!

P. S.: A. ესე დიბაუ იენგიდუნის ჰანგში. მუსადასი არუთინას ნათქომი ქრონიკონის უ. მ. ვ. (446—1758).

* რუსული თარგმანი იხ.: В. Брюсов, 252—253 (№ 5).

5*.

სიტყვას გეტყვი ვედრებითა

1. სიტყვას გეტყვი ვედრებითა, მომისმინე ნელ-ნელავ!
მე ვნატრულობ შენს ნახვასა, ჩემო ციცინათელავ!
რა ზიანი მოგაყენე, რომ ჩემს სახესა სთელავ?
ყველა ქვეყნითა გამოძლა, ო, ჩემს გარდა, ნათელავ!
2. მაგრამ განა თვისი სატრფო არვის უყვარს უზომოდ?
შენის ეშხით ჭკვაზე შევცდი, ვზეტიალობ უმიზნოდ.
დეე არვინ განიცადოს ჩემი დარდი ურისხვოდ!
გული დამწვი მწყერივითა ეშხის ცეცხლით, ნათელავ!
3. მეგობრები მტრად მიქციე, უცხოს რათ დამემგობრდე?
გავლილ დღესა ველარ ვამჩნევ როგორც კი არ ვცდი-
ლობდე.
მეტად ძნელია, ღმერთმანი, რომ ყველასა ვებრძოდე.
მე პატარა ნავსა ვგვევარ, შენ კი ზღვა ხარ, ნათელავ!
4. მინდა პირი გავალო და შეგაქო აშულივით.
ათი წელია დავდივარ ფადიშაჰის ელჩივით.
შემდეგ შეიდ წელს კიდევ ვივლი საზით ხელთ, ყარი-
ბივით.
შენ ხარ ჩემი შაჰსანამი, სხვა არვინ მყავს, ნათელავ!
5. ათასი რო მქონდეს დარდი ამ გულშია, არ ვშიშობ.
შენ ხარ ჩემი მბრძანებელი, სხვა შაჰს აღარ წარმოვშობ.
საჯათნოვამ სთქვა: „უსჯულო! მე სიკვდილსა ვჭკუშავობ;
მე ვნატრულობ, რომ დამტირო თმა-გაშლილი, ნათელავ!“

P. S.: A. ესეც იმ ჰანგში არუთინას, ქრონიკონის უ. მ. ვ. (446—1758)-

B. ესე მუხამბაზი არის.

* რუსული თარგმანი იხ.: С. Шarti, Армянские поэты, სარატოვის გამ. 1916 წ. გვ. 3, ტფილისის გამ. 1917 წ. გვ. 25—26.

6.

როგორც ლეილი მეჯღუმსა

1. როგორც ლეილი მეჯღუმსა, დამეკარგე უმწიკლოდ.
ლეილი-ჯან, დავებნიე, ვხეტიალობ უმიზნოდ.
მეწვის ფილტივი და გულ-ღვიძლი ყოველდღე, უთავბოლოდ—
ცრემლის ნაცვლად თვალთ სისხლი მდის, სადა ხარ
უგზაკვალოდ?
2. დღეს მე ვტირი სწორედ ისე, როგორც ტირის ბუღბუღი.
სისხლით ამევსო თვალეზი იმედ-გაცრუებული.
შენის ეშხით მე ვარ ავად, უღონო და უძლური.
დაელოგინდი და აწ ვგდივარ დავრდომილი-სნეული.
3. შენის ეშხით, ჩემო ტურფავ, გარდავიქეც ეზიდად.
დაველიე, გამოვტეინდი, გარდავიქეშენ სულელად.
შემიბრალე, შემიწყალე, რამე მითხარ ხარებლად.
რატომა ხარ უმოწყალო, ჩემდა შეუბრალეზლად?
4. მე ვიწვი და შენ გეძახი, ეს კი შენთვის არ კმარა?!
გულმკერდი გაქვს თითქოს ბალი, წარბებიცა კამარა.
ქვეყანაზე შენი მსგავსი არვინაა, აღარა!
შენი მსგავსი არ მინახავს, არ მინახავს სულ არა!
5. შენ გაშლილხარ სწორედ ისე, როგორც ია სივრილით,
თანაც გამოიყურები წითელ-ფერის ვარდივით.
საათნოვას ნუ ატირებ მწარე ცრემლით, გიჟივით.
თვალის-ჩინო, დამენახე, კმარა მხეთქო დუმილით!

P. S.: A. ეს სიმღერა იმ ხმაში **FLPHILS LUSAU & CLAPPEL SAH KANDEL-
სა CLAPPEL ZASSA**. არუთინას ნათქოში აპრილის ე. ქრონიკონის უ.
მ. ე. (445—1757).

B. ესე დუბეთის ხმაზედ გახლავს საიათნოვას ნათქოში.

7*.

რალათ მინდა უშენოდა უზნება

1. რალათ მინდა უშენოდა უზნება,
ჩანგებს დაყური, დამეკარგა შეგნება.
ამიმღვრიე მთელი ჭკვა და გონება.
ჰანგებსაცა მივივიწყებ, ოხუნჯსაც.
2. ერთს ჭრილობას ორი დალი რათ უნდა,
ერთს ნოქარსა ორი ალა რათ უნდა,
ერთს მებაღეს ორი ბალი რათ უნდა.
სასუქი და დარგვა მათი უჭირსა.
3. მართალია სიტყვა სიბრძნისმეტყველთა:
„ბალი დაერგი, ვარდი სწყვიტეს გამვეღელთა;
ამაგი მე თითონ დავდე, იგი დარჩა ჩემს მტერთა.“
რატომაა რომ ველირსეთ ვერაგობას ასეთსა?!
4. რალათ მინდა უშენოდა დოვლათი;
ალარ კმარა, რომ ვატარო თავს ლაფი?
ვით ფიჩვოსან, თავზე შავ-კუნკულათი
მოვიპოებ უდაბნოში სადგურსა.
5. ვინ იცის თუ, ვინ შემხვედბა—მირჩიოს,
გული ჩემი კვლავ ალარ ამიმღვრიოს.
შვიდნი ბრძენნი მკვიდრნი იქ—საიქიოს
საათნოვას ვერ დასძლევენ საქმითა!

P. S.: A. ჯაფია ხარასა

* რუსული თარგმანი იხ.: С. Шартн, სარატოვის გამ., 6, ტფილისის გამ.
17—18.

შენ იმ თავით ხომ ბრძენი ხარ

1. შენ იმ თავით ხომ ბრძენი ხარ, ჭკვით სულელსა ნუ
ჰბაძაგ.
ერთ ტაფაში ნუ აურევ, რასაც სიზმარში ჰნახავ.
მე იმ თავით დამწვარი ვარ, ხელმეორედ ნუ მბრაკავ-
თუ რომ, ვიცი, დაქანცულხარ, შე სხვას რაღათ აბრალებ?
2. შენისთანა მბრძანებელი არ არს, როსტომ-ზაალო!
შენი გვარი გვართა შორის ნაქებია, პალალო!
თუ რომ ბევრი ცოლდა მქონდეს, თავი მომჭერ, უფალო!
შენ შეხედე შენს გამჩენსა და უბრალოდ ნუ მსაჯავ!
3. დაპრილს ექიმი თუ უნდა, იმიტომ რომ განკურნოს.
ყული აღაზე არ ჩივის, კვლავ შეჭფერის ითმინოს.
უცხოს ნულარ დაუჯერებ, არ შეგშალოს, გაცდინოს.
ღვთის სერობის ქადაგებით პასუხს კარით ნუ ვასცემ!
4. ყველას დაღევა არ ძალუძს ჩემი წყლის,—სხვა წყალია!
ყველას წაკითხვა არ ძალუძს ჩემ ნაწერთ,—სხვა ცალია!
ფუძეც ქვიშა არ გეგონოს,—ქვეითკირი და სალია!
ნიაღვრევით გაუშრობლად შენ მალე ნუ ილევ!
5. ქარმა რამდენიც წაიღოს, ზღვას ქვიშას ვერ დააკლებს.
თუგინდ ვიყო ან არა და, მეჯლისთ საზს ვერ მოაკლებს.
მოგაკლები მხოლოდ შენა, ბეწვსაც არეინ მოიკლებს.
საშათნოვას ნეშტს ნუ ისერი აბაშ-ინდო-არაბეთს!

P. S.: A. ესე არუთინას. ქრონიკონის უ. მ. ა. (441—1753).

B. ესე მუხამბაზია.

* რუსული თარგმანი იხ.: В. Брюсов, 235—236 (№ 9), ნაკლულოვანი (მხოლოდ 1, 4 და 5 ტაბეების) ქართული თარგმანი იხ. სიკო ფაშალიშვილი, შენ იმ თავითვე, — „კოლექტივისაცია“, 1934 წ. № 234.

9*.

მე ყარიბი ბულბული ვარ

1. მე ყარიბი ბულბული ვარ, შენ—ოქრო ყაფაზივით.
გამითელე პირისახე თითქოს ფიანდაზივით.
ტურფავ, ერთხელ მესაუბრე შაჰის ილთიმაზივით.
ლამაზ სახის პატრონი ხარ, ალისფერის, გაზივით.
2. ბალში, ტურფავ, რომ შესულხარ და სეირნობ გმირულად.
შენი შუქი მზის მსგავსია, მხილველს ჰხიბლავს ღვთიურად.
ცეცხლად მიქციე გულღვიძლი, მომეჩეცი გიჟურად.
არცერთ კეკლუსს არ აქვს შენი მიხრა-მოხრა ნაზივით.
3. ტურფავ, იცი, მონა ვარ მე, ძვირფასის ჩირალი ვარ.
ვინმე მნახოს კარზედ გეგდო, იფიქრებს ტუსალი ვარ.
შენის ეშხით დაგსნეულდი,—არ ვკვდები, არც სალი ვარ.
მუდამ ვლელვარებ ზღვასავით, გიჟი ვარ არაზივით.
4. შენის ნახვით გიჟდებიან,—თეთრ სახეზე ხალი გაქვს.
ჩემს სიკვდილზე სულ ოცნებობ, ჩემი შიშის ალი გაქვს.
როდესაც კი გესალმები, მე ზურგს მიქცევე, ბრაზი გაქვს.
როგორც ვხედავ, შენი სიტყვა გადის შაჰანდაზივით.
5. სადათნოვამ სთქვა: „ვიტირებ, ანდა არა—ვხარობდე!
მწუხარებას თვით გაღვიტან, დეე კიდეც ვშიშობდე!
ნეტა უფლება მომეცეს შენ გეუფლო, ვცდილობდე
მეჯლისებში წაგიყვანო ვარაყ-დაკრულ საზივით“.

P. S.: A. ეს სიმღერა ვინც ისწავლოს, დოსტიას სიმღერის ხმით თქოს,
თუ არ იცოდდე, იკითხე თუ გოხალარ იღნაღინა ბალ დასტა ბე
დასტა თარფანურ.

* რუსული თარგმანი იხ.: В. Брюсов, 250 (№ 2).

10.

ე, ბულბულო, სიდან გვეცი

1. ე, ბულბულო, სიდან გვეცი,
სით მოფრინდი, სიდან მოდი?
შენ გსურს ვარდი, მე—კეკლუცი;
შე რათ სტირი? მე ვტიროდე!
2. ე, ბულბულო, შემეკითხე
მე—დამწვარსა დარდისაგან;
კურთხეულ არს შენი კუთხე,
შე—დამწვარო ვარდისაგან!
3. მე ვილოდე სატრფოსთანა,
ეკლებთანა როს ხვილოდე;
მე—კეკლუცთან, შე—ვარდთანა;
შე რათ სტირი? მე ვტიროდე!
4. ნოჰივითა მე მწვანე ვარ;
მესაუბრე, ხმა გავიცნო!
შენ ვარდისკენ მიდრეკილხარ,
მე—კეკლუცთან, რომ გავიცნო.
5. ე, ბულბულო, გენაცვალე!
ნეტა ჩემთან იხრუკოდე.
სადათნოვას დარდი სთვალე;
შე ნუ სტირი! მე ვტიროდე!

წ. ს.: ა. არუთინას ნათქომი თასლიბი.

სიტყვა უენი უემიტყია

1. სიტყვა უენი უემიტყია, უბიწო და წმიდა ხარ.
ოქროს ფარჩად ავსებული უკვდავების წყარო ხარ.
უენგნით ქვეყანა ვერ ძღება, რადგან რძისა წყარო ხარ...
ქვეყანა რომ დიდი ზღვაა, მასში ცურავ, ნავი ხარ.
მეშინიან მეც არ დამწვა, რომ უშრეტი ცეცხლი ხარ.

თუ უშრეტი უენ ცეცხლი ხარ,
სიტყვას გეტყვი არაკად.
თუ რომ სირმა ვერცხლიცა ხარ,
იყავ ოქროს ვარაყად!
2. ნეტავი ჩვენ რას გვიბირებ, ან რას ფიქრობ მანდაო?
არ მოდიხარ და არ ამბობ: როგორა ხარ, ბანდაო?
მიხრა-მოხრით, სიარულით თუ ჯეირანს გვანდაო,
მიტომ ველარ ჩამოგშორდი, ხალიც ლოყას ვარგაო,
თუმც გიყვარდე-უემიძულო-მომემთხვიო თავთაო.

მომემთხვიე სულ ნელადა
ვით შეპფერის ხატთაო.
ვინც რომ შეგხედოს ცერადა,
დაუბნელდეს თვალთაო!
3. განა ვინმე გიბაასებს—ათასგვარი სიტყვა ხარ.
გამოთქმითა ჯავაირი, სვინაქსრისა სიტყვა ხარ.
სურნელობით ატკბობ ყველას, ბალასინის ხე რომ ხარ.
უენისთანა ეშხიანი არვინაა, ცეცხლი ხარ.
ბევრი უენგნით დამწვარია, ენისაც პატრონი ხარ!

ენის პატრონად იქეცბ,
მე ეშხი ვერ დავძლიე.
ამაოხრე, წაეიქეცი,
ამბობ: აბა, დამძლიე!
4. ჭკვაზე სულ მთლად გადამრიე, მტკივა შიგნიო, ღვიძლთანა...
გულმუცელიც დამიხრუკე, მეწვის შიგნით, ფილტვთანა.
ამაოხრე-დამაქციე, რა გავაწყო, ვისთანა?
უენ როდისლა მოგიწვიო? ადგე, მოდი ჩემთანა!
იხარე და გავგახარე,—ხტუმარი ხარ ჩვენთანა!

სტუმარი ხარ საყვარელი
და მონისა დამხსნელი;
ათასფერია საკმელი,
წმიდა ღვინოც უხრწნელი.

5. ტურფას ეშხით ფეხდგომელა ლოცვად გადავიქეცი.
ქვეყნით გამოძღა სოფელი, შენ კი მე გამექეცი.
ფეხ-ქვეშ მთელე და დამნამე, ავაჯუად ვიქეცი.
რათ არ ამბობ: „საჯათნოვა, რათ იტირე, რათ მეცი?“
ნუთუ კკვაზედ აიშალე, აიმღვერი ვით მხეცი.

მღვრიე გული დაგიდგება,
ბულბულივით იოხრე.
ქალაქში ხარ, ღმერთს დიდება,
წა ხანთანა, ითხოვე!

P. S.: A. ესე მუხამაზი ბაიათით არუთინას ნათქომი.

var.:
დამატება

1. მე თხოვნა მაქვს ათასობით,
რომ აბუჩად ამიგდეს.
ხომ დამჭერი ორგულობით,
თვალთ სინათლეს ჩამიჭრეს.
2. ჩაქრობა რომ ათასს უჭირს,
დამწვარ გულსაც შველა სჭირს.
შეშლილი ვარ, სუნთქვა მიჭირს;
გეხვეწებით: ტურფა მჭირს!
3. ტურფა-ბულბული არ ყივის,
ნაწნავი აქვს სუმბული,
საჯათნოვა მუდამ ტირის
ვით ყარიბი ბულბული.

გვერი იტყვის: მე დაჭრილი არა ვარ

1. ბევრი იტყვის: მე დაჭრილი არა ვარ,
ლეილ-მეჯღლუმის ყოფაში არა ვარ.
კაცს ყოველთვის პირისახით ვუქივარ.
სიტყვას ამბობ არაკებრივ მასალით.
  2. ენაჭტკბილი, გემოთ შაქარ-თაფლივით,
თმებიჭრეჭან, სუნითაცა ვარდივით.
გნახო ბზობას მორთულ პატარძალივით.
ზარ-ზარბაბიც ხომ გაცვია ხას-ალით.
  3. თუ ხარ მეფე უბრძნესი და ძვირფასი,
შენთანა მაქვს არზა-თხოვნა ათასი:
მსურს შენს კარზე ვიყო როგორც ჰასასი,
რადგანაც [მრევ ჭკვავხედ] შენი სურათ[ით].
  4. მომიშორეთ ანდა რითმე მიშველეთ.
დამკარით და ნიშან-დაღიც მაჩინეთ.
თუ რომ გნებავსთ, გამაქვავეთ, მიმტერეთ;
ვერა ვძლები კეკლუცთანა საუბრით.
  5. ნეტა როგორ მე გაეუძლო ამდენ დარდს,
თვალთჭტრემლი მდის, — თითქოს ჰგვანდეს სისხლს ან
თხრამლს.
მთელს კვირასა მე ვოცნებობ ტურფას, ყანდს,
ვითჭბულბული წითელ ვარდის დანახვით.
  6. ჭკვად შემშალა, ჯადოქარი არსად არს.
უწყალოდა განდგომილი არცა არს.
სადათნოვამ სთქვა ასე რომ: არა ჩანს!
აწ დავდივარ ცრემლებისა ნუგეშით.
6. A. ესე ვარსალი არუთინას ნათქომი ტურფახე.
B. ესე ვაღების სიმღერის ხმახედ დიახ, ეს ვალ მოუხსენებია საიათნოვას.
მართალია სომხურია, მაგრამ ნააწდობდა ბირ ნდომ სომეხი ყმა (sic),
დიახ მრავალი ვახლავს. მისთვის მოგ[ა]ხსენე.

13^ა.

მე და ჩემი საშვარელი

1. მე და ჩემი საყვარელი ერთს წელსა ვართ შობილი.
სისხლი გულში ამემღვრია, ახლოვდება სიკვდილი.
დღე და ღამე ტურფასათვის მეხრუკება გულ-ღვიძლი.
თვალი სველი, პირი მშრალი, ენა ჩლუნგი მიფიქრეთ!
2. გულმუცელი დამისუსტდა ანგაღთა მუქარისგან.
კეკა-გონება ამერია თამაშობა-მღერისგან.
თვალთ სინათლევც თუ დამაკლდა, ტურფასათვის კვენისგან
არ მაქვს იმედი ვიცოცხლო, დრო-მოკმული მიფიქრეთ!
3. ვარ დამწვარი-დაღუგული, არსად შველა არა მაქვს.
ენითაც ვერ გამოითქმის ის, რაც გულში საგსედ მაქვს.
ათასფერად საბრალო ვარ, რომ ამდენი დარდი მაქვს.
კეკა-გონება გამილყადა, წყალწაღებულ მიფიქრეთ!
4. გულმუცელი მგლოვიარობს, თვალებიც იცრემლევა.
ზღვაში ჩასულ ღრუბელსავით გულმკერდი მისველდება.
მალამოსაც რამდენს ვიდებ, წყლული უფრო იხსნება.
სისხლისაგან დავიწურე, წყლულ-გახსნილი მიფიქრეთ!
5. ვინც რომ მხედავს, ამბობს ასე: „ვაი შენს თავს, საწყალო
მუდამ უნდა შენ გიყუროთ, სისხლი თვალიდან ღვარო.
როგორ მოხდა ერთს კარგ მიჯნურს შენ ვერ შეხვდი,
უწყალო“.
სიზმარივით დღენი გავლენ, ხე ხენეში მიფიქრეთ!

P. S.: A. ესეც დიბაჟ იენგიდუნის ხმაში ჰანგში ყაზალი არუთინას ნათქვამი
ქრონიკონის უ. მ. ზ. (447—1759).

14*.

მიტომ თვალი არ მიშრება

1. მიტომ თვალი არ მიშრება, სისხლი გულში რომ დამრჩა.
ვერასგზითა ვერ მომიჩჩა, მუწუქს მალამო შერჩა.
შენის ეშხით ჩავლოგინდი, თვალი გზახე რომ დამრჩა.
სანახავად არ მოვიდა, სიყვარული სხვას დარჩა!
2. გაზაფხულის ქამი მოდგა, აგერ დადგენ ბარში ხენად.
ბულბული სად მიაგლინეთ: ბაღში?, იით საესე მთად?
მაშ ხმა მისი რათ არ გვესმის, სალზ-ჩინარო, გვითხარ,
რათ?
რტოთი ბულბული მოიკლა, ვარდი ეკალსლა შერჩა!
3. ყაყაჩომ კი სთქვა ასე რომ: მოვატყუოთ ბულბული,
რომ ბულბულსა მოაგონდეს რეჰანის თაიგული.
მიმსვლელთ ვარდი თუ მოწყვიტეს, ნახეს მისი ბუმბული.
ვაი შენს თავს, ე ბულბულო, ლეში ჩათუარს რათ შერჩა?!
4. სიტყვა შენი ლამაზია, ენა შაქარ-ნაბათი.
მსმელს ზარალი არ მოუვა, ხელთ უჭირავს შარბათი.
კვირაში რომ შევიდი დღეა, მეექვსეა შაბათი.
ზეზი წითელი ჩაგიცვამს, ყალამქარი სად დაგრჩა?!
5. ბულბულთ-ენა აქვსთ აშულთა, ლოცვა-კურთხევა უნდა.
შაჰთან სიტყვაც გამოდგება, ჯალათობა არ უნდა.
მოსამართლე არ სჭირდება, მხოლოდ სასჯელი უნდა.
არვიანა რომ დაიხსნას: საჯათნოვა დარდს შერჩა!

S.: A. ესეც დიბაუ იენგიდუნის ხმაში არუთინას ნათქომი თიბათვე ქრონიკონის უ. მ. ვ. (446—1758).

* რუსული თარგმანი იხ.: В. Брюсов, 253-254 (№ 6).

15.

რათ არ ამბობ: რათ სტიროდი?

1. რათ არ ამბობ: რათ სტიროდი?

ანდა: რატომ გამორბოდი?

ვარდის მსგავსად იშლებოდი

ეკლებითა,

ეკლებითა.

საყვარელო, გმადლობთ, მნახე,

სიკეთითა დაგინახე.

2. გამიგონე დარდი! მოდი!

შენის ეშხით სულ ვტიროდი.

წუთისოფელს ვემდუროდი

ნაღველითა,

ნაღველითა.

საყვარელო, გმადლობთ, მნახე,

სიკეთითა დაგინახე.

3. შენს ტანს ჰშეგნის ზარ-ატლასი,

რით ირევა ჰკვა ყველასი.

მკერდს უხდება ლალ-ალმასი

შაირითა,

შაირითა.

საყვარელო, გმადლობთ, მნახე,

სიკეთითა დაგინახე.

4. მე შენ გაქებ სიმღერაში.

შამამნები კამარაში.

ბოლთასა-ჰკრავ შიგ ბაღჩაში

წყლულებითა,

წყლულებითა.

საყვარელო, გმადლობთ, მნახე,

სიკეთითა დაგინახე.

5. სადათნოვა ვით დაწუნარდეს?
თვალნი სატრფოს უგავს მთვარეს.
მტერს კი ენა ჩაუვარდეს

თვალისკვრითა,
თვალისკვრითა.

საყვარელო, გმადლობთ, მნახე,
სიკეთითა დაგინახე.

P. S.: A. ესე თასლიბი.

B. ესეც საჯაბ მუხალათის თასლიბია.

16.

მეტად ტკბილი ხმა გაქვს შენა

1. მეტად ტკბილი ხმა გაქვს შენა, ლამაზადაც საუბრობ.
მან დაგლოცოს, სამსახურსა ვისაც უწევ და უთმობ.
წელი თუ გაქვს ჯეირანის, შაქარივით თვალს ატკბობ.
საფრანგეთიდან მოსული შენ ხარა ხარ, კეკლუცო!
2. თუ რომ მე ვთქვა: „ყუმაში ხარ!“,—საცმელია, გაცვეთება.
ანდა „სალბი“ რომ გიწოდო,—ერთხელაც გაითლება.
ხოლო თუ ვთქვა: „ჯეირანო!“,—ბევრი შენ დაგედრება.
მაშ, მიიხარი, როგორ გაქო, საქებელო, კეკლუცო?!
3. თუ რომ „ია“ მე გიწოდო,—ეგონები მითთა ხარ.
ანუ თუ ვთქვა: „ჯავაირო!“,—ეგონები თვალი ხარ.
ხოლო თუ ვთქვა: „მთვარე ხარ“-ო,—ეგონები ცითა ხარ.
შხესავითა რომ მრგვალი ხარ, ფარს გიხმობენ, კეკლუცო!
4. მსურს ყოველთვის კარზე გეგდო ხატის მონასავითა.
წითელ ვარდივით თვალები, იშლები ტუხტივითა.
ენა მეტად მახვილი გაქვს, ხელი ქალღღივითა.
ზღვაში ნაშოვი მძივი ხარ, მანიაკი, კეკლუცო!
5. შე რომ თესლი სიყვარულის დათესე ჩემს გულშია,
მთელი ყოფაც ჩამიმწარე, ჩახედე ჩემს სულშია!
საჯათნოვაც შენ მოკალი, აამღვრიე რჯულშია!
თავთ მოსული ტკივილები მოიშორე, კეკლუცო!

17*

ჩემი ტურვა როგორ ვიხილე

1. ჩემი ტურვა რომ ვიხილე ბალჩაში ხეტიალით,
დედამიწა მით დამშვენდა, მოირთო ოქროს ნალით.
ბულბულივით ვიგალობე ვარდის თავზე ტრიალით.
გადვირიე, გული მეწვის, თვალთ ცრემლი მდის ჩქრიალით.
იმედი მაქვს გამჩენისა მტერზე ვიქნე ავ-თვალთ.
2. შენმა ქცევამ გადამრია, გულიც გამიფანტაო.
შარბათიცა რომ დალიე, ტუჩები გაქვს ყანდაო.
ლოყის ხალით, ტკბილის ხმითა ბევრი გახდა ბანდაო.
მომეც დანა და მომკალი, ნუ მიქმ მასხარადაო.
დეე მოვკვდე ჭრილობისგან, მოვკვდე ტურვას თავთაო!
3. თორმეტი თვე წელიწადში შენი თმები იწნება,
ტუჩებიდან თაფლი გწვეთავს, საყელოცა სველდება.
გაზაფხულის დაწყებისა წითელ ვარდთან იშლება.
რა ხიერი აქვს მეზალეს, თუ ბულბული მოდგება
და ჭიკჭიკით შემოუვლის ბალჩასა და გაქრება.
4. შენს სახეს რომ ვადიღებენ, უებრო ხარ სურათში.
ჭრაქივითაც აბნთები, გშვენის ყოფა საღჩაში.
მუშკით სავსე ბროლივითა ლამაზი ხარ თაღჩაში.
გაიშლები ვარდივითა და შნოს შექმნი ბალჩაში.
ქარი ფოთოლს თუ მოხვდება, ჩაცვივდება კალთაში.
5. მე სხვა ტურვა არა მყავდეს, ამ თავითვე მოიგე!
ყური მიგდე, გენაცვალე, რაც რომ ვითხრა, გაიგე?
მო, შეხედე შენს გამჩენსა და სუფრაცა დამიგე!
საბათნოვას ნუ აჯავრებ, მე ტუსალად გამიგე!
თავი, მართლაც, გამილაყე, სხვაზე ხელი აიღე!

P. S.: A ესე მუხამაზი კარგი არუთინას ნათქომი.

* რუსული თარგმანი იხ.: В. Брюсов, 251 (№ 3).

18*.

ქვეყანაზე ვერ ვიკვნესებ

1. ქვეყანაზე ვერ ვიკვნესებ, ვიდრე ჩემთვის ჯანი ხარ.
უკვდავების წყლით ავსილი ოქროს ფინჯანიცა ხარ.
ვიჯდე ისე რომ მაჩრდილო, ზარბაზის კარავი ხარ.
ბრალი ჰპოვე, ისე მომკალ, სულთანი და ხანი ხარ!
2. წელი საღბის ჩინარივით, ფერით ფრანგის ატლასი.
ენა-ტუჩი შაქარ-ყანდი, კბილი სპეკალ-ალმასი.
მინა ოქროში ჩასმული, თვალნი ლამაზი თასი.
უძვირფასეს ჯავაირი, ბაღიშხანის ლალი ხარ!
3. ამ დარდს როგორღა გავუძლო, გული ქვადა ქცეული-
სისხლად მადინე ცრემლები, ჭკვაზე გადარეული.
ახლად დარგულ ბაღივითა ვარდით შემოვლებული.
ბულბულივით გეტრიალო, სეირნობაც ხარ და ხარ!
4. შენმა ეშხმა მთლად დამათრო: მღვიძავს, თითქოს ძილ-
შიც ვარ?!
ქვეყნით სოფელი გამოძლა, მე შენგნით მშვიერი ვარ.
როგორ ვაჭო, რა გიწოდო, არაფერი არა ვარ.
ცეცხლის ზღვიდან ამოსული ჯეირანი-რაში ხარ!
5. რა იქნება მესაუბრო, საშათნოვას სატრფო ხარ.
ქვეყანას რომ შენ აჩრდილებ, მზის პირისპირ ფარი ხარ.
მიხაკ-ილი-დარიჩინი, ია-ვარდი-სუსამბარ.
ველის წითელი ყვავილი, ლელეთ შროშანიცა ხარ!

P. S.: A. ესე არუთინას ნათქომი ვინც ისწავლოს, შენდობა ბძანოს. ესე ყახალი დასტა ბედასტა თარიფანურის ხმაში არუთინას ნათქომი.

* რუსული თარგმანი იხ.: В. Брюсов, 249—250 (№ 1).

ეს ლექსი მომდევნო ლექსის პასუხია. ამიტომ იგი მას უნდა მოსდევდეს და არა წინ უსწრებდეს.

19.

შემიყვარე საათნოვა

1. შემიყვარე, საათნოვა, დაეთარი ვარ შენთვინა.
ყვავილს ნუ სწყვეტ ეკლებშია,—სუსამბარიც შენთვინა.
არ გაგიშვებ მზეზე დარჩე,—ბუჩქნარი ვარ შენთვინა.
მე შენს სიკვდილს ვით ვინატრებ,—ნუყლი, ყანდი შენ-
თვინა!
2. კვლავ შენს ბალსა შენ შეხედე, სხვა ბალში ვარდს ვერ
ნახავ.
ძველ პურმარილს ნუ გადისვრი, ახალს ვერსად ვერ ნახავ.
თუმც ქვეყანა გადაბრუნდეს, ჩემისთანას ვერ ნახავ.
თუ სხვა კეკლუცს არ იყვარებ, შობილი ვარ შენთვინა!
3. ნეტა დედას არ ვეშობე, ვაი იმ დღეს, რომ გნახე.
ბულბული ხარ, მე კი ვარდი; არ სთქვა: ვარდი ვერ
ვნახე.
ცოტა კიდევ მოითმინე, ინდოეთს სვლა დაგძრახე.
უხარჯოდ და უქიროდ,—მანდილ-ზარი შენთვინა!
4. მე რომ თავი გავიმეტე, ის მსხვერპლადა იქციოს.
სიყვარულით, მოდი, გავძლეთ; ასევე ყველამ ირჩიოს.
მე ჩემს ფიცს არ გადუდგები, ვინ რაც უნდა მირჩიოს.
უკვდავობა თუ ინატრო, მოგიძებნი შენთვინა!
5. შენმა დარდმა დამაბერა, ვისლა უთხრა, თუ რა ვარ.
ნუ გამიშვებ ხელიდანა: მე ხომ ოქროს თასი ვარ.
საფრანგეთით მოტანილი ზარ-ატლასიც თითონ ვარ.
დაკეცე და ყუთში ჩადე ეგ დაეთარი შენთვინა!

P. S.: A. ყაზალი ესე ერთი ილრარიათი იარს უთქომს და გაღმით ფურ-
კლისაგან საიათნოვასა აპრილის ა. ქრონიკონის უ. მ. ბ. (442—
1754).

20.

საიათნოვა და მიჯნური
(დილოგი)

საიათნოვა

1. მე ექიმი რათ მინდა,
დოსტაქარი რათ მინდა?
შენ რო მომეც წამალი,
ისაა სხვა წამალი!

მე მალამო შენი მწვავს,
მისი ძალა მართლაც მრწამს!
შენ რო მომეც წამალი,
ისაა სხვა წამალი!

მიჯნური

2. წადი, გასწი აქიდან
და მომშორდი თავიდან!
შენ რომ გითქვამს რალაცა,
გითქვამს სხვაგან სადლაცა!

შენი ქცევა ასეთი
ვერ შეგრჩება ზე მეტი.
შენ რო გითქვამს რალაცა,
გითქვამს სხვაგან სადლაცა!

საიათნოვა

3. შენის ეშხით, გარწმუნებ,
მე ჩემს სახლსა ვერ უძლებ.
მომიდუნდა ხელები,
დამიღამბლდა ფეხები.

სალმობა მომერია,
ჯანიც გამომელია.
შენ რო მომეც წამალი,
ისაა სხვა წამალი!

მიჯნური

4. ის წამალი ვერ გარგებს,
დარდსაც არვინ გაგიგებს.

თუ ჰკვა გაქვს, დაეშურე
და თავს რამე უშველე!

თუ არა და, ვფიცავ ღმერთს,
შე ჩაგიმტვრევ წიბო-გვერდს.
შენ რო გითქვამს რალაცა,
გითქვამს სხვაგან სადლაცა!

საიათნოვა

5. ბულბული ვარ, ბალჩაში
ვარდი დამრჩა ეკალში.
ცეცხლი ჩამიგლე გულში,
დანა ჩამირქე წყლულში.

კარაბადინშიც არ არს,
ძველ დავთრებშიც არა არს:
შენ რო მომეც წამალი,
ისაა სხვა წამალი!

მიჯნური

6. შენ მაშინ იზარალე,
როს დოვლათი ინატრე.
სირცხვილიცა დაკარგე,
შიშიცა უქუაგდე.

ნულარა ღვრი შენს სისხლსა,
ნურც მიწვენებ სიკვდილსა.
შენ რო გითქვამს რალაცა,
გითქვამს სხვაგან სადლაცა!

საიათნოვა

7. რატომ არის რომ, ტურფავ,
თმებს იღებავ და ჰსურმავ?
შენ გგონია, არ ვიცი,
ან ვარ, მართლაც, უვიცი?

თითქოს მყავდი—არ მყავდი?
შენის ეშხით გავთავდი.
შენ რო მომეც წამალი,
ისაა სხვა წამალი!

მიჯნური

8. თვალი პატიოსანი
ვარ გვირგვინის ნიშანი.
ვით შირინი ფაჰრადის
ულამაზეს მარადის.

მე იმ თავით გიქივარ,
საძათნოვას სატრფო ვარ.
შენ რო ვითქვამს რალაცა,
ვითქვამს სხვაგან სადლაცა!

საძათნოვა

9. რათ ხარ დაჩუმებული,
ვითომც გაბუტებული?
შენმა ტალღამ როგორც მკრა,
გემად ზღვაში გადამკრა.

მოგვედები და ვერ მნახავ,
საძათნოვას დამარხავ.
შენ რო მომეც წამალი,
ისაა სხვა წამალი!

P. S.: A. ესე არუთინა და თავისი საყვარელი რომ ულაპარაკნით, ის არის. ესე შირვანის ჰანგში რომ ანბობენ თუ უოლარუმზდან, ენკენისთვის გ. ქრონიკონის უ. მ. დ. (444—1755).

---

* რუსული თარგმანი იხ.: С. Шарти, სარატოვის გამ., 7—8, ტფილისის გამ., 22—24.

21.

ქვირვას თვლებით მოოქვილი

1. ძვირფას თვლებით მოოქვილი ოქროს რახტი ხარ,
ტურფავ.
ღმერთმა შენც და ისიც ჰლოცოს, ვისაც ამშვენებ, ტურ-
ფავ.
ბულბულს ენა დაუმშვენე, ვარდთ სამოთხე ხარ, ტურფავ.
ვარდი ხარობს მხოლოდ ერთს თვეს, შენ კი ყოველთვის,
ტურფავ!
2. სათითაოდ ვერ ითქმევა ის, რაც ითქმის მოთხრობით:
ზარის-ზარბაზის კედლები, გული ხალით-ხალიჩით;
ჭერი ვერცხლით მოქედილი, ადგილ-ადგილ ვარაყით.
ხოსრო-შაჰის აგებულო ტახტო თოვუზის, ტურფავ!
3. სკანდარ-ზულარის ცნობილი ჯავაირი-ლალი ხარ.
დანგი დანგთაგან რჩეული, მოხდილი მისხალი ხარ.
სასეირნოდ როს მიდიხარ, არვის უცქერ, ცალი ხარ.
მეფის-წულის შიში არ გაქვს, უსახტო ხარ შენ, ტურ-
ფავ!
4. თუ რომ სიბრძნით სოლომონი იყოს კაცი ან ქალი,
თუ რომ საესე მარგალიტით ჰქონდეს ყელი და მკლავი,
შე და მთვარეც ერთობ იყოს, ანდა დევი ან ალი,
შენებური მარიფათით ყველას დასძლევ შენ, ტურფავ!
5. ზეცით თოვლი მოგივიდა, იას ფუნჯი ხარ, ჯანო!
შენთან მჯდომსა სწვავე და ჰდაგავე, ნაზიანი ხარ, ჯანო!
საჯათნოვა არ მომკვდარა, რატომ სწუხარ, სთქვი, ჯანო!
ნეტა მოვკვდე, შენ გადარჩე, საფლავს მივლიდე, ტურ-
ფავ!

P. S.: A. ემეც დიბის ჰანგში არჟთინას ნათქომი. ღმერთთან შეუნდოს იარი-
საგან მოკლულს არჟთინა საიათნოვა, ქრონიკონის უ. მ. ვ.
(446—1758).

B. ესე მუხამასია.

22.

შენის ეშხით დავსწავლდი

1. შენის ეშხით დავსწავლდი, წამლისათვისა ვტირი.
ვშიშობ, დარდმა არ დამადნოს, სისუქნისთვისა ვტირი.
ფადიშაპის ვეკილივით სოფლისათვისა ვტირი.
სახლით გაგდებულებითა ადვილისთვისა ვტირი!
2. არსად პატრონი არ მოჩანს, ვუკაცუნო კარშია.
ეჭიმ ლოხმანი რო იყოს, ჩახედავდა დარდშია.
მნახე როგორ არეულვარ, ჩამიხედე ჭკვაშია.
წყალმა ძელი წამამგლიჯა, რტოსთვისაა რო ვტირი!
3. გული ეშხითა დამეწვა, მწარე დაღი რათ მინდა?
თუ რომ ლობე-ზღუდე არ აქვს, ის ბალი რალათ მინდა?
მთელი ლარი გამწყვეტია, კაპარჭი რალათ მინდა?
ქვაზე ისარი გამიტყდა, წვერისთვისაა ვტირი!
4. წერილს ველარ წერს კალამი გამომშრალი მელნისებრ.
სიტყვა თითოდ ვერ ითქმევა ბრძენთა თქმულებისამებრ.
შიგ ფეხიცა ვერ შემიდგამს ზღვით მოცულ სავანისებრ.
აღმსარებელი მომშორდა, ცოდვისთვისაა ვტირი!
5. სოფლად მელიქ-ქეთხუდი ხარ, ქალაქს კი სულთან-ხანი.
ბალში ია და ვარდი ხარ, მთაში სუმბულ-შროშანი.
საჯათნოვა ყაბულსაა—ამოუგდო მას ჯანი.
სიკვდილისთვის აღარ ვზრუნავ, გვარისათვისლა ვტირი!

P. S.: A. ესე არუთინას ნათქომი ქრონიკონის უ. მ. ვ. (446—1758)

B. ისე დიბ კარგი სიმღერა არის სეგამი იტყვიან.

23.

ლამაზი ხარ, შახათაი

1. ლამაზი ხარ, შახათაი, დამკვრელს ნუ შეურაცხყოფ!
როგორც კი რომ ეშხში შეხვალ, თითქოს ყველას უარ-
ჰყოფ!
2. ეშხს ისეთი ცეცხლი აქვს რომ არც იწვის, არც იღვება.
თუ რომ ზღვაში ჩავარდები, ჰკვა მაინც აგერევა.
3. მაშ აშულმა ვით გაუძლოს შენგნით მოცემულ მაგ მეხს,
თვითმპყრობელი შენ მეფე ხარ, საწინდარი არა გრგებს.
4. თუ, ვინ იცის, შენ მთებს შეხვდე სანთელივით დაადნობ,
ანდა ქალაქ-ადგილს მოხვდე, დააქცევ და დაამხოვ.
5. შახათაის მომღერალსა საწინდარი არა აქვს.
მიტომ მეცა, საჯათნოვას, იხტიბარი არა მაქვს.

P. S.: A. ქ. ეს დივანი ხისტ ლავნ [ე]. ოვორ სოვრი, ოღორმი ასე. ჰიმი გუზიმ თე ჰავეარ ასიმ. ამენ, ასტუაძ! ის, მდღსუ ვურთი არუთინს, პსტუც ინჩორი იარსნ ტარინ გლუზ დრი ამენ ხალინ. ამა სურბ კარაპიტი კაროლუთენოვ სოვრეცა ჰამანჩენ უ ჩო[ნ]გურნ უ [თ]ამ-ბურენ (თარგმანი იხ.: დ. მელიქიეთ-ბეგი, საიათნოვას ვინაობა, გვ. 30).

24.

შენი ფასი მე არ ვიცი

1. შენი ფასი მე არ ვიცი, ჯავაირის მსგავსი ხარ.
მეჯღუმადაც აქცევ მზილველს, ლეილასი მსგავსი ხარ.
2. ქვეყანაზე შენ ჩემი ხარ, შებრალება არა გაქვს,
მაგ ტუჩებზე ნაბათილა და ყანდილა ბლომად გაქვს!
3. ოსტატს მართებს რომ შეგიქოს: კბილები ვით ალმასი,
ყალამქარის-ზარის მსგავსი, ფერად ფრანგის ატლასი!
4. თმები თითქოს რეჰანისა, შე სხვის ჭკვასა ნუ დასდევ,
შემიბრალე, შემიწყალე, სულსაც ნუ ამომართმევ!
5. როგორ უნდა მე გავუძლო ამდენ ბოროტებასა,
საათნოვას თვალთ სისხლი სდის, ჩივის დამონებასა.

P. S.: A. თასლიბი არუთინას ნათქვამი.

25*.

დედამიწა მოვიარე

1. დედამიწა მოვიარე, ვიყავ აბაშშიც, ტურთავ.
შენი მსგავსი არსად ვნახე, ყველას თავი ხარ, ტურთავ.
ხამს ან ზარსა თუ ჩაიცივამ, იქცევ ყუმაშად, ტურთავ.
მიტომაა ვინც შენ გხედავს, ამბობს: ვიშ, ვიშ, ო ტურ-
თავ!
2. პატიოსან ჯავაირო, ნეტამცა შენს მყიდველსა.
ვინც გიპოვოს, არ ინანებს; ვაიც შენს დამკარგველსა.
აფსუს მალე რო მომკვდარა, ნათელი შენს მშობელსა:
თუ ეცოცხლა, შენს მსგავსსა ერთს კიდევ შობავდა, ტურ-
თავ!
3. ჩემი თვალის-სინათლე ხარ, ზარნიშანი ზედ გაკრავს.
შენს ნაწნავსა თმებისასა მარჯანიცა თან ახლავს.
ოქროს ფილა თვალეები ფინჯანსაცა წააგავს.
ისარ-ნეშტარი წამწამით, ბასრი მქრელი ხარ, ტურთავ!
4. სახე, ფარსულად რომ გითხრა, გიგავს შამსა-ყამარსა.
წვრილი ტანი ქირმანშალი, გიგავს ოქროს ქამარსა.
კალამი ხელთ ვერ ჩერდება, ასულელებ მხატვარსა.
თუთიყუში ხარ მჯდომარედ, რაში მდგომარედ, ტურ-
თავ.
5. მე არ ვარ ის სადათნოვა, ქვიშას რომ დავეფუძნო.
მაშ შენ ჩვენგან რას მოელი, რომ გული მთლად გავუწყყო.
შენ ცეცხლი ხარ, ტანზედ ცეცხლი, რომელ ცეცხლსა
გავუძლო?
ყალამქარი ინდოეთით გხურავს, მარმაშო, ტურთავ!

P. S.: A. ესეც დიბა უიენგი დუნიის ჰანგში რომ მუსადასივით იტყვიან
არუთინას, ქრონიკონის უ. მ. ვ. (446—1758).

* რუსული თარგმანი იხ.: Аврелин, — „Россия и Азия“ 1898 წ. № 15, —
„Братская помощь“, მე-2 გამ., გვ. 607—608 (შდრ. А. Хаханов, Очерки, III,
219—220).

26.

მსურს იმგვარად ვიდღეგრძელო

1. მსურს იმგვარად ვიდღეგრძელო, რომ ყოფამ არ მიმუნათოს.
თუმც ათასი დარდი მქონდეს, არც იღბალმა მიმუნათოს.
ვეცადო, რომ კეთილს დავხედე, სიავემ არ მიმუნათოს.
სიავესა შორს მოვექცე, თავმაცა არ მიმუნათოს.
სირცხვილიცა შევინახო, ნამუსმა არ მიმუნათოს.
2. შორით მოვედ,—კევის ზარალად სარგებელი ბლომადაა;
უჯრა საესე მაქვს თვლებითა, შიგ ოქროცა მრავლადაა;
ინდოეთში შექნილი საქონელიც უხვადაა;
ქარგა ჩამომიტანია, რომლის მსგავსი არსადაა;
გავხსნა ღუქანი ისეთი, რომ ზარმაც არ მიმუნათოს.
3. ერთი ტვირთი სავსედა მაქვს საფრანგეთის ატლასითა;
მეორე ზარ-ყალამქართ, სახით ვითარ ეტრატითა;
მესამეცა ჩინმაჩინსა აფარლათებს სრულებითა;
არის ენგიღუნიაცა, ფადიშაჰის ხალათითა;
გაქრა-გამოქრა არ უნდა, კერვამ მე არ მიმუნათოს.
4. ერთში ყირმიზ-ზაფრანაა, მეორეში ზანჯაფილი;
ზოგიერთში დარიჩინი, ერთშიდაცა ყარანფილი;
ტვირთებს თოკი ვერა სწედება, საპალნეა სულ აესილი;
ზღვის ძირიდან ამოტანილ თვლებიცა მაქვს გასაკვირი;
მარგალიტიც უამრავი,—კანონმა არ მიმუნათოს.
5. ბევრი ამას რო გაიგებს, იტყვის: ყველა ძვირფასია!
არ იციან, ჭკვა-გონება ჰანგებითა ათასია.
ტკბილი ენა მარიფათით სულ ყველაზე დიდფასია.
საათნოვა მიტომ ტირის, სიკვდილი რომ ჰასასია.
ღმერთმა-მოყვარემ დამიხსნას, ტურფამ რომ არ მიმუნათოს.

27*.

შენ ხარ სწორედ ის სირინო.

1. შენ ხარ სწორედ ის სირინო, რომელიცა გემს ჰყლაპავს.
სწორედ ასეც მოტყუებით დაეპატრონე ჩემს თავს.
აღმოსავლეთ-დასავლეთსა, ჩრდილოსა და სამხარს
შენი მსგავსი არვინაა, შენ უებრო ხარ, ტურფავ!
2. ბევრი კაცი შენის ეშხით გადაიქცა ეზიდად.
შემიბრალე, მოდი, იქმენ ჩემი თავის ვეზირად.
მსურს ყოველთვის გესაუბრო; თუმც ეგონოთ ყასიდად,
სანთურ-ქამანჩა-დაფითა გეხმაურო, ო ტურფავ!
3. დარდები როს მემატება, სათქმელიცა ბევრი მაქვს.
თვალეზიდან ცრემლები მდის, რა ხეირი შენგან მაქვს?
ოღონდ მუდამ შენთან ვიქნე, —სურვილიცა ერთი მაქვს.
გული საუბრით ვერ ტკება, ვერცა ძღება, ო ტურფავ!
4. სირცხვილი და მორჩილება, თავმდაბლობა-კდემა გაქვს.
ხელეზიაც მოკრეფილი სუსამბარის დასტა გაქვს.
თუ რომ გნებავს, მომკალ, მოვსპე! იხტიბარი შენა გაქვს!
ოღონდ აღთქმას არ გადუდგე, ფიცი გწამდეს, ო ტურ-
ფავ!
5. საჯათნოვამ სთქვა ასე რომ: „მე არზა მაქვს ხანთანა.
ყაბულსა ვარ, თუ შენს გამო მე მომკლავენ მასთანა.
ისე მოხდეს, მოხვიდოდე ახლოს ჩემს საფლაფთანა
და, საფლაფში მდებარესა, მიწა მაყარო, ტურფავ!“

P. S.: A. ყაფია იარანა არუთინას ნათ[ქომი].

* რუსული თარგმანი იხ.: С. Шarti, სარატოვის გამ., 10.

ნეტავი ვინ გაწყენინა

1. ნეტავი ვინ გაწყენინა, მორჩილი ხარ, გულნაწყენ?
კაცი რამდენიც დაითროს, ვაზზე რჩება გულნატკენ.
რა ზიანი მოგაყენე, რომ ხარ ასე გულნაწყენ?
ეშხის მანქანით გამწურე, მე ვარ შენზე გულნატკენ.
2. რაც რომ მე შენ ჩამოგშორდი, ჩემში ყვათი არ დარჩა.
კეკვა-გონება შენ წაიღე, ხელში არარა დამრჩა.
თითქოს ოთხი წელი არის—ქალაქს ქარვანი ასცდა:
მემატივით ვზივარ გზაზე, იჯარაზე გულნატკენ,
3. სიყვარული განახევრდა, სიძულვილი უნდაო.
ოთხი წლისა ბალღივითა დარიგება უნდაო.
ეშხის დანა ხელთ უჭირავს, გულის მოკვლა უნდაო.
ბევრი კაცი ზის და ტირის მიჯნურისგან გულნატკენ.
- 5 თუ ვესმის და წაგიკითხავს ბრძენთა იგავ-არაკნი,
შენის ეშხით გადვირიე, გაქრენ გულის ვარაყნი.
ძნელი არის ეშხის ცეცხლი, სიყვარულის ბადაგნი.
ჯვირანიც სისხლში გდია, იარაღზე გულნატკენ.
5. შემო[დგომა] რომ გავიდა, [შაშვსაც] თამაში უნდა.
გაზაფხულის ჟამი დადგა, ბულ[ბულს წამოსელა უნდა]-
საძათნოვას უმოყვასოდ [მწარედ ტირილი უნდა].
ხონთქარივით [ხაზინაზე მიტომ არის გულნატკენ].

29.

ჩემო ჯანო და ჯიგარო

1. ჩემო ჯანო და ჯიგარო, ნუ აპყვები ფიქრებსა:
სმენა-ხილვა დაგაკლდება, ნუ აპყვები დარდებსა!
2. არც მზე დღისით შენ დაგნათის, არცა მთვარე ღამითა.
ჯერ მე მოვკვდე და არ გნახო მგლოვიარე სახითა.
3. სასიკვდილოდ ემზადები, მეც შენთანა მოვკვდები.
ღეე შემდეგ დაილუპოს დედამიწა-ქვეყნები.
4. თუ არ მოვედ და არ გნახე, ათას რამეს იფიქრებ.
ნეტა კაცი როგორ მოვა: ხმას არ გასცემ, ატირებ.
5. ღვთის პირისგან შენ მიიღე ნუგეშისმცემი სული.
საძათნოვა მიტომ მოკვდეს, რომ ხარ დაღონებული.

P. S.: A. ეს დივანი კარგი ადგილს ნათქომი ზოგი წიგნის ასო სომხური,
ზოგი ქართული. თათრულიც მიხდოდა გამერჩევა, ამა არ გავერივე.

30.

ენგიღუნია-ღიბაცა

1. ენგიღუნია-ღიბაცა, ზარბაბი და ზარიც ხარ.
ინდოთ მხრიდან მოტანილი ნაზი ყალამქარი ხარ.
სოვდაგარნი შენ გაქებენ, უძვირფასეს თვალი ხარ.
ზღვის ძირს-უფესკრულში ნაშოვი გოარი ხარ ქებული!
2. ოდეს ბაღაში სეირნობ, ზღვისებრ ისვრი ტალღებსა.
თავი კარგად შეინახე, ნამი არ ხვდეს ხალებსა.
მთვარის ლამაზის სახითა შენ აგიჟებ კაცებსა.
ქვეყნად ახლად-ამოსული ნაყოფი ხარ ქებული!
3. კარგად იყავ, გენაცვალე, მოდი ჩემთან და მნახე.
მოიარე დედა-მიწა, და შენ რო გაქვს, ის სახე
ფრანგის სურათში არ არის, ინდოეთშიც ვერ ვნახე.
მიმალულხარ საქარგლოში, ყველასგან ხარ ქებული!
4. შენი ქება დავთრადა მაქვს,—სპილოს ძალუქს რომ დავ-
ძრას.
შენ ფიქრებსა ნუ აჰყვები,—მაგ ფიქრებმა არ მოგკლას.
წელი ნაწარმსა რკინისგან სირმა-მავთულს წააგავს.
ქვეყანასა აჩრდილებ და—ჩინარი ხარ ქებული!
5. მე შენს თავს არ მოვშორდები, სანამ სიკვდილს მივალ-
წევ.
როს ვკვდებოდე, თმაგაშლილი ლოგინთან მო! და ისევ
საჯათნოვა შემოგველოს. კმარა, სისხლს ნუ ამიმღვრევ!
ბევრი ამბობს: მე ტურთა მყავს,—სხვა ტურთა ხარ ქე-
ბული!

P. S.: A. ეს სიმღერა ვინც ისწავლოს, დოსტიას სიმღერის ხმით თქოს.
თუ არ იცოდვ, იკითხე თუ გოზალარ იღნაღინა ბალ დასტაბე დას-
ტა თარკანურ.

31.

სიყვარული რომ ცეცხლია

1. სიყვარული რომ ცეცხლია, სევდიანი მიტომ ვარ.
ბევრი არის, ასე იტყვის: სატრფოსთანა დავდივარ.
ვისაც დარდი არ უნახავს, არცა ნახოს, ნაღდი ვარ.
ვისაც მიჯნური უყვარდეს, არც სთქვას: ჰა ჯან, მოვდი-
ვარ!
2. ბევრი არის ისეთი რომ, ეშხი მისთვის ხრამია.
ზოგი არის ისეთიცა, სიყვარულის ხამია.
რა ან როგორ ათქმევენოს: სიყვარული შხამია!?
დავსნეულდი, დაველიე, რაღა „ჰა ჯან, მოვდივარ“?
3. სიყვარული თუ კი არის, —ათას სახის ჰანგი აქვს.
კეკვა-გონებას დააძინებს და ყველასთვის ბანდი აქვს.
დაპყრობილსა არ გაუშვებს, მას მაგარი ჰანგი აქვს.
მიტომაა დავებნიე: მივდივარ და მოვდივარ.
4. თუ, ვინ იცის, მიჯნურთანა სიარული იკითხო,
როსტომ-ზაალის ამბავი გმართებს რომ წაიკითხო.
თუ უწყალო სატრფოს ყოფა ერთხელ მაინც იკითხო,
შენ პასუხად მოგესმება: სულთან-ხანად მოვდივარ!
5. საჯათნოვამ კი სთქვა ასე: „მე ხომ ბევრი ვეწვალე.
კაცის-ადამიანისა დაპირება ვერ ვთვალე.
ვისაც მე არ ვეყვარები, არც ვეტყვი შემიბრაღე.
სიყვარულსა ეშხი მოაქვს, ე მიჯნურო, მოვდივარ!“

P. S.: A. ყაფია ესე ოგუთლამა არუთინას ნათქომი კარგი.

32*.

მოდი, საამოდ გვემსახურე

1. მოდი, საამოდ გვემსახურე, ხალხის ნოქარო საათნოვა!
ყველას არ ძალუძს ხელთ ჩაიგდოს საგანძურები, საათ-
ნოვა!
ვინც შენ ნალველი გისაჩუქროს, მიეცე შექარი, საათნოვა!
არ გაგიტეხონ თანჯრის შუშა, ქვა არ გაგარტყან, სა-
ათნოვა!
  2. სასწავლებელს რომ მიაბარო,—არ მორჯულდება ცემით
ავი,
სანამ მის ტანს არ მოშორდება დევი ბოროტი ის პირ-
შავი.
ბედასლი ასლად ვერ იქცევა, ვერ გათეთრდება ხეხვით
შავი.
მრულ შეშას რანდა ვერ ასწორებს, ვაი ღურგალო საათ-
ნოვა!
  3. თუგინდ გაიგო და შეიტყო რიცხვი ვარსკვლავთა შენ
ლამაზი,
შორს სიავეს, და მაშ იკითხე მამათ-ცხოვრება მთლად
ლამაზი,
სახარებათა სიტყვებიცა წყება მარგალიტთ სულ ლამაზი.
ლორს ნუ დაუყრი თვალ-მარგალიტს, ნურცა სხვა თვლებ-
სა, საათნოვა!
  4. ნაცვლად დიდების სააქაოს, მოგცემენ ცაში შენ აღმასსა.
სულისათვინ თუ ფიჩქვს ჩაიცვამ, მოგცემენ ზარსა და ატ-
ლასა.
- . . . . .
- რაც აღმსარებელს უზიარო, აღარ ივარო, საათნოვა!

* რუსული თარგმანი იხ.: В. Брюсов, 256 (№ 10).

5. სადაც ქორწილი, სადაც გლოვა, ანდა თამაში სადაც
ხდება,
სადაც ჟამნია, სადაც წირვა, ანდასიმღერა სადაც ხდება,
სულის ოცნებას თუ ასრულებ, სხეულსაა რომ ეწყინება.
რომელ ერთ დარდს შენ გაუძლო, ო წყალწაღებულსა სა-
ათნოვა!

P. S.: A. ესე არუთინას ნითქომი ქრონიკონის უ. მ. ვ. (446—1758).

B. ქ. ესე მაგიერ ლექსი ჭამანჩის რომ საიათნოვასთვის უთქომს დარი-
გება და ნასტავლენია.

ესეც ჭამანჩაი მაგიერად არის მოხსენებული საიათნოვასთვის მაი-
სის რომ ერთმანერთი ძალიან ჰყუარებიანთ უმდაბლესობით მო-
ხსენდეს.

33*.

ბულბულივით სტირიხარ

1. ბულბულივით სტირიხარ,
ვარდის მსგავსად გაშლილხარ,
მისით შენამებულხარ,
კარგად შენამებულხარ.

შენისთანა არვინ არს,
შენისთანა უებრო.

2. სილამაზით არბაბი,
თმებით სიმი-შარბაბი,
გშვენის ყუშთა ზარბაბი,
ყუშთ ზარბაბი, ზარბაბი.

შენისთანა არვინ არს,
შენისთანა უებრო.

3. პირისახე ნათელი,
თანაც კარგი სახელი,
წელზე გაკრავს სარტყელი,
წელზე-წელზე სარტყელი.

შენისთანა არვინ არს,
შენისთანა უებრო.

4. აღისფერი ჩაგიცვამ,
შუბლიც მაგრა შეგიკრამ,
ხალი სახეს მიგიკრამ,
ხალი-ხალი მიგიკრამ.

შენისთანა არვინ არს,
შენისთანა უებრო.

---

* რუსული თარგმანი იხ.: С. Шarti, სარატოვის გამ., 4-5, ტფილისის გამ., 19-21.

5. ჩემი დარდი ესმით მთებს,
ვაი-ვაგლახი ჩემს თმებს,
სადათნოვას არვინ ჰრგებს,
არვინ ჰრგებს და არვინ ჰრგებს.

შენისთანა არვინ არს,
შენისთანა უებრო.

P. S.: A. კრონიკონის უ. მ. (440—1752) მარტის გასულს. ესე ბელირ ყაფის
ჰანგში თასლიბი ოსმალის მულამი.

34.

ქვეყანა სულ ფანჯარაა

1. ქვეყანა სულ ფანჯარაა,—თაღებისგან მოვებზრდი,
მაცქერალიცა ღონდება,—დაღებისგან მოვებზრდი.
გუშინ იყო უკეთესი,—ღღეს-ხვალისგან მოვებზრდი,
კაცი მარად ერთი არ არს,—თამაშისგან მოვებზრდი.
2. დოვლათს არ აქვს იხტიბარი, როს ვიღოდეს თვით თვი-
სით.
აგერ არის კაი კაცი, რომ თავს ირჩენს იხტიბრით.
ჩვენ ქვეყანა არ დაგვრჩება ბრძენთა წინასწარის თქმით,
მსურს გავფრინდე ბულბულივით ბაღებისგან განზე სვლით.
3. ვინ დაიკვებს: „მე ვარ უკვდავ“, ანდა: „არ მაქვს ტკი-
ვილი?“
ღვთით ამ ქვეყანად ადვილია კაცის შობა-სიკვდილი.
სიმართლესა არა საღობს, როს მრავლდება ტყუილი.
ოცსა ერთი ყულიც არ ყავს, ალაზე გვაქვს ჩივილი.
4. ჩვენ ქვეყანა ვერ დაგვრჩება, თუმც ვემსგავსოთ ეშვს ან
ლორს,
ალარ ვმღერი: ენა მიჩლუნგს, კლიტე მადევს პირს და
ხორხს.
მოთმინება მომელია, ვეღარ უძლებ ხალხის ქორს.
მოყვასნი მტრად გადაიქცენ; მოძულენო, ჩემგან შორს!
5. საერთოვა ასე იტყვის: „დარდი მომემატაო,
არც ხვალისა მაქვს დიდება, დალიც შემემატაო.
ხოლო ვტირი: ეკალი ვარდს რატომ დაემატაო;
არ აცლიან აიფურჩქნოს, ნეტამც ვისით, რათაო?“

P. S.: A. ესე არუთინას ნათქომი აპრილის დამდევს ქრონიკონის უ. მ. ზ.
(447—1759).

B. ესე დიან კარგი მუხამბაზია სომხურებ სეიდნოვის ნათქომი.

35.

სახე კალმით დახატული

1. სახე კალმით დახატული ლამაზ ფერადებითა,
პირისახეს ხალი გშენის, დაწმასნული თმებითა.
წითელ ვარდადა გაშლილხარ, მღერი ბულბულივითა.
კბილებს ოქროში ჩასმულსა ტუჩზე რატომ ილესავ?
2. სახე ახალ მთვარესავით თანდათანა მრგვალდება.
შენს ნაწნავსა ნამი არ სკირს,—ადვილად ივარცხნება.
მიტომ შენი მნახველიცა თავის გზაზე იბნევა.
როს შედინხარ მეჯლისშია, ყველას რალათა ჰხიბლავ?
3. შენის სახის სანახავად ყველა მოდის ბრიალით.
მომაკვდავი შენგან ითხოვს უკვდავ წამალს სრიალით.
ადგილიდან დაიძვრები, გააკვირებ შრიალით.
სანთურ-ქაშანჩა რათ მინდა, როს ჩონგურზე დაუჭრავ?
4. შენს გულმკერდსა შვენის ვარდი, ია-სუმბულ-შროშანი.
ბალი პატრონს რალათ უნდა, სუნითა ხარ რეჰანი.
შიგნით ქარიც მიმობერავს, თმები ვით იალქანი.
ქვეყანა ხომ სულ ზღვა არის, შიგ ნავივით დასცურავ!
5. ერთს ათიდან არ გეტყვიან, თუმც გაქებდეს ქვეყანა.
სიგრილეზე ხარ გაშლილი ვით დუმფარა და ია.
მაშ შენს ეშხსა ვით გავუძლო, ჩემი ბოლო წყალა!
საძათნოვამ კი სთქვა ასე: კმარა, ნულარ დამჩავრავ!

P. S.: A. ესეც დიბა უიენგიდუნის ჰანგში არუთინას მარტის გასულს ქრონიკონის უ. მ. ზ. (447—1759).

B. ესე მუხამბაზი არის.

36*.

შენის ეშხით ანთებულვარ.

1. შენის ეშხით ანთებულვარ,
მეჯღუმივით აღვგზნებულვარ,
შენის ხილვის ნატრული ვარ.
გადადეგ მთაო,—შენ გეტყვი!
2. ნეტა უბის ბროწეულებს,
ვენაცვალე შიმშიტ-მკლავებს,
ოლონდ ვიწვე მე შენს კარებს
და თავთ მედეას ქვა,—ქვას გეტყვი!
3. გშვენის ატლასი ხასითა,
მასმევიწე დიდ თასითა
მარად ეშხით, ბაასითა.
ვიდაგები,—შველას გეტყვი!
4. ზვარი მიყვარს, მეზვრე არ ვარ.
ზვრის პატრონთან კარგად არ ვარ..
ვარდს ვეძახი, ბულბული ვარ.
ეკალნო, შორს,—ეკალთ გეტყვი!
5. მეჯღლისების სიმღერა ხარ,
მონასტრების გალობაც ხარ.
საჰათნოვას ბალიცა ხარ.
ნატრული ვარ,—სიტყვას გეტყვი!

P. S.: A. არუთინას ნათქომი აპრილის ე. ქრონიკონის .უ.მ.ე. (445—1757)..
ეს სიმღერა იმ ხმაში **FLPHILS NSUSX K. CLAPHS. LSH KANZEL**
სა CLAPHS ZASX:

* რუსული თარგმანი იხ.: В. Брюсов, 235 (№ 8); С. Шарт, სარატოვის გამ., 9.

37.

ბედასლს უნდა ათქმევინო

1. ბედასლს უნდა ათქმევინო, მას ტირილი რას არგებს?
შავგვრემანი რომ გალურჯდეს, აღისფერი რას არგებს?
შენგნით თუ რომ ვინმე მოკვდეს, მას გოდება რას არგებს?
სუდარი არს ერთი ფერის,—ფერადობა რას არგებს?
2. ძვირად შეძენა კაცს ჰმართებს სიტყვათა ოსტატისგან.
ფერი ფერსა—მადლი ღმერთსა, უჯრა სკდება სადისგან.
ზარ-ზარბაბის ჩამცმელს ჰმართებს იყოს დიდის გვარისგან.
შავ-არაბის შუბლზე ხალის მიკრობა ვის რას არგებს?
3. კარგი კაცი არის მხოლოდ ანგელოზთა ხელშია.
სუნი-გემო ამ ქვეყნისა ვერ შეიტყო ბრძნებშია.
ბედობაღალსა უნაგირი უდევს რაშსა, წელშია.
ქვეყანა ჩვენ არ დაგვრჩება, სუნავობა ვის არგებს?
4. ქალი დედას რომ გაეყო, მიტომ ტირის ქალია.
ადამიანთ დასაპყრობად ეშმაკს უდგა გალია.
ბევრი მიჰყავს თვით ეშმაკსა, დანარჩენიც ვაია.
თუ ურნას არ ემსგავსება, მკობა ვის რასლა არგებს?
5. ბედობაღალი შეგიბრუნდა, დოვლათიცა გაგვიწყრა.
ძველი შალი რომ გაცვია, მიტომ ყველა გაგვიწყრა.
არ აქვს კრილობას მალამო, საჯათნოვაც ტირის ღა.
სად აქვს დოსტაქარს წამალი, ანდა იგი ვის არგებს?

P. S: A. ქრონიკონის უ. მ. ზ. (447—1759).

B. ესე მუხამბაზია.

38.

დავრჩი უიარალოთა

1. დავრჩი უიარალოთა, მოდი მომკალ, ჯალათო!
ნატრულობით კი ნუ მომკალ, სირცხვილო და ადათო!
მეფის ქარხნით მოტანილო საჩუქარო-ხალათო!
ინდო-აბაშ-არაბეთო, ხორასნისავე ქალათო!
2. მკვეთრი სახე ვახურებულ ოქროსავეით დნებო.
მიტომ შენი მნახველის კვეა თავიდანა ქრებო.
უნახავს სურს შენი ნახვა, მნახველი კი კვდებო.
ოქროს ვარაყით მკობილა სახე ეტრატზედაო.
3. შენის ეშხით ბევრი კვდება, ბევრიც ჯაერით სივდება.
ყოველ წლიურად იშლები, როს ბაზრობა იწყება.
ნეტა შენსა ბატონ-პატრონს,—ყურებით არ ბეზრდება.
ზამთარ-ზაფხულს აყვავებულ სავარდეცა შეენდება.
4. მიზღს მიიღებს ის ნაყაში, შენს სურათს რომ გადიღებს.
შუბლით წარბი არ ამოდის, წარბებს იგივე ვერ იტევს.
ამიტომაც მწყურვალე კაცს შენი წყალი ვერ არგებს.
შირაზისა შუშაშია ნაბათ-შარბათი გვარგებს.
5. ნეტა შენთან მჯდომ ტურფასა, კარგი მოყვასი რო ჰყავს.
მოღალატე მას ვერ შეხვდა, შენგნითაცა ზრუნვა აქვს.
საძათნოვამ შენ რა გიყოს, ქვეყნის სევდა მასა აქვს.
ხათაბანდის ჩარდახიცა, სასახლეცა, კოშკიც გაქვს.

P. S.: A. ესეც დიბაჟ იენგი დუნიის ჰანგში. არუთინას ნათქომი.
ენკენისთვის ვ. ქრონიკონის უ. მ. ვ. (446—1758).

39.

ნეტავი სთქვა, რა ხნისა ხარ

1. ნეტავი სთქვა რა ხნისა ხარ, დაიბადე რომელ წელსა?
არც ჰამა და არც სმა უნდა შენთან მჯდომსა შენს მხილ-
ველსა.
წითელ ვარდივით გაშლილხარ, სუსაბარის კონა ხელსა.
ბულბულს ტირილით ატარებ დღე და ღამე, გენაცვალე!
2. შენ ქვეყანა გიკავია, პირთ გიჭირავს ზანჯაფილი.
სუნით შენ ვერ დაგედრება ინდოეთის ყარამფილი.
დღე და ღამე მორთული ხარ, ხელთ გიჭირავს ჯანჯაფილი.
ალი ხედება შენს ტუჩებსა, წარბ-სამანდარს გენაცვალე!
3. ბევრი ნატრული მოკვდება შენზე ოხვრით-ოცნებობით.
ვისაც კი არ უნახვია, იკენესის ბევრს, ათასობით.
შვილი შშობელს ეგვანება, აკვანი გაქვს ოქროს-მკობით.
ნეტა დედამ ერთიც შობოს შენი მსგავსი, გენაცვალე!
4. ნაყაშნი სულ გადავიდენ არაბეთ და ინდოეთსა,
გადავიდენ ყირიმსა და დალისტანის მთიანეთსა;
სხვანი კიდევ გადავიდენ ურუმელს და საფრანგეთსა.
ვინც შენს სახეს დაინახავს, ამბობს: შენ კი გენაცვალე!
5. მოდი, დაჯეგ, საათნოვა, დაუკარი შენს საკრავზე!
მაგ გონებით, მაგ ოცნებით არ წააგო ქვეა იმ საზზე!
ხელთ გიჭირავს ბროლი, გვასვი ოქროს თასით ღვინო, ასე!
ბევრგან სუფრაზე მასპინძლობ, საზანდარსა გენაცვალე!

P. S.: A. ესე არუთინას ნათქომი ქრონიკონის უ. მ. გ. (443—1755).

40.

თმეზი სიმი და შარბაზი

1. თმეზი სიმი და შარბაზი, დანამებული რეჰანი,
წარბი კალმით დახატული, პირისახე ზარნიშანი,
კბილნი ლალი-მარგალიტი, ფერით-სუნით ვარდშროშანი.
ოლონდ მოგკვდე, შენ კი დარჩე, შენი ეშხი სამარეა.
გენაცვალე, ნუ იმტვრევი, შენმა მტვრევამ გადამრია!
2. . . . .
შენზე მეტი რომ არ მიყვარს, მისი მოწამეც ღმერთია.
რაც მე შენი ნატრული ვარ, წელიწადზე ხომ მეტია.
ოლონდ მოგკვდე, შენ კი დარჩე, შენი ეშხი სამარეა.
გენაცვალე, ნუ იმტვრევი, შენმა მტვრევამ გადამრია!
3. როს წითელი ვარდი კქნება, ბალში ბულბული არ მოდის,
გულღვიძლი მთლად დამიწყულულე, პირით ნაღველი ამომდის.
შენის ეშხით დავსნეულდი, აწ ვიწვები სიკვდილამდის.
ოლონდ მოგკვდე, შენ კი დარჩე, შენი ეშხი სამარეა,
გენაცვალე, ნუ იმტვრევი, შენმა მტვრევამ გადამრია!
4. მეჯლუმივით მთად გავარდი, ლეილახგან ცნობა არ მაქვს.
შენის ეშხით გული მეწვის, გაგრილების შველა არ მაქვს.
შენზე მეტი, ღმერთსა ვფიცავ, მე ამ ქვეყნად არვინ არ
მყავს.
ოლონდ მოგკვდე, შენ კი დარჩე, შენი ეშხი სამარეა.
გენაცვალე, ნუ იმტვრევი, შენმა მტვრევამ გადამრია!
5. სააათნოვამ სთქვა: „უწყალო! აგერ სისხლი სდის ჩემს
თვალსა.
ადამიან-კაცის გარდა, დავწყევლი შენს იხტიბარსა.
ფიცს შენ მალე გადაუდეგ, სამ-ათ წელი სადლა არსა?“
ოლონდ მოგკვდე, შენ კი დარჩე, შენი ეშხი სამარეა.
გენაცვალე, ნუ იმტვრევი, შენმა მტვრევამ გადამრია!

P. S.: A. ესე არუთინას ნათქომი მარტის ა. ქრონიკონის უ. მ. ბ. (442—1754). ესე თასლიბი მუხალიფის ჰანგში.

41.

ტურფავ, არვინ გაზიანოს

1. ტურფავ, არვინ გაზიანოს, მტრის თვალშია ჩხირი ხარ.
სუნით ქვეყანა აავსე, ბალასინის ხე რომ ხარ.
ქალაღი გაქვს ვარაყისა, სვინაქსრისა სიტყვა ხარ.
მხილველმაც კი არა იცის, რომ ვარსკვლავი მთვარის ხარ.
2. ყველას შესვლა იქ ვერ ძალუძს მორევი-ტრიალია.
სამ-ათ ხიდ ქვეშ რომ გავიდეს, არა ერთი წყალია.
წამწამი რომ ისარია, წარბებიც ნამგალია.
შემავალიც ვერ გამოვა, სიკვდილის იღბალია.
3. წვრილი ტანი ლერწამივით, სახით თაიგულისებრ,
დღეში სამ-ათ ფერად იცვლი, ვერც ერთხელ კი ტულისებრ.
როს თამაშობ, აღიგზნები, გველის პირის მძივისებრ.
ბნელ ადგილას როს ანათებ, უცეცხლოდა, მთვარისებრ.
4. სალამს სალამით არ ხვდები, მეფის სალამივითა.
ხელები გაქვს ვით ეტრატი, ენა კალამივითა.
ზარ-ზარბაბის დროშასაც ხელთ აქნევ ალამივითა.
მხილველს ისე ეგონება შაჰი მოდის ჯარითა.
5. ტურფავ, შენგან მოშორება სიკვდილზე მეტ ძნელია.
ენა ტკბილი, სიტყვა თბილი, კბილნიც თითქოს თვლებია.
შვიდი ათი ხალი პირზე მეტად საკვირველია.
შვიდ-ათიცა სიტყვა მკვეთრი საჯათნოვას აწვევია.

P. S.: A. ესეც დიბაჟ იენგიდუნის ჰანგში. არჟთინას ნათქომი ლვინობისთვის
თ. კრონიკონის უ. მ. ვ. (446—1758).

B. ესე მუხამსია.

42.

სანამდე რომ მე ჯანი ვარ

1. სანამდე რომ მე ჯანი ვარ, გენაცვალე შენ, ტურფავ-
ცრემლი ვლვარო თვალებიდან, ამოვიხბრო, ტურფავ-
თუ, მართლაც, ხარ ჯეირანი, მაშ ვისეირნო, ტურფავ-
იარე სინაზითა,
მე შენ გაქო საზითა,
გაქო ილთიმაზითა.
2. თმები დასტა, ტუჩი ფისტა, გაკვირვების დრო არის.
ჩოლ ადგილსა შევხვდეთ, ტბასთან, ჯეირანის დრო არის.
ვარდს ბულბული, ბულბულს ვარდი, სეირნობის დრო არის.
იარე სინაზითა,
მე შენ გაქო საზითა,
გაქო ილთიმაზითა.
3. შევიაროთ რიგრიგობით, ბაღია უკვე გახსნილა.
ჰანგზე ვიმღეროთ ყაყაჩო, ვარდი ბაღში გაშლილა.
შროშან-სუმბულ-ბულბულითა ბაღი, მართლაც, ავსილა.
იარე სინაზითა,
მე შენ გაქო საზითა,
გაქო ილთიმაზითა.
4. პატიოსნად აგებული, შენ ლეილას სახე გაქვს.
თმები დაგჩა მუაჯარზე, ყველგანაცა ქება გაქვს.
ბულბულს სძინავს ვარდის ბუჩქში, მშვენიერი ბაღი გაქვს.
იარე სინაზითა,
მე შენ გაქო საზითა,
გაქო ილთიმაზითა.

5. მორთული ხარ ატლასითა, ზარითა და ხასშია,
ხელში დოქი გიკაგია, გვისხი ღვინო თასშია.
საათნოვა მოკალ, შედი სინაზითა ზვარშია.

იარე სინაზითა,
მე შენ გაქო საზითა,
გაქო ილთიმაზითა.

P. S.: A. ესე არუთინას ნათქომი თასირნ ჩინი იმ ჰანგში. მაისის ბ. ქრონიკონის
ჟ. მ. ე. (445—1757).

B. ესე საიათნოვასგან ნათქომია სან სან ისანის ხმაზედ. სეგაჰის თასლი-
ბია დიახ კაქრგი.

43.

შენთან მჯდომსა მუღამ ათრობ

1. შენთან მჯდომსა მუღამ ათრობ,—ბანგი-ბუზა ხარ, აზიზო.
მხილველს ფაჰლულ-დევად აქცევ,—თითქოს ჯაზა ხარ,
აზიზო.
სადაც იქნე, დაამშვენებ,—მეჯლისთ მაზა ხარ, აზიზო.
ერთ საათით ნუგბარ-მაზა, მუღამ ნორჩი ხარ, აზიზო!
2. შენი სიტყვა შაქარსა სჯობს, უფრო ტკბილი-საამოა.
მიხრა-მოხრით რაშსა გევხარ, შენთან რბენა ამოა.
მარგალიტით სავსე კალო, სადაფებიც საკმოა.
ვერცხლის კლიტით ჩაკეტილო, ოქროს რაზა ხარ, აზიზო!
3. სახით გევხარ დილის მზესა, თანდათანობით მალღდები.
მეფის ქარხნის ზარივითა არასოდეს არ ხუნღდები.
თუ რომ ცოდვა მქონდეს, მომკალ; თუ არა და—რათ ჯავრ-
ღდები?
ერთ ხელს წყალი, სხვაში სისხლი, ჯაზავ ჯალათის, აზიზო!
4. შენს მსგავსს დაეძებს მხილველი, ფარშევანგის ბუმბულივით.
თოვლის ქვეშეთ ამოსული მზედაკრული სუმბულივით.
დეე შენს თავს შემოგველო ვარდის ნატრულ ბულბულივით.
ჩემგან ნულარ გაფრინღდები, შევარდენო შენ, აზიზო!
5. შენის ეშხით დავსნეულდი, ზარალ-ხეირს არ ამბობენ.
ეჭიმებს როს ვებრალები, მუხლზე ცემით „ვა“-ს ამბობენ.
ქადაგიცა უკან მიდის, „საჯათნოვა, ვა“-ს ამბობენ.
ოღონდ მოსვლით გამახარო, დამამშვენო, საზ-აზიზო!

44.

[ჯინჯილ-ლაგა]

უხი უგღე ჯინჯილ-ლაგას

1. გასწი, ნულარ იმღერებ,
იარს ნულარ აწვალებ,
ცეცხლსაც ნულარ აჩაღებ.

გაჩაღებულ მასუკან
სამ-ათ წლისა მო უკან!

იარს ნუ აწყენინებ!

2. არ ეწყინოს მას ჩვენგან,
არ მოგვეშორდეს აქედგან,
ბოლო მომიღო ყველგან.

ხეა ამოღებული,
ეშხითაც აღგზნებული.

არ აქეს შიში ხანისა.

3. ხანივითა სჯი და თელი,
შაჰზადივით მიითელი.
მაგ საქმესა რათა ქმნი?

შენი საქმე ბანდია,
შენი ტუჩიც ყანდია!

ტკბილადაც ამბობ: ჯანო!

4. ჯანია, რომ არ მარგებს,
შენი ეშხი მთლადა მრევს,
ნეტა შენს ბროწეულებს.

ბროწეულით მიშველე,
ტკბილის სმითაც მიმღერე!

ცეცხლი ჰბერე პირითა!

5. შენს პირში სულ ლალია,
რაც ვაცვია, ზარია;
ფიქრებისაც ბრალია,
შენ რომ სულ ინაზები.

* * *

6. ნაზი-იხტიბარი ხარ,
ქვეყნის თანაბარი ხარ,
ინდოს ყალამქარი ხარ.

კალმით ხარ დახატული;
ჯანი მაქვს მოლეული.

მომსპე—ჯადოქარი ხარ.

7. ჯადოქარო ფანდითა,
შენ შუშა ხარ ყანდითა,
სახლიც ხათაბანდითა.

ხათაბანდი მალალი,
ოქრო-ვერცხლი და ლალი.

მომსპე მაგ ხერხებითა.

8. მაგ ხერხებით მაყვედრებ,
დასტა-თმასაც ასველებ,
შენს ხათრსაცა აჯამებ.

შენ ჯამი ხარ ჩინისებრ,
გულმკერდი გაქვს სინისებრ!

შამამნებით გემოვნებ.

9. გემოვნებ გრიალითა
დასტა-თმების გაშლითა,
ხარ-ყუმაშის ჩაცმითა.

ყუმაშითა-ხარითა
იხრუკება დარდითა

მსვლელი შენდა თამაშად.

10. თამაშა ხარ: ვარდი ხარ,
კიდონტი ხარ, ლანგი ხარ,
ქამანჩისა ჩანგი ხარ.
წვრილი ხმითა როს მღერი.

* * *

11. როს შენ მღერი, მოგვეწონხარ,
ბალჩაშია წყალი ხარ,
იადაც კვლავ გაშლილხარ.

კვლავ მინდა რომ შეგაქო,
მოუთხრობელს შენ გაქო!

ვარდშიაცა ტრიალებ.

12. ტრიალებ ბულბულივით,
სუნი გდის სუმბულივით,
სუფრად თაიგულივით.

თაიგული შეკრული,
რეჰანზედა მიკრული!

აიფურჩქნე გულივით.

13. შენ გული გაქვს თესლივით,
არა ჭკნდები ვარდივით.
მოგესალმე შეფივით.

მოგესალმე მე შენა;
მოიხედე ჩვენსკენა

ხშირადა და ყოველ დღე-

14. შენ დღე-დღეზე მატულობ,
შენს ეშხსაცა ვნატრულობ,
ხსნასაც არსად ვპოულობ.

მპოვე, გულში ჩაზედე,
ექიმი ხარ—მომხედე,

ჭკვაზედაც შემაცდინე.

15. შემაცდინე ჭკვაზედა,
კოხტადა ხარ ტანზედა,
რატომა მწვავე აღზედა?
ჩემს სიკვდილს თუ ნატრულობ?

* * *

16. მე ვნატრულობ იარსა,—
ძვირფასს იგი გავს ქვასა.
არ გალუდგე სიტყვასა.

შენს სიტყვასა ნუ მართმევ,
სულსაც ნუ ამომართმევ.

მოვრჩე შიშის-ზარისგან.

17. შიშხა და ზარს მე ვიტან,
სხვას კი ველარ ავიტან.
შენ სუნი გდის უბიდან.

უბით მინდორ-ველი ხარ,
მე კი მურახასი ვარ.

გულში მიღევს შე ფიცი.

18. მე ფიცი არ გავტეხო,
უშენოდა არ მეყო?
დალაგმულიცა ვიყო?

დავილაგმო მე მარტო,
გულიც ცეცხლით ავანთო,
ვიქნე განძი-საუნჯე.

19. სიყვარულის განძი ხარ,
ძვირფასისა ლალი ხარ,
ჯავაირის თვალნი ხარ.

თვალნი პატიოსანო,
საყვარელო და ჯანო!

წუთისოფლით გადიხარ?

20. ნუ გახვალ,—ჰალალი ხარ,
ერთ ძუძუთი აღზრდილხარ.
დამადნობ,—ყაბულსავერ,
რაკი შენ ილთიმაზობ.

* * *

21. ილთიმაზი ესაა,
ჩემი ყოფაც დღესაა,
ეშხიც, ჯანო, ჩვენსაა.

ჯანი ვარ და ჯანით ხარ,
უებროცა სახით ხარ.

ერთი სოფელს მიხედე.

22. ქვეყანასა მიხედე.
პურმარილსა შეხედე,
გულშიცა ჩაიხედე.

ჩახედე შენს სიტვესა,
არც გადუდგე იმ ფიცსა.

როს მოგვედები, დამტირე.

23. მწარედ-მწარედ დამტირე
და რეჰანი მანატრე.
ცრემლებიც უხვად დვარე.

შენ დვარისა წყალი ხარ,
მწუხარე და მწყურალი ხარ.

გვსაჯე შაჰის სამართლით.

24. შაჰის ჩამომავალი
არ კითხულობს რა არი—
დალი შეკრული არი?

თუ ის არი, ვიტირებ,
დღესაც-ხვალაც ვიტირებ,

ჯინჯილ-ლამას საჯს ვიტყვი.

25. საჯათნოვა, საჯი ხარ.
საჯათნოვა, დალი ხარ.
საჯათნოვა, ბალი ხარ.
ფიანდაზობ თავეითა.

P. S.: A. ესე ბართავერი კარგი იარანა არუთინას ნათქომი.

B. ესე ბართაჟრია საჯათნოვას ნათქომი.

45.

მე ვუწოდებ ლალანისსა

1. მე ვუწოდებ ლალანისსა, ბადიშხანად მაგულონ.
თუ რომ წაეხდე შენი ნატვრით, სიცოცხლეცა დამაკლონ.
მეგობრები განზე დადგენ, უცხოთა კი გამლალონ.

შენ შეგშენის ალ ყუმაში,
შუბლზე ზარი-მუყაიში,
ხელთ ვარაყის მაკრატელი,
კავებიცა ხუჭუჭ-სქელი.

2. მე ვუწოდებ ჯარანისსა, რომ თეჯნისი დაუკრან.
ვინ სთქვა ასე, რომ უბრალოდ კრილობანი შეგიკრან.
სახარება კაცს თავმდაბალს როდი აყენებს უკან?

პატროსანი სახითა,
ბულბულისა ტკბილის ხმითა,
თვალნი წარბთა მუაჯარი,
წამწამებიც ვით ისარი.

3. მე ვუწოდებ ჯაჯანისსა, ნარ-ან-ჯენ, რიანია?
შენ რო გითქვამს ტყუილადა, ტურფას გული სვიანია.
შაჰიც იმას ვერ გაუძლებს, რაც ჩემს თავზე ზიანია.

სუნით ფრანგების მაჯუმი,
თმები სიმი-აბრეშუმი,
მკლავი-თითი ბზა-სანთელი,
უბე ბაღჩა, ლერწამ-წელი.

4. მე ვუწოდებ შერანისსა—თავიდანვე მიშველოს,
მოყვარენი გამიმრავლოს, მტრებს კი ბოლო მოულოს.
შევუთვალე, თუ ძმა ხარო, დედა შენმა მიდედოს.

შენგნით არის—ქკვა მაკლდება,
დარდი დარდსა მემატება,
არ მკადრულობ, რომ მეფე ხარ,
მე საწყალი დერვიში ვარ.

5. მე ვუწოდებ მასხანისსა, სან-ან'ადა აქციონ.
საათნოვა შენი არის, თუნდ ნაკუწად მაქციონ.

.....

ვშიშობ, გული გამისივდეს,
შემიბრალე, არ გამისკდეს,
მოვკვდები და ველარ მნახავ,
საათნოვას შენ დამარხავ.

P. S.: A. ქრონიკონის უ. მ. ა. (441—1753). არჟთინას რუბაი ბაიათი
თასლიბი.

46.

წყალი მასვი ჯამითა

1. წყალი მასვი [ჯამითა]
ანდა ოქროს თასითა!
ნაწილთ ვერ ვეზიარე
ბარძიმით-ფეშხუმითა!
გენაცვალე, ე მთვარევ,
ჩემო თვალის სინათლევ!
2. ღმერთმა შენ გაგახაროს,
მტერს თვალეზი დასთხაროს.
ანგალს არ დაუჯერო:
არ იქოროს-დაგძრახოს.
გენაცვალე, ე მთვარევ,
ჩემო თვალის სინათლევ!
3. ვინც ცერადა შეგზედოს,
აბელ-კაენს ედაროს.
კოდვილ კაცსაც ერიდევ:
ჰმართებს ღმერთსა ევედროს.
გენაცვალე, ე მთვარევ,
ჩემო თვალის სინათლევ!
4. მე ვარ ეშმაკეული—
კარაბეტას წყეული.
ავიკაცი გაშავდეს
ღვთითა გადარეული.
გენაცვალე, ე მთვარევ,
ჩემო თვალის სინათლევ!
5. შენის ეშხით მხდალი ვარ,
სიყვარულით მთვრალი ვარ.
უნახავი შენგანა
საჯათნოვა მკვდარი ვარ.
გენაცვალე, ე მთვარევ,
ჩემო თვალის სინათლევ!

47.

შენ თვალ-წარბი რომ შეგიკრავს

1. შენ თვალ-წარბი რომ შეგიკრავს, ექიმით ხომ ვერ გარგებ-
როდის და რა დაგიშავე, რო მე მლანძღავ, სახლით მაგდებ?
ვინც შენ ცერად შემოგხედოს, გავაბნედე, გავაქვავებ:
თითონ იცის—შეგიბრალებს ანდა მოგკლავს შენს კარზედა.
2. სახლში ნოქარს არ ინახავ, მეფე ხარო, ყულთა მკვლელი!
სიტყვა არაკად გამიგე, ცის ნათელავ, ნისლის მკვლელი!
ბაღში წითლადა გაშლილხარ გარდივითა, ბულბულთ
მკვლელი!
დეე გასქრას შენმა ხმალმა, ვითარც ხმალმა სარდლისამა.
3. ერთი გზაზე დამაყენე უზრუნველი, მართლაც, ქმნილი,
დეე და დამე სულ ვტირივარ, თვლები მაქვს დაცრემილი.
დეე ვეგდო კარად შენდა, მწირის მსგავსად დაღვრემილი.
ღმერთმა მოკლას ანგალიცა, ვით ფაჰრადმა თვის შირინი.
4. გაზაფხულის სუნთქვაზედა ვარდი-ყვავილი იშლება.
რას არგებს შენს მებაღესა ბულბული რომ ამღერდება?
ტუჩებიდან თაფლი გწვეთავს, კისერზედაც იწრიტება.
მიტომ ტკბილად ლაპარაკობ, რომ ენა გაქვს ვით შაქარი.
5. კაცს გაიცნობ მისივ ენით, თუნდ რომ ვეზირად აქციონ.
ბედასლი ასლ ვერ გახდება, —ვექილ-ნაზირად აქციონ.
თუ დარჩები, შეეცადე—იარალად არ გაქციონ.
საფათნოვა, იმეტყველე—ქარს სიტყვასა ნუ მიახლობ!

48.

ინდოეთით მოტანილო

1. ინდოეთით მოტანილო, ჯავაირო საკვირველო!
რასაც კი რომ მოედები, დაამშვენებ ოქროს ფარგლად.
ყოველ კაცს არ შეუძლია შე გიშოვოს, საკვირველო!
ვის ძალუძს რომ გესაუბროს, შენ ცნობილსა როსტომ-
ზალად?
2. შიმშიტის ხის ბუნებითა ხარ ზრდილი და აყვავებულ;
ნეტა შენს ქმარს, შენს პატრონსა, ვისაც ჰყვებარ გასაკვირი:
სახე ხასა—მურასავით, დახატულ და დამშვენებულ,
მწვანე, თეთრი და წითელი, ფერადფერად გასაკვირი!
3. ადვილად ვინ გაგიმეტებს, ძნელად ნაშოვო, მნათობო!
ვინც შენს სახეს დაინახავს, გადირევა, საკვირველო!
შე, აღმასო, იაყუთო, სათამაშო გასართობო!
სკანდარ—ზულდარას უმსგავსო, შე თილისმავ საკვირველო!
4. ია-ვარდის მოსაწყვეტად მოსეირნევ, დალოცვილო!
ვარდის წყალო, მომდინარევ ბროლის შუშის პირთაგანო!
მეფის გვირგვინის ჯილაო, ოქრომკედო გაკერილო!
მონადირეს ხელთაგანა გაპარულო ჯვირანო!
5. შენგან, ტურფავ, მოშორება ძნელი არის სიკვდილივით;
შენის ეშხით ქკვაზე შევჰკედი, გავხდი ფერფლი და ნაცარი.
საათნოვა შენს ხელთაა მსახურადა—ნოქარივით,
მასზე ხელის აღებაცა არის მეტად საოცარი!

P. S.: B. ესე მუხამბაზია.

49.

სიყვარული მისაჩუქრე

1. სიყვარული მისაჩუქრე, ჩემო ტურფავ, ნუ მომკლავ!
თუ შენს მეტი ვინმე მყვანდეს, შენვე იცი—როგორ მჰკრავ!
2. შენ ამ ქვეყნად, ჩემო ტურფავ, სულთან, შაჰო და ხანო,
რა იქნება რო შემხედო, ერთხელ მაინც სთქვა: ჯანო!
3. მე ლტოლვილი ღერვიში ვარ და სადგომი არსად მაქვს.
დამეუფლე, მიპატრონე, მეტი ილაჯი არ მაქვს.
4. ცეცხლი ცეცხლსა დაუმატე საკუთარის ჩახმახით.
მე ამ ქვეყნად შენზე მეტი არავინ მრევს დანახვით.
5. საშათნოვა ვარ შავბედი, ვარდი თითქოს უეკლოდ.
თუ თანხმობას არ გამოსთქვამ, დავილუბავ თავს უკვლოდ!

P. S.: B. ისე დიახ ცი გრავლის ხმაზედ არის ნათქომი საიათნოვასგან. იმ საწყალსაც ეშხის დარდი ჰქონია და ენა-მეტყველება გამოუჩენიაო და დიდი ფიქრი გაუწევს, რადგან ასრე არის სოფელი გარეთ უნდა გაიაროს, საცოდავს თითო შენდობა უბძანეთ; რომელმაც ჰქონდეს, წაიკითხავს აზრი და უმცირესი მონა თქვენი უბედური ივან სეიდოვი მოუხსენდის. კარგათ იმისათვის ვერ დავწერე, ბძანება იყო მალე, მართო მე არა ვტყუი, არ მევარგოდა სათვალე.

ბულბულს მოესმა ამბავი

1. ბულბულს მოესმა ამბავი: „ვარდი შენ გელოდება, აფურჩქნებული, გაშლილი ნატვრით მოგელოდება, ცისკრის ზარის რეკახედა შენი ხმა ელანდება“.
ბულბულმა სთქვა: „ვერ მოვალო, ვერ ვატირებ ყაყაჩოს“.
2. ვარდმა უთხრა: „ყაყაჩო ვერ მოატყუებს ბულბულსა; თუ რომ ჰქვა გაქვს, იარ შენ გზით, მოერიდე გუგულსა“.
ბულბულმა სთქვა: „თუნდ რომ უმტრონ ძილში ხელგბ-
-შეკრულსა,
ბოლოს ბურთი-მეიდანნი როსტომ-ზაალის არის“.
3. ვარდმა უთხრა: „მოლალატევ, დავჰწყეველი შენს იხტი-
ბარს,
აპრილ-მაისი გავიდა, არ მომხედე მეგობარს“.
გულის-ნატვრა გულში დარჩათ, დაემსგავსეს ნისლ-ავდარს.
ფაჰრად მოკვდა წერაქვითა, შირინს დარჩა ხანჯალი.
4. ქვეყანაზე ვარდს დაუწვავ საყვარელი ბულბული.
ბულბულივით ვამბობ: „ღმერთო, შეიბრალე ეს გული.
სანამ ქვეყნად ცოცხალი ვარ, საათნოვას სხეული
შაჰაბაზის გოდებითა შაჰის მოსვლას მოეღის“.

P. S.: B. ესე მუხაბაზია. საიათნოვამ იუიქრა რომა ყენი უნდა იმისი საფლავზედ
\ მოვიდეს დიდის ყიჟინითა მისთვის ლუკმა-ლუკმათ დაქუშოს. ძალი ვისაც
კაცობა ენმართ იმისთანა ვაჟი-კაცის სიყვდილი.

- var: 2. ვარდმა უთხრა: „ყაყაჩო ვერ მოატყუებს ბულბულსა;
დაეშურე, იარ შენ გზით, მოერიდე გუგულსა“.
— „რაფერ არგებს ყაირათი დევით ხელგბ-შეკრულსა,
ბოლოს ბურთი-მეიდანნი როსტომ-ზაალის არის“.
4. ათასითგან რას გაიგებ, თუ ქვეყანა სულ აქონ?
გაზაფხულის ყვავილივით გვაგრილებ ჩვენ! მაშ გაქონ!
ნეტა კი რომ შენ იცოცხლო, საათნოვა დაახრჩონ.
შაჰაბაზის გოდებითა ამოგიყრის შაჰი ჯავრს.

* ახლად აღმოჩენილი ვარიანტი ამ ლექსისა გამოქვეყნებულია გ. ახატუ-
რის მიერ „გრაჟან თერთ“-ში 1934 წ. № 18 (30. VI).

Post scriptum

სა სახიო მუზეუმის, აწ აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის
ხელნაწერი № 222, გვ. 69 v).

თუ გ. ახვერდიანის მიერ მე-XIX საუკუნის შუა ხანებში მოსმენილ და ჩაწერილ
გადმოცემას საიათნოვას „მარტვილობითი“ აღსასრულის შესახებ ცალ მხარზე
დავტოვებთ, შეიძლება ითქვას, რომ ეს მინაწერია ერთადერთი „საბუთი“ ამ „მარ-
ტვილობის“ მომხრეთა ხელში. მაგრამ საქმე ისაა, რომ თვით მინაწერი ვერაა
სწორედ გაგებული და გადათარგმნილი სომხურად სომეხ მკვლევართა მიერ
(გ. ახატური, გ. ლევონიანი), რაიც გაუგებრობას ჰქმნის, როგორც მკითხველი
დანიხავს, თვით ლექსის უკანასკნელ ტაეპში შაჰაბაზზე საუბარი, ხოლო მინა-
წერში მოხსენებულა „ყენი“; ალა-მაჰმად-ხანის ხსენება კი არსადაა. გარდა
ამისა, ქართ. წინადადება „მისთვის ლუკმა-ლუკმათ დაკუწოს“ გაგებულია რო-
გორც „ეს იყო მიზეზი, რომ ლუკმა-ლუკმად დაკუწოს“, მაშინ როდესაც აქ აღე-
გორიულადაა ნათქვამი, რომ უნდა დაკუწოს, და სხვ. დაწვრილებით ამ საკით-
ხის შესახებ იხ. ჩვენი სპეციალი გამოკვლევა, სომხურ ენაზე, სათაურით „ახალი
მასალები ტფილისის 1795 წ. მოხრებრებისა და საიათნოვას ლეგენდარული „მარ-
ტვილობის“ შესახებ“, რომელიც იბეჭდება სომხეთის სახ. უნივერსიტეტის „ნა-
შრომებში“ (ტ. I), აგრეთვე ნაწილობრივ წერილში „იონა ხელაშვილი სომხეთში
და საიათნოვა“, რომელიც იბეჭდება საქართველოს მუზეუმის „მოამბის“ მე-IX
წიგნში.

51.

ფაჰრად მოკვდა, შირინმა სთქვა

1. ფაჰრად მოკვდა, შირინმა სთქვა: „ღარდისგან დამწვარი ვარ;
ვარდი ყვავის, არ მიკარებს; ლობითა დამწვარი ვარ“.
ბულბულმა სთქვა: „ვარდის ხათრით ეკლისგან დამწვარი ვარ,
თერთმეტი თვე მოწითმინე, უცხოსგან დამწვარი ვარ“.

ღმერთის ხათრით, ზარს ნუ იცვამ, ზარისგან დამ-
წვარი ვარ;
მეჯღუმივით ვხეტიალობ, სატრფოსგან დამწვარი
ვარ.

2. ფაჩას ხაზინა არ არის საკადრისი შენთვინა,
ქირმანს შალი მოქსოვილი—საკადრისი შენთვინა,
ოქროს ბეჭედი ლალითა—საკადრისი შენთვინა,
ალისფერის ზარ-ატლასი—საკადრისი შენთვინა.

ღმერთის ხათრით, ზარს ნუ იცვამ, ზარისგან დამ-
წვარი ვარ;
მეჯღუმივით ვხეტიალობ, სატრფოსგან დამწვარი
ვარ.

3. ტკბილი ენა შექარივით ვით უცეცხლო თაფლშია,
გაზაფხულისა ყვავილო, რომ გაშლილხარ მარტშია,
თმები სუნით რეჰანისა გადაწნული ვარდშია,
ნამი არ სდის მწვანე ფოთოლს და არა წვეთს ვარდშია.

ღმერთის ხათრით, ზარს ნუ იცვამ, ზარისგან დამ-
წვარი ვარ;
მეჯღუმივით ვხეტიალობ, სატრფოსგან დამწვარი
ვარ.

4. საჯათნოვა მიტომ ვტირი, დარდები მაქვს არბაბი.
თმები შენი კლაპიტონი, ნაწნაენი კი შარბაბი.
შენს სურათსაც მეტად ჰშვეენის დიბაო და ზარბაბი.

.....

ღმერთის ხათრით, ზარს ნუ იცვამ, ზარისგან დამ-
წვარი ვარ;
მეჯღუმივით ვხეტილობ, სატრფოსგან დამწვარი
ვარ.

P. S.: B. ესე მუსტაზათის ხმაზედ არის დიხ კარგი საიათნოვასგან ნა-
თქომი.

52.

[ალიფ-ლაგა ანუ ანბანთ-ქება]

1. აბ (ან) ასტეაწ „ღმერთი“... ბენ (ბან) ბარი „კეთილი“...
 გიმ (გან) გაგათ „მწვერვალი“... და (დონ) და „ეგე“...
 ელ [უნდა იყოს: ეჩ] (ენ) ჰერანი „ნეტა“... ზა (ზენ) ზალუმ
 „ლონიერი“...
 ეთ... თო (თან) თო...
2. ეე (ეან) ეამანაკ „დრო“...
 ინ (ინ) ინძი „მე“...
 ლაჟენ (ლას) ლალ „ტირილი“...
 ხე (ხან) ხე...
3. წა (წილ) წოვ „ზღვა“...
 კენ (კან) კამქ „ნება“...
 ჰო (ჰაე) ჰამან „მარად“... ძა (ძილ) ძაჟან „ხმა“...
 ლაჯ (ლან) ლაბულ „ყაბული“... [ქე (ქარ) ქარ „შველა“]...
- 4—5 . . . . .
6. რე (რე) რუნ (?)... ცო (ცან) ცამქილ „გაზრობა“... ჰაუნ
 (ჰიე) ჰუნარ „უნარი“...
 ფაჟურ (ფარ) ფაკელ „დაკეტა“... ქე (ქარ) ქარ „[შა]ქარ“...
 ო (ო)... ფ (ფ)...
 ჰალალ საათ-ნოვენ...

P. S.: B. ისე ანბანთ-ქება ყარა ჰეჯა არის სომხური გამოცემა საკთ ქა.

53.

დას-და-დასით შევისწავლე ანბანი

1. დას-და-დასით შევისწავლე ან-ბანი,
მივედ რა'ეს, მივედ ჯე'სა, მივედ ხე'ს*.
ხელთ ჩავიგდე ქალაღი და კალამი.
ვერ გავიგე—კითხვა რატომ მალირსეს?
2. ათასი და მეტი წელი გავიდა,
ლარიბი და მდიდარიცა არსებობს.
სხვადასხვაა მათი სუფრა-მაგიდა,
სიკვდილიცა უსასწოროდ ჰასასობს.
3. სიკოცხლე რომ ჩამიმწარდა, ზღვად იქცა,
გულიც ოხვრით გამიტყდა და გავწყალდი.
ღარდი ნელად წვეთ-წვეთადა ზღვად იქცა.
არეინ არის მიჰასასოს, გავწყალდი.
4. ვინც მოკვდება ასი წლის ან ოთხმოცის,
მისთვის რაა ორასი ან ათასი?
საჯათნოვა! თუ რომ გახდი ორმოცის,
შენ სიკვდილთან, ის კი შენთვის ჰასასი.

P. S.: B. ქ. ისე სომხური თეჯნისია.

---

* უნდა იყოს: „მივედ ჯე'სა, მივედ რა'ეს, მივედ ხე'ს“.

54.

ეზხის სახმელს მე შევედი

1. ეზხის სახმელს მე შევედი სულის გასაწმენდადა,
გული ქანად გადამექცა, ანადა და ბანადა¹.
ნებაყოფლობით შევედი დარდის აღსაკვეთადა:
ვინ შევიპყრო, თუ არ ხანაი, ანაიო და ბანაიო².
2. თუ ოსტატი ვიქნებოდი, სიტყვას გავამშვენებდი,
შარბაბსა და ოქრომკედსა ერთობ დავამშვენებდი.
.....
თუ რომ კაცი ნარაი იყოს, ანაიო და ბანაიო³.
3. ვით სანთელი ვერ სძლებს ცეცხლში, იწყებს დნობას
იღვეა,
ისე მკვახე სიტყვის მთქმელი თვისით ამოიღვეა.
ამიტომაც სადათნოვა ასეთ რჩევას იძლევა:
ორსავე თვალს ნუ აკლდება ორი ანაი—ბანაიო⁴.

¹ კაბაბ. ² საბაბ. ³ ნაბაბ. ⁴ აბაბ.

P. S.: B. ისე სომხური ყარა ჰაჯა არის.

55.

მეფე ხარ, გამასამართლე

1. მეფე ხარ, გამასამართლე, თუ რომ შენი მზე გიყვარს! 1,1
სადაც წახვალ, გამიყოლე, თუ რომ შენი მზე გიყვარს! 1,2
ვარდო! ნუ უშვებ მოგგლიჯონ, თუ რომ შენი მზე
გიყვარს! 2,1
[ჯავაირო, შემეყვარე,] თუ რომ შენი მზე გიყვარს! —
2. ყვავს არ ძალუძს ბულბულობა, — იგი მაზე ოცნებობს. 1,3
სხვადასხვა ფერ ყვავილებში სუნით ვარდი ყველას სჯობს 1,4
ქურდი ვინმე ნამგლით მოვა, ამოაგდებს და მოსპობს. 1,5
[ჯავაირო, შემეყვარე,] თუ რომ შენი მზე გიყვარს! —
3. ბულბული მთით აგერ მოდის ბალის ნატვრით-გალობით. 2,2
საჯათნოვა რო მობეზრდა, მიტომ შეხვდა მადლობით. 2,3
.....
ჯავაირო, შემეყვარე, თუ რომ შენი მზე გიყვარს! 2,4

56.

[მწყემსი და მგელი]

1. როგორღაცა ერთი მწყემსი მგელს წააწყდა ბარშია.
მგელმა უთხრა: „გამარჯობა! ხომ არ მიხვალ მთაშია?“
მწყემსმა უთხრა: „მომშორდით, თორემ გესერი თავშია;
არ მინდაო არც ხეირი, არცა შარი გზაშია!“.
2. მგელმა უთხრა: „მოვადგები მალულადა და მოგსპობ,
ცხვრის ღუმასა კბილს ჩავკიდებ, ისე რომ ვერც შეატყობ;
თუ ნახევარ ფარას დავჰგლეჯ, ნახევარსაც დავახრჩობ;
გაიღვიძებ დილით, ნახავ—ხეირს და შარს შეიტყობ“.
3. მწყემსმა უთხრა: „რა გგონია, მე ნამდვილად ვიძინებ?
თვალი, ყური განუწყვეტლივ შენსკენა მაქვს, გამიზნებ;
თუ რომ მე ხელთ ჩამვარდები, მაშინ შავ-ბედს იწყევლებ;
რკინის კრკალსაც შენს კისერზე სწორედ დილით გაჩვენებ“.
4. მგელმა უთხრა: „მოვადგები მალულადა და მოგსპობ;
ცხვრის ღუმასა კბილს ჩავკიდებ, ისე რომ ვერც შეატყობ;
ავიკიდებ თითოდ ზურგზე, არავის არ გაფუყობ;
დილიდანვე თითო-თითოს მთის წვერზედა შეიტყობ“.
5. საჯათნოვამ სთქვა ასე რომ: „მე წითელი ძროხა ვარ;
საწველ ქოთანი გამიტყდა, რძალთან უმძრახადა ვარ;
მგელთან არ მაქვს საერთო რამ, მწყემსსა ვაქებ, საზი ვარ;
თუ მოვედი, ბატკნის გემოს მე ვიჩვენებ, შარი ვარ!“.

57.

[**მახოხი და ცხვრის ხორცი**]

1. როს მახოხი და ცხვრის ხორცი ერთმანეთს წაეკიდენ, თვითთული იკვებოდა: „მე თითონ ვარ მახო; შენ რომ ყვათი აღარ შეგრჩა, რალას გამოგეკიდენ? მე ვარ კაცთა ყვათის მღები, სიცოცხლისა რაზო“.
2. მახოხმა სთქვა: „შვიდი კვირა არის დიდი მარხვაო; ამ მარხვაში კაცისათვის მე ვარ გულის ნატვრაო; მადგა შვიდი პატარძალი მსახურადა თავსაო; ნიორ-პიტნა-ისპანახიც მითესია ბალსაო“.
3. ცხვრის ხორცმა სთქვა: „შენ რა იცი? კარგი გემო ჩემშია; მე რომ ფლავში ჩამიდებენ, მოიყვანენ დამკვრელსა; მე რომ მდებენ მათლაბაში, შენ გასხამენ ჯამშია; ჯიბრიო, იცოდე, გაგხეთქავ, ამოგადენ ნალველსა!“
4. მახოხმა სთქვა: „რამდენიცა გაიბერო, ვასკლები; რამდენიცა დაიმტვრიო, მაინც უნდა იმარხო; ცოდვები მთლად მოინანო, მოიგონო დარდები; შენდობა სთქვა, იზიარო, შვიდი კვირა იმარხო“.
5. ცხვრის ხორცმა სთქვა: „ლდე დამაკლდა; უკვე ამოლე-ულვარ; უსინათლოს-ქაჩალსაცა ყველას ერთობ ვუქივარ; შემწვარი თუ მოხარშული აღდგომისა სამღვთო ვარ; ლავაშშიაც განხეული თავაზა მე თითონ ვარ!“
6. საათნოვამ კი სთქვა ასე: „ხომ იციო, რომ ხერხი ვარ; თუ რომ გნებავსო, ორივესა ერთად მალე დაგჭხერხავთ; ბნელ ადგილას ჩაგყრიოთ ისე, რომ გეგონოთ დევი ვარ; კლიტეს გარედან დაგიდებთ, მაგრა კარგად ჩაგკეტავთ“.

58.

[მოლნინი]

1. საძირკველი გაგიახლეს, გაგაჩაღეს, მოლნინო!
ქვითკრისას შენ აგაგეს და აგმართეს, მოლნინო!
შიგ ჭალები ჩამოჰკიდეს მარცხნივ-მარჯვნივ, მოლნინო!
ცაც კამარად-თაღად შეჰკრეს, სურფ-გეურქო*, მოლ-
ნინო.
2. წითელ აგურის კედლები მარმარილოს სვეტებით,
ინდოეთით მოტანილი ფარდაც ყალამქარებით,
სამოსელი ზარ-ზარბაზი ძვირფას თვლების მიტრებით,
საკურთხეველი სამოთხე, კანდელ-კელაპტარებით.
3. სანიშინი შეღებილი, ენდროს და სანდალისა;
სულით-გულით იწმიდება მსველელი მონად შენისა;
კიდობანი ძველის ალთქმის, ტრაპეზი აპრონისა;
მღვდლებიც ტკბილის ხმით გაქებენ, სურფ-გეურქო* მოლ-
ნისა!
4. ყოველგვარი ბოროტება იწმიდება შენ მიერ.
.....

---

* სურფ-გეურქო—წმიდა გიორგი.

59.

რამდენიც კი შენ შეგხედე

1. რამდენიც კი შენ შეგხედე, იმდენი გაღვირიე;
ო, ლამაზო, შემობრაღე, ბედი ნუ გამიბნიე!
თითქოს ხელით შემიპყარი, მეხსნებოდა იღბალი.
შენის ეშხით დავსნეულდი, თავს დამესხა ზარალი.
შენს თავს რატომ არ შეჰხედავ, დროა შენანებისა?!
2. მე გამცარცვეს შენის სიტყვით, არ მითხარი—რა მმართვეს?
შენ ხარ ჩემი გულის სატრფო, რათ და რატომ გაკვირებს?
ჩემს შეხვეულ კრილობასა სხვების სიტყვით რათ მიხსნი?
თვალი დამრჩა შენს გზაზედა, როდის მოხვალ—დამიხსნი?
აწ ხალვათსა ჩვენს ოთახში დროა შერიგებისა!
3. პატიოსან მშვენიერ, თავს შენ ავარად ნუ შეჰქმნი!
გაწყალებულს ჩემს გულღვიძლსა შენ ნაკუწად რატომ ჰქმნი?
ჩვენი გულის ამბავს ესე რა მიზეზით ამკლავნებ?
არუთინას სიხარულსაც ასე რატომ აქარწყლებ?
გამიგონე, მშვენიერო, დროა გარდახვევისა!

60*.

თმები გიგავს დასტა-რეჰანს

1. თმები გიგავს დასტა-რეჰანს, ბენზარ სუხან უ მჯა.
წარბნი კილმით მოხატულნი, გელურ გუმან უ მჯა.
წამწამიცა ისარ-ნეშტარ, დეგარ ქამან უ მჯა.
თვალნი ოქროს ფიალანი, ოთ ხალმიშ ჯან უ მჯა...
2. გულ რაჰოა (?) ხალ ბასლანმიშ, ვარსკულავისებური.
სარ-ვაჩუნ ჰნდსტან მუმი დურ, ტანი ალვისებური.
ლაღარ-დილუნ შირინ სოზუნ, კბილნი რკინისებური.
ტუჩებიდან თაფლი გწვეთავს, სულმაგ ფინჯან უ მჯა...
3. უზუნ ოლმიშ შამს უ ღამარ, კისერი გაქვეს ყარყანტის.
ასილუფ დურ ბუზალღარუნ, ფრჩხილები ადამანტის.
ლოღუნ შიმშატ, ბარმალუნ მუმ, თვალნი-შეხედვა შანთის.
დღე და ღამე შენს ეშხში ვარ, ღოღამაჰ დამან უ მჯა...
4. ონუ იჩუნ ჯუნუნ ოლმიშამ, უთავბოლოდ გეძახი.
ბასჯუნუფ დურ ღოღონ იჩი, შენი სუნით გავეძეხი.
ღოღონ იჩი..., შამამნებით ვიკვეხი.
გამოიდენენ რძის წყაროს, ჩაჰირ-ჩიმან უ მჯა...
5. თარიფ ეღლა საჰადნოვა, ვაქებ კეკლუცს უმსგავსა.
ბელი ჰაგიდადან ჩაქმა ამოართმევს სულს კაცსა.
ნაჰ გედირსან ღანღუ მარალ შენი ეშხი მომკლავსა.
ნუ მომკლავ შენით ნატრულსა, დედლ დირმა ღან უ მჯა...

---

* ამ ლექსში რაც შავადაა აწყობილი, თურქულია, რომელსაც ჩვენ არ ვთარგმნით და მოგვყავს ისე, როგორც სომხურშია.

ლექსიკონ-საკიებელი

ლ ე ქ ს ი კ ო ნ ი¹

- ავარად ქმნა (59,3) აოხრება.
- ავაჯუა (11,3), resp. ავაძუა, სპარს., ჰავიჯ, მცენარეა, Anchusa.
- ალამი (41,4), არაბ.-სპარს., დროშა, ბაირალი; აქედან: ალამდარი
მედროშე, მებაირალე.
- ალი (12,2; 39,2; 45,1) ალისფერი.
- ალმასი (15,3; 18,2; 24,2; 32,4; 48,2), სპარს., თვალი პატიოსანი.
- ალქატი (3,4), სომხ., უპოვარი, ხელმოკლე, გლახა.
- ანგალი (13,1; 46,1; 47,3), თურქ., კრძალული, უთავბოლო.
- ანდამატი (2,1), ბერძნ., მშვენივით სრული ალმასი, მაღალი ხარის-
ხის ალმასი.
- არბაბი (33,1; 52,4), არაბ., ხარჯი, გამოსაღები, საურავი; „დიდი,
უდიდესი“ (ახვერდიანი, 134).
- არზა (12,3), არაბ.-სპარს.-თურქ., თხოვნა, საჩივარი.
- ასლი (32,2; 47,5), არაბ., ნამდვილი.
- ატლახი (15,3; 18,2; 19,5; 24,3; 26,2; 32,4; 36,3; 42,5; 51,2),
არაბ.-სპარს., ხალასი აბრეშუმეული.
- აფსუხი (25,2), სპარს., „სანანური, სამულაბო, არგამოსამემეტებელი“
(ჩუბ., 58).
- ალა (7,2; 8,3; 34,3), თათრ., ბატონი.
- აშული (5,4), არაბ., „აშიკი, აშიყი, ტრფიალი“ (ჩუბ., 77); „მოტრ-
ფიალე, შეყვარებული, მიჯნური“ (აბულ., შაჰნამე, 794);
მგოსან-მომღერალი, ტრუბადური; შდრ. რუს. ашик.
- ბაახი (1,1; 36,3), „ცილობა, პაექრობა, ლაპარაკში შებმა“ (ჩუბ.,
89), ბანი; აქედან: ბაახობა.
- ბადაგი* (28,4) „შაქრის დანალეკი, მოდულეებული ტკბილი“ (ჩუბ.,
90), „ტკბილი მოდულეებული“ (ხაბა, 32).
- ბადიშხაანი || ბადეშხანი || ბადახშანი || ბედახში (18,2), „ქალაქია აღ-
მოსაველეთს სპარსეთში, აღნიშნავს იქიდან წარმომდგარ,

¹ ამ ლექსიკონში ის სიტყვები, რომლებიც ვარსკვლავითაა აღნიშნული, საიათნოვას ლექსებში არ მოიპოვება და ჩვენ მიერ არის ნახმარი.

- მოტანილ ნივთს“ (კეკელიძე, ბარამგური, 229); აგრეთვე: „ტუჩების ეპიტეტი“ (ჯაკობია, იოსებ-ზილიხანიანი, 160), ანუ „გიშერ-წამწამოს ეპიტეტი“ (იქვე, 161).
- ბაზი** (43,4), სპარს., „ქორი, შავარდენი, მიმინო“ (ჩუბ., 92); აქედან: **ბაზიერი** „დამგერშველი და ზედამხედველი ბაზთა“ (იქვე).
- ბალახინი** (11,3; 41,1), სპარს., მცენ., Balsamum, ვალსამოს, „ხეს იტყვან ერთსა, რომლისა მონაკუთეთავან ჩამოეწუთების; კვალად ბალახია კიტრივით და მისის გურკისაგან გამოკვდიან. **ბალახინი** იქმნების მრავალწლის ზეთის-ხილის ზეთი, გინა ღვინო და სხუათაცა შეამზადებენ“ (საბა, 33).
- ბანგი** (43, 1), სპარს., Opium, „თრიაქი, опиѣ“ (ჩუბ., 95), მათრობელა, დამაძინებელი წამალი.
- ბანდა** || **ბანდი** (11,2; 17,2; 31,3; 44,3), სპარს., „შეკრული, შეშარტული“ (ჩუბ., 95); „ჯაქვი, საკინძე“ (აბულ., შაჰნამე, 796); „ხლართი, ხვანჯი, ძაგრი“ (გრიშ., საჯათნოვა, 128); მონა. აქედან: **დაბანდება**, **შებანდება** ული.
- ბარძიმი** (46,1) ეკლესიაში სახმარებელი „ფერკიანი მალალი სასმისი“ (საბა, 36), ღვინის სასმისი ეკლესიაში.
- ბედ-ასლი** (32,2; 47,5) „უბადო, ფლიდი“ (ჩუბ., 102), უბედური.
- ბზობა** (12,2) „დღესასწაული ბაიაობის კვირისა ან ბაიაობის კვირა“ (ჩუბ., 106), აღდგომის წინა კვირა, ქრისტეს იერუსალიმში შესვლის დღესასწაული.
- ბოლთა** (15,4) расхаживание; აქედან: **ბოლთას კვრა** იმავე მნიშვნელობით.
- ბროწეული** (36,2; 44,4) გადატანითი მნიშვნელობით ძუძუ.
- ბუჯა** (43,1), სპარს., სასმელი, буза.
- გაზი** (9,1) ქსოვილი; აქედან: **გულგაზი**.
- გოარი** (30,1), resp. გოვარი || გუვარი, სპარს., მარგალიტის თვალი-
- დანგი** (21,3), სპარს., „პატარა ნუმისმატიკური ერთეულის სახელი“-ა; პროფ. ივ. ჯავახიშვილის გამოკვლევით (ქართული საფას-საზომთა მცოდნეობა ანუ ნუმისმატიკა-მეტროლოგია, ტფ. 1925, გვ. 27), „აბაზში ხუთი, ან ოთხი დანგი ითვლებოდა“ და „მაშასადამე იგი აბაზის ან $\frac{1}{5}$ ან $\frac{1}{4}$ უდრიდა“.

- ღარიჩინი (18,5; 26,4), სპარს., კინამო, Cinnamomum, „კასია...
თხელი რამ ქერქი არს ფრიად სუნნელი (+რომელსა
სპარსნი ღარიჩინს უწოდენ)“ (საბა,163).
- დას-და-დასით (53,1) რიგრიგად, მწკრივ-მწკრივად.
- დასი (1,1), სომხ., დასი, გუნდი, მწყობრი, მწკვრივი, კრებული,
წყება,
- დახტა (42,2; 40,1), სპარს., გუნდი, კრებული; კონა, შეკვრა.
- დაფი (27,2), სპარს., დაირა; საბათი: „ესე არს გრკალი, ცალ-
თა მკარეთა ეტრატე აკრავს საცემლად მროკავთათვს,
რომელსა სპარსნი დაირას უწოდენ; ხოლო დაფდაფსა
ორსავე მკარეს ეტრატე აქუს, რომელსა დაულს უწო-
დენ ივინივე“ (92); ასევე ჩუბინაშვილით: „ერთს მხარეს,
ეტრატე გადაკრული დაირა; ხოლო დაფდაფი, დაბდაბი,
დოლი ორსავე მხარეს“ (430).
- დალი (34,1), სპარს., საბათი: „ესე არს საბექდავი, გაკურვებუ-
ლი ცეცხლითა“ (92).
- დერვიში (45,4; 49,3), სპარს., მწირი მაჰმადიანი.
- დიბა (30,1; 52,4), არაბ.-სპარს., ოქრომკედით ნაკერი ფარჩა,
ოქროქსოვილი ფარჩა.
- დოვლათი (7,4), არაბ.-სპარს., სიმდიდრე.
- დუმფარა (35,5), მცენ., Nymphaea alba L. кувшинка.
- ენგიდუნია (26,3; 30,1) „ერთგვარი ქსოვილია“ (ახვერდ., 128).
- ენდრო (58,3), მცენ., „ამბალახის ძირი არს წითელი საღებავი,
марена“ (ჩუბ., 491), Rubia tinctorum L.
- ვეზირი (27,2; 47,5), resp. ვაზირი, არაბ.-სპარს., თანამზრახველი,
მრჩეველი; საბათი: „სპარსთა ენაა, გამზრახი და ეპარხო-
ზი ჰქვან“ (118).
- ვექილი (22,1), არაბ.-სპარს., მოადგილე, ნაცვალი, მაგიერი;
რწმუნებული.
- ზანჯაფილი || ჯანჯაფილი (26,4; 39,2), თათრ., კოქა, Zingiber.
- ზაჟანისი (44,3) ერთერთი სამუსიკო კილოთავანი.
- ზარბაბი (12,2; 18,1; 21,2; 30,1; 33,2; 37,2; 41,4; 52,4; 58,2),
სპარს., ძვირფასი ფარჩეული; ოქროსა და ვერცხლის ძა-

ლთ ნაქარგ-ნაკერი.

ზარი (12,2; 15,3; 19,3,5; 21,2; 24,3; 25,1; 26,3; 30,1; 32,4; 37,2; 41,4; 42,5; 43,3; 44,5,9; 45,1; 51,1—4; 58, 2), სპარს., ოქრომკედი.

ზარნიშანი (25,2; 40,1), სპარს., „წვრილი ჩუქურთმა მინანქრით ამონაკვეთი, მურდახილის ყაიდაზე“ (გრიშ., სააათნოვა, 129), „насечка золотом или серебром“ (ჩუბ., 514)

ზაფრანა (26,4), არაბ.-სპარს., კრკო, ქურქუმა Crocus, შდრ. რუს. шафран.

ზეზი (14,4) ბისონი, პორფირი.

თამაშა (44,10) სანახავი.

თახჩა (17,4), სპარს., კედელში დატანებული ხარო.

თეჯნისი (45,2) 13 მარცვლოვანი ლექსია 5 ტაეპად, თითო ტაეპი 4 სტრიქონად.

თილისმა (48,3), არაბ., ავგაროზი, თალისმანი, ბაზმანდი; ჯადო.

თოვუზი || თავეუზი (21,2) ფარშევანგი, Pavo cristatus; აქედან: თავეუზის ტახტი (ტაპტი თავეუს)¹.

იალქანი (35,4) ალამი ხომალდისა, აფრა.

იარი (44,1,16) სატრფო, მიჯნური, საყვარელი.

იყუთი (48,3) იავუნდი, იაკინთი.

ილაჯი (49,3), არაბ., შეძლება, იმედი.

ილთიმაზი (9,1; 40,i—4; 44,20,21), სპარს., ვედრება, შუამდგომლობა.

ილი (18,5), სპარს., მცენ., პილი, კაკულა, Cardamonum.

ისპანახი (57,2), სპარს., მცენ., სპანძელი, Spinacia oberacia, შდრ. რუს. шпинат.

იხტიბარი || იხტიარი || ეხტიბარი (27,4; 34,2; 40,5; 44,6; 50,3), არაბ., სარწმუნოება, სასოება, ნდობა.

კანდელი* (58,2), ბერძნ., სანათი, ზეთით ასანთები ლამბარი (ექლესიებში).

კაპარკი (22,3), სომხ., „ისართ ქარქაში“ (საბა, 161); ისრის ბუდე.

¹ ამის შესახებ დაწვრილებით იხ. ამ წიგნის გვ. 32 და შენ. 1 და 2 იქვე.

კარაბადინი* (20,5), არაბ., სამკურნალო წიგნი.

კელაპტარი (58,2) სანათური.

კილოზანი (58,2) მოთხე, კოლოფი.

კილოზტი* (44,10) „ოქროს გამოსაცდელი სასრევი“ (ჩუბ., 1117).

კლაპიტონი* (51,4) რკინის სიმებიდან დაწნული „ოქრომკედი“ (ლე-
ვონიანი, საიათნოვა, 184). ეს სიტყვა ახლაც იხმარება, მაგ.,
წინადადებაში: „ჩემი სულის კლაპიტონი“, აგრეთვე ბავ-
შთა ლექსებში: „ბიჭი ვარ კლაპიტონისა“.

კუნკულა* (7,4), ბერძნ., მონაზონთ თავსახურავე, რუს. клобук.

ლალანისი (45,1), ერთერთი სამუსიკო კილოთავანი.

ლალი (1,2; 15,3; 18,2; 21,3; 26,4; 40,1; 44,5,19; 51,1), სპარს.,
თვალი პატიოსანი წითელი ფერის.

ლანგი (44,10) „პირის გამოსაწყობი უკეთესს გალესვისათვის“ (ჩუბ.,
1117).

მაზა (43,1; 57,1) სანუკვარი საკმელი, დესერტი.

მაზდი, იხ. მიზდი.

მაღამო (20,1; 37,5), სპარს., საღბუნი.

მანიაკი (16,4) ფარლული.

მარიფათი (21,4; 26,5) ზრდილობა, ზრდილობიანობა; რივი.

მარმაში (25,5) მუსლინი, Mousseline (ახვერდ., 113).

მარჯანი (25,3), არაბ., „ძოწი, წითელი მძივები ზღვაში მოპოვებულ-
ნი, რომლისამე ხისაგან, коралл“ (ჩუბ., 676).

მასანისი (45,5) ერთერთი სამუსიკო კილოთავანი.

მაჯუმი (45,3) electuarium (ახვერდ., 170).

მელიქი (22,5), არაბ., მოურავი, მამასახლისი.

მერანისი (45,4) ერთერთი სამუსიკო კილოთავანი.

მეჯლისი || მეჯლიში (1,4; 35,2; 36,5; 43,1), არაბ.-სპარს., კრება,
შეყრილობა, სხდომა, წვეულება, შეკრებილობა, ნადიმი,
ლხინი, ქეიფი.

მიზდი (38,4), სპარს., ხელფასი, სარგო, ქირა; შდრ.რუს.мзда.

მინა (18,2) ემალი; აქედან: მინაქარი.

მიხაკი (18,5), მცენ., ყარამფილი, Dianthus, რუს. гвоздика.

მონა* (16,4; 58,3) ეკლესიის „მონა“.

მუაჯარი || მუაჯირი (42,4; 45,2) перила.

მუნათება (26,1,5), არაბ., ყვედრება, საყვედური.

მურახა (48,2), არაბ., მოოქვილი, ოქრომკედით ნაქსოვი, მოოქრო-

ვილი, თვალმარგალიტით მოჭედული, „მოსდენილი, სათუ-
თი“ (მნათობი 1933 № 5, გვ. 187).

მურახასი (44,17), არაბ., განტევება, გასტუმრება (ჩუბ., 907).

მუსკი || მუშკი (17,4), არაბ., საკმეველი, მუსკუსი, Muscus.

მუყაიში (45,1), „ოქროს თმა, სხებლა“ (საბა, 232).

მუშკამბარი (4,3), არაბ., მუშკ+ამბრ, Muskus+ambra.

ნაბათი (14,4; 24,1; 38,4), არაბ., ყინვაშაქარი.

ნაყაში (39,4) მხატვარი.

ნეშტარი (25,3; 40,1), არაბ., „სისხლის გამოსაშვები იარაღი, лан-
цет“ (ჩუბ., 982).

ნოქარი (32,1; 47,2; 48,5), სპარს., მოსამსახურე, მოჯამაგირე.

ნუგბარი (43,1), სპარს., პტელი, ნარუქი, ახალი ხილი.

ნუყული (19,1), არაბ., „ნუშის გული დაშაქრული“ (ჩუბ., 588).

ძარანისი (45,2) ერთერთი სამუსიკო კილოთავანი.

ჟამნი (32,5) ერთერთი ღვთისმსახურებათავანი, часы.

რაზა (43,2; 57,1) კარის გადასაცმელი რკინა.

რაფა (1,4), არაბ., თარო.

რაცყიფი (2,2) „ორი ერთის ტრფიალი იყოს“ (საბა, 279), „მოქიშვე
მოწინააღმდეგე, მეტოქე (სიყვარულში)“ (ჯაკობია, იო-
სებ-ზილიხანიანი, 169).

რაში (1,3; 18,4; 25,4; 37,3; 43,2), სპარს., რუსტემის ზღაპრული
მერანი, შავი ცხენი.

რაზი (4,1), თათრ., არაყი.

რაზტი (21,1), თურქ., აღვირის მორთულობა, აღვირედი.

რეჰანი (12,2; 24,4; 35,4; 40,1; 41,3—4; 40,1; 44,12,23), არაბ.,
შაშპრა, *Ocimum basilicum* L.

სადა (37,2) მარტივი, ერთი ფერი.

სადაფი (1,1; 43,2), არაბ., მარგალიტის ნიქარა, მარგალიტის
ბუდე.

საზანდარი (39,5), სპარს., მესაზანდრე.

საზი (1,1; 42,1; 43,5; 44,24,25; 56,5), სპარს., მუსიკა, ჰარმონია;
სამუსიკო საკრავი, რვასიმიანი საკრავი.

- სალბი (14,2; 16,2; 18,2), მცენ., სალვია., *Salvia*.
სამ-ათი (40,5; 41,2) ოცდაათი.
სამანდარი (39,2), სპარს., სალამანდრა.
სანდალი (58,3) არაბ., მცენ., სანდლის ხე, *Santalum*, საბათი:
„ხეა სუნნელი ინდოეთს“.
სანთური (27,2; 35,3) „სიმებიანი ყუთი ჩხირებით საქლერი“
(გრიშ., საჯათნოვა, 131); „ებანი ქნარი ან ჩანგი, *гусли*“
(ჩუბ., 1103).
სანიშინი || შანიშინი* (58,3), სპარს., ჯერაკუმი, გალერეა, გინეკეი.
სარდალი (47,2), სპარს., მხედართმთავარი.
საღჩა (17,4) დოლაბი.
სახტი (21,3) მოულოდნელი რამ; აქედან: სახტად დარჩენა მოუ-
ლოდნელი რამის შეტყობა; უსახტო უშიშარი.
ხერობა (8,3) ტრაპეზი.
ხვინაქსარი (3,1; 11,3; 41,1) მამათა ცხორება შემოკლებული და
კალენდარულის რიგით დალაგებული, რუს. Четъи-ми-
нен, ეკლესიაში საკითხავად.
ხიმი (40,1; 45,3) струна.
ხირინო (27,1), ბერძნ., ზღვის ტურფა ქალი, ტკბილად მომღერალი
ქალ-თევზი.
ხირმა (11,1; 30,4) ურიოშო ვერცხლი ან ოქრო, ხალასი ვერცხ-
ლი ან ოქრო, წმიდა ვერცხლი ან ოქრო.
ხოვდაგარი (30,1), სპარს., ბითუმად მოვაკრე, კომერსანტი.
ხპეკალი* (18,2) მარგალიტი.
ხულთანი (18,1; 22,5; 31,4; 49,2) ხონტქარი, თურქეთის (ოსმალე-
თის) მეფე.
ხუმბული || ხუნბული (11,დამ.3; 22,5; 35,4; 42,3; 43,4; 44,12),
სპარს., მცენ., ნარდი || ნარდიონი, იაკინთო, *Sumbul-
lus moschatus*.
ხურმა (20,7), სპარს., ანთიმონია, საოლაფი, შდრ. რუს. сурьма,
აქედან: ხურმვა გაშავება, შეღება.
ხუსამბარ || ხუსანბარ (18,5; 19,1; 27,4; 39,1) რეჰანი ლურჯ ფოთ-
ლებიანი ფრიად სურნელოვანი, *Ocimum basilicum L.*

ტრაპეზი (58,3), ბერძნ., მაგიდა, საკუროთხევლის მაგიდა.

ტული (41,3) თევზი (ზოდიაქოს ნიშანი)¹; აქედან: ტულაობა თევზთ

¹ იხ. ამ წიგნის გვ. 22.

პებლვა; შდრ. სომხ. *ყოւլ* || ქართ. ცოლი (ნ. აღონცი, Eznicians, პარიზი 1928, გვ. 18)¹.

ტუსალი (9,3; 17,5) პატიმარი.

ტუხტი (16,4), მცენ., ფოხვერი, Althea; შდრ. სომხ. *ქიღჟ* თულთქალაღი.

უჯრა (26,1; 37,2), არაბ., ყუთი გადმოსაწევი მაგიდის ან კარაღისა.

ფადიშაჰი (5,4; 22,1; 26,3), სპარს., შაჰი, ყენი.

ფანდი (24,7), სპარს., რჩევა, სარჩეველი; ლინგი, ხლინგი, მორკინალთა ხელოვნება (ჩუბ.).

ფარალათი (26,3) თავისუფალი; აქედან: ფარალათება, resp. ფარლათება განთავისუფლება.

ფარგალი (48,1), თურქ., კარაკინი, ცირკული.

ფაჩა (51,2) ფადიშაჰი, ფაშა.

ფეშხუმი* (46,1) სეპისკვერის დასასვენებელი ჭურჭელი ეკლესიაში.

ფიალი (25,3), ბერძნ., სასმისი.

ფიანდაზი || ფვანდაზი || ფვინდაზი (9,1; 44,25), სპარს., ფეხსათენი, ფეხქვეშ გასაშლელი.

ფისტა (42,2), სპარს., ფუსტული, კევის ხე, Pistacia, შდრ. სომხ. *պխասակ*, რუს. *фисташка*.

ფიჩოსანი || ფიჩვოსანი* (7,4) ძაძით მოსილი ბერი.

ქამანჯა (1,1; 27,2; 35,3; 44,10), სპარს., კიანური.

ქარგა (28,2) ჯალდა ოქრომკედის საკერავთ გასაბმელი და გასაკიმივი (ჩუბ.).

ქარგალი ქვეხლოსანი; აქედან: ხაქარგლო (30,3) სახელოსნო.

ქარვანი || ქარავანი (28,2), სპარს., მწკრივი მოგზაურთა (მაგ. აქლემებით).

¹ როგორც ეტყობა, ამ სიტყვასთან უნდა ჰქონდეს რალაცა კავშირი სკანდარ-ნოვასა და ი. გრიშაშვილის მიერ გაგონილ სახელწოდებას „ტალითა“, რომლითაც ვითომდა საიათნოვას სატრფო იყო ცნობილი (შდრ. ლ. მელიქიუ-ბეგი, საიათნოვას ვინაობა, ტფ. 1930, გვ. 53). გ. ლევონიანის განმარტებით (op. cit., 169) იგი თურქულად „ქერიეს“ აღნიშნავს. ლაზარე ქაჭუკელი კი 1734 წელს გამოქვეყნებულს თავის „საწადელ სამოთხეში“ (ԴՐԱԽՏ ՑԱՆԿԱԼԻ, Կ. Պ. 1735) განმარტავს: „ՏԱԼԻՔԱՅ, ՈՐ ԱՆՋԻԿ ԲԱՐԳՄԱՆԻ“ ტალითა ქალად გადმოითარგუნებაო.

ქეთხული* (22,5), სპარს., მამასახლისი.

ქირმანშალი (25,4), სპარს., ქ. ქირმანიდან (სპარსეთში) მოტანილი შალი.

ყაბული (22,5; 27,5), არაბ., თანხმობა.

ყენი || ყენი* (3,2), თათრ., შაპი, ხანი.

ყაირათი (50,2) გამოზოგვა, ეკონომია.

ყალამქარი (24,3; 25,5; 26,3; 30,1; 44,6; 58,2), სპარს., ფერადად ნაქსოვი აბრეშუმი.

ყირმიზი (26,4), თურქ., მცენ., წითური, თუთუბო, სუმალი *Rhus Coriaria* L., რუს. кошениль (შდრ. Гамель, Об араратской кошенили, — ЖМВД 1835 г., ч. XVII, 1, июль, стр. 192—217).

ყამარი (25,4), სპარს., მთვარე; შამი-ყამარი — „მზე და მთვარე“.

ყანდი* (12,5; 17,2; 18,2; 19,1; 24,2; 44,3), არაბ., თავისაქარი, рафинад.

ყარიბი (4,1; 5,4; 11,5+) მწირი; უცხო, უცხოეთში მეოფი.

ყარამფილი (26,4; 39,2), თურქ., მცენ., კარიოფილა, მიხაკი, *Caryophyllus aromaticus* L., რუს. гвоздика.

ყახილად* (27,2) ძალდატანებით.

ყაფაზა || ყაფახა (9,1), თურქ., გალია.

ყული (8,3; 34,3; 47,2), არაბ.-სპარს., მონა, ყმა, მსახური.

ყულმაში (16,2; 25,1; 44,9; 55,1), არაბ., ლარი, ბამბის ნაქსოვი.

ყუში (32,2) „ეგვიპტის მტრედი, მსგავსი გვრიტისა, მომცრო ფრინველი“ (ბესიკი, 231).

შაირი (15,3), არაბ., ლექსი.

შამამი (41,1; 15,5) ნესვის სახეა, პატარა და მოყვითლო; „დასტამბო, პუმპულა, სურნელოვანი პატარა ნესვი“ (მნათობი 1933 № 5, გვ. 187).

შამხი (25,4), არაბ.-სპარს., მზე; შამხ-ყამარი — „მზე და მთვარე“.

შანთი (60,3), სომხ., გახურებული რკინა.

შარბაბი (38,2; 40,1; 52,4; 51,2), სპარს., წმიდა ქსოვილი შირვანიდან (ახვერდ., 134).

შარბათი (14,4; 17,2; 38,4), არაბ., ტკბილი სასმელი, ვაჟინი, სიროპი.

- შახათაი (23,1,5) სიმღერის ჰანგია, მოტივი.
შაჰანდაზი (9,4) მეფის მსგელობა, სამეფო სვლა.
შაჰზადე (33,2) მეფის წული.
შაჰი (5,5; 14,5; 41,4; 44,23,24; 45,3; 49,2; 50,4), სპარს., მეფე, სპარსეთის მეფე, აქედან: შირვან-შაჰი შირვანის შაჰი, ქართ. შარვანშა; შაჰინშაჰ, მეფეთა-მეფე, ქართ. შან-შა || შანშე.
შვიდ-ათი (41,5) სამოცდაათი.
შიმშიტი (36,2; 48,2), მცენ., ბზა, ბზაკალი, შიმშა, *Buxus sempervirens* L., შდრ. რუს. самшит.
შირმა (1,2), სპარს., სპილოს ძვალი.

- ჩანგი (44,10), სპარს., სიმეზიანი საკრავი,
ჩაფარი (14,3) ღობე.
ჩახმახი (49,4), თურქ., მოკვესილი, თოფის საკვესი.
ჩინარი (14,2; 18,2; 30,4), სპარს., მცენ., ქანდარი, *Platanus orientalis* L., чинар.
ჩირალი (9,3) კრაქი, სანთელი; აქედან: ჩირალდანი ილუმინაცია.
ჩონგური (35,3), სპარს., მომცრო საზი.

კრაქი (17,4), სპარს., ბაზმაკი, სანათი.

ხათაბანდი (38,5; 44,7), სპარს., დოხოკონი, გრაფიურა (შდრ. ხაბა ორბელიანის მოგზაურობა ევროპაში, — „ცისკარი“ 1842 წ. №1, გვ. 5—6; №3, გვ. 37); წარმოებულია ისევე, როგორც შუშაბანდი, ხინაბანდი.

ხალათი (26,3; 38,1), არაბ.-სპარს., საპატიო სამოსელი, ტანთსაცმელი-საჩუქარი.

ხალვათი (59,2), არაბ., ფართო, თავისუფალი.

ხალი (30,2; 33,4; 35,1; 37,2; 41,5), არაბ., „ტანზედ ან პირზედ შავი ფოლაქი, ვითარცა კალმახის წინწკალი“ (ჩუბ., 1720).

ხამი (25,1) ბამბის ტლანქი ნაქსოვი.

ხანი (11,5; 22,5; 27,5; 31,4; 44,2,3; 49,2), თურქ., ყენი, შაჰი.

ხარა (16,1), თურქ., აბრეშუმის ნაქსოვი.

ხახა || ხახი (12,2; 36,3; 42,5; 48,2), არაბ., წმიდა, შეურეველი; წარჩინებული, დიდებული.

ხემი* (1,3) ქამანა, ძაი.

ხონთქარი || ხვანთქარი (28,5), სპარს., სისხლის საქმეთა ბატონი,
სულთანი.

ხრამი (31,2) ღრმა ხევი.

ჯადო, სპარს., გრძნეულება, მანქანება; აქედან: **ჯადოქარი** (12,6;
44,6,7) მომხიბლავი, გრძნეული.

ჯავაირი (1,2; 16,3; 18,2; 21,3; 24,1; 25,1; 44,19; 48,1; 55,2),
სპარს., მარგალიტის თვალი.

ჯაზა (43,1,3) დასჯა.

ჯალათი (38,1; 44,3), არაბ.-სპარს., გამცემი, მტარვალი; აქედან:
ჯალათობა (24,5) მტარვალობა.

ჯამება (44,8) შეჯამება.

ჯანჯაფილი (39,2), იხ. ზანჯაფილი.

ჯეირანი || ჯერანი (11,2,3; 16,1,2; 18,4; 28,4; 42,1,2; 48,4), თურქ.,
ქურციკი, გარეთხა.

ჯიგარ (29,1), სპარს., ღვიძლი.

ჯილა (48,4), სპარს., საბათი: „დიდებული თავ-სარკობი“ (469),
ჩუბინაშვილით: „ხოირი, მარგალიტით მოოქვილი ფრთა,
დასარკობი თავზედა ან თავსახურავთა ზედა“ (1772).

ჯინჯილ-ლამა (44, სათ., 24), სპარს., ჯაჭვისებური; იგივეა: ბარი-
თაური—ტალღისებური, ე. ი. გადაბმული.

ჰასანი (12,3; 26,5; 53,4) დარაჯი; აქედან: **ჰასახობა** (53,2,3)
დარაჯობა.

საიათნოვას ლექსთა P. S.-გვზი მოხსენებული ჰანგები

- ბაიათი 11, 45.
ბარითავერი || ბარითაური 44.
ღიბი || ღიბაუ იენგიღუნია || ღიბაუ უიენგი ღუნია 4, 13, 14, 21, 25,
35, 38, 41.
დივანი 23, 29.
დოსტია 9, 30.
ღუბეთი 6.
ვარსალი 12.
ვალები 12.
თარიფანური 18.
თასლიბი 10, 15, 24, 33, 40, 42, 45, 46.
თეჯნისი 53.
იარანა 7, 27, 44.
მუსადასი 4.
მუსტაზათი 51.
მუხალათი || მუხალიფი 15, 40.
მუხამბაზი || მუხაბაზი || მუხამაზი || მუხამსი 1, 5, 8, 11, 17, 21, 26, 34, 35, 37,
41, 48, 50.
რაზიანი 2.
რუბაი 45.
საჯაბ 15.
უჩლამა 3.
ყაზალი 19.
ყარაჰეჯა 51, 54
ყაფია 7, 16, 27, 31, 33.
შირვანი 20.
ცა გრიელი 49.

საკუთარ (გეოგრაფიულ და პირთა) და ეთნიურ სახელთა სპივებელი

აბაში (8,5; 25,1; 38,1) აბისინია, ეთიოპია.

აბელი (46,3) აბელ[-კაენი].

არაბეთი (8,5; 38,1; 39,4).

არაბი (37,2).

არაზი || არეზი (9,3) მდ. რაქსი, არაქსი.

არუთინა (59,3).

აპრონის [ტრაპეზი] (58,3).

ბალიშხანი (18,2) ქალაქია სპარსეთში.

დაღისტანი (39,4).

ეზიდი (6,3; 27,2).

ზაალი (8,1; 31,4; 48,1; 50,2), იხ. როსტომ-ზაალი.

ზულღარა (21,3; 48,3), იხ. სკანდარ-ზულღარა.

ინდოეთი (8,5; 19,3; 25,5; 26,2; 38,1; 39,2,4; 48,1; 58,2).

ინდოთ [მხარე] (30,3).

კაენი (46,3) კაენი [აბელ-].

ლეილა (24,1; 40,4; 42,4).

ლეილ-მეჯლუმი (12,1).

ლოხმანი ექიმი (4,4; 12,2).

მეჯლუმი (24,1; 36,1; 40,4; 42,4).

მოლნი სოფელია ეჯმიაწინის ახლოს; აქედან: მოლნის წმ. გიორგის
ეკლესია ანუ მოლნინი ტფილისში (58,1).

როსტომ-შაალი (8,2; 31,4; 48,1; 50,2).

საჯათნოვა (ყოველი ლექსის უკანასკნელ ტაეპში).

საფრანგეთი (16,1; 19,5; 26,2; 29,4).

სკანდარ-ზულლარა (21,3; 48,3) ისკანდერ ზიულდარნი ანუ ალექ-
სანდრე მაკედონელი.

სოლომონ ბრძენი (21,4).

ურნა || ურნიელი (37,4) ურნა იობისელი.

ურუმელი (39,4) ბიზანტია.

ფარსი სპარსი; აქედან: ფარსული (25,4) სპარსული.

ფაშლავ-დევი (43,1).

ფაშრადი (20,8; 47,3; 50,3; 51,1).

ფრანგი (18,2; 24,3; 30,3; 45,3).

ქალათი (38,1) ქალაქია სპარსეთში.

ქირმანი (25,4) პროვინციაა „

ყირიმი (39,4).

შაჰაბახი (50,4).

შაჰსანამი (5,4) იმ ქალის სახელია, რომელზედაც, თქმულების
თანახმად, შეყვარებული იყო აშიყ-ყარიბი.

შირაზი (38,4; 50,3).

შირინი (20,8; 47,3; 50,3; 51,1).

ჩინმაჩინი (26,3) ჩინეთი.

ხორასანი (38,1).

ხოსრო შაჰი (21,2).

შინაარსი

წინასიტყვაობა	5—12
შინაავალი	
საიათნოვას შემოქმედების ლიტერატურულ-ხალხური წყაროები 15—34	
ლექსთა კრებული	
1. ყოველ საზში ნაქები ხარ	37—38
2. შენი წონის მარგალიტი	39
3. მოდი ახლო, ყური მიგდე	40
4. როგორც ყარიბი ბულბული	41
5. სიტყვას გეტყვი ვედრებითა	42
6. როგორც ლეილი მეჯლუმსა	43
7. რალათ მინდა უშენოდა უბნება	44
8. შენ იმ თავით ხომ ბრძენი ხარ	45
9. მე ყარიბი ბულბული ვარ	46
10. ე, ბულბულო, სიდან გვეცი	47
11. სიტყვა შენი შემიტყია	48—49
var.: [დამატება]	50
12. ბევრი იტყვის: მე დაჭრილი არა ვარ	51
13. მე და ჩემი საყვარელი	52
14. მიტომ თვალბ არ მიშრება	53
15. რათ არ ამბობ: რათ სტიროდი	54—55
16. მეტად ტკბილი ხმა გაქვს შენა	56
17. ჩემი ტურფა რამ ვიხილე	57
18. ქვეყანაზე ვერ ვიკენესებ	58
19. შემეყვარე, საიათნოვა	59
20. საიათნოვა და მიჯნური [დილოგი]	60—62
21. ძვირფას ქვებით მოოკვილი	63
22. შენის ეშხით დავსნეულდი	64
23. ლამაზი ხარ, შახათაი	65
24. შენი ფასი მე არ ვიცი	66
25. დედამიწა მოვიარე	67
26. მსურს იმგვარად ვიდღეგრძელო	68
27. შენ ხარ სწორედ ის სირინო	69

28. ნეტავი ვინ გაწყენინა	70
29. ჩემო ჯანო და ჯიგარო	71
30. ენგიდუნია-დიბაცა	72
31. სიყვარული რომ ცეცხლია	73
32. მოდი, საამოდ გვემსახურე	74—75
33. ბულბულივით სტირიხარ	76—77
34. ქეყანა სულ ფანჯარაა	78
35. სახე კალმით დახატული	79
36. შენის ეშხით ანთებულვარ	80
37. ბედასლს უნდა ათქმევინო	81
38. დაფრჩი უიარალოთა	82
39. ნეტავი სთქვა, რა ხნისა ხარ	83
40. თმები სიმი და შარბაბი	84
41. ტურფავ, არვინ გაზიანოს	85
42. სანამდე რომ მე ჯანი ვარ	86—87
43. შენთან მგდომსა მუდამ ათრობ	88
44. [ჯინჯილ-ლამა]. ყური უგდე ჯინჯილ-ლამას	89—93
45. მე ვუწოდებ ლალანისსა	94—95
46. წყალი მასვი ჯამითა	96
47. შენ თვალ-წარბი რომ შეგიკრავს	97
48. ინდოეთით მოტანილო	98
49. სიყვარული მისაჩუქრე	99
50. ბულბულს მოესმა ამბავი	100—101
51. ფაჰრად მოკვდა, შირინმა სთქვა	102—103
52. [ალიფ-ლამა ანუ ანბანთ-ქება]	104
53. დას-და-დასით შევისწავლე ან-ბანი	105
54. ეშხის სახმილს მე შევედი	106
55. მეფე ხარ, გამასამართლე	107
56. [მწყემსი და მგელი]	108
57. [მახოხი და ცხვრის ხორცი]	109
58. [მოლნინი]	110
59. რამდენიც კი შენ შეგხედე	111
60. თმები გივავს დასტა-რეჰანს	112
ლექსიკონ-საძიებელი	
ლექსიკონი	115—125
საითნოვას ლექსთა p. s.-ებში მოხსენებული ჰანგები	126
საკუთარ (გეოგრაფიულ და პირთა) და ეთნიურ სახელთა საძიებელი	127—128

შემჩნეულ კორექტურულ შეცდომათა გასწორება

გვ.	სტრ.	დაბეჭდილია	უნდა იყოს
33	4 ქვედან	Voyge	Voyage
60	3 ზევიდან	დიალოგი	დიალოგი
104	8 ქვედან	ლაჯ	ლატ

ს ა ჯ თ ნ ო ვ ა

Армянские стихи

с предисловием, комментариями и словарем

Проф. Д. Мелисет-бека